

vrede

verschijnt tweemaandelijks | 46e jaargang | nr.364 | november-december 2003
afgiftkantoor 9000 Gent 1
erkenningnr P 206485
Vrede - Filips Van Arteveldestraat 35, 9000 Gent
T. 09 233 46 88 F. 09 233 56 78 e-mail: vrede@vrede.be
internet: www.vrede.be
v.u.: M.De Smet, Val.deSaedeleerstraat63,9300Aalst

Massagraven

('14 - '18 enz.)

warempel
in 't gelid
soldatenzerken.

sober
in de rij
soldatengraven.

eeuwigdurende
rustplaatsen vol
oorlogsslachtoffers
(burgers hebben
er geen plaatsje)

warempel
in 't gelid

eeuwigdurende
massagraven

Wim Roos
2003

DOSSIER

GELD EN

BEWAPENING

26

geen geld
geen water
11.11.11.

vrede	
EDITORIAAL	Dissidentie..... 3
UITKIJK	Volksraadpleging over een grondwet voor de EU..... 4
REISVERHAAL	Reisverslag uit Afghanistan..... 5 Noord-Korea, een schurkenstaat?..... 8
EUROPESE UNIE	Naar een Europees Neoliberal Imperium?..... 10 Buitenlands beleid van de Unie..... 13
GLOBALISERING	Na de mislukte WTO conferentie van Cancun..... 14 Het gevaar van grotere schulden in het dollarsysteem..... 16
MIDDEN-OOSTEN	Diefstal van water..... 19 Landrovers verdrijven 402 families..... 20
BEWAPENING	Atoomwapens in het Midden-Oosten..... 21 Geen wapens gevonden..... 22 Bewapening van de ruimte..... 23
CUBA	Wanneer George en Laura bidden..... 24
DOSSIER	Mijn geld, goed geweten? Een onderzoek naar de financiële banden tussen banken en wapenproducenten..... 27
AZIË	Tsjetsjenië: een uitzichtloze situatie..... 38 Laos: oorlog tegen een straatarm land..... 42
ITALIË	Berlusconi en de waarheid..... 45 Berlusconi en het gerecht..... 45
AFRIKA	Het 'verzetsleger van de heer'..... 46 Oliepijpleiding Tsjaad - Kameroen..... 48
CULTUUR	In Memoriam Edward Said..... 49 Bestaat de Afrikaanse film dan toch?..... 50 Donne Blanke man..... 51
VARIA	U komt toch ook?..... 52 Stop de muur!..... 53
VOOR DE VUIST	Irak aan de Irakezen, Palestina aan de Palestijnen..... 54
TE ZOT OM LOS TE LOPEN	 56

vrede

sedert 1957
 tweemaandelijks tijdschrift
 vrede vzw
 studie- en informatiecentrum internationale
 politiek, vredes- en ontwikkelingsproblematiek

REDACTIE-BEHEER-PUBLICITEIT

Flips Van Arteveldestraat 35, 9000 Gent
 prk 000-0956015-80
 tel 09 233 46 88
 fax 09 233 56 78
 e-mail: vrede@vrede.be
 internet: www.vrede.be

LEESGELD:

3,47 euro: los nummer
 19,83 euro: 6 nummers/jaar
 22,31 euro: instellingen: met factuur
 24,79 euro: Nederland en E.U.
 29,75 euro: rest vd wereld
 Nederland:
 22,31 euro op postbank giro nr 5267830 van
 Ad Wouderberg/VREDE
 postbus 923111 1090 AH Amsterdam
 steunabonnement: 30 euro
 combinatie-abonnement met vredeschiers:
 38 euro
 40,5 euro met factuur

ABONNEMENTENDIENST: L. Verwest

wordt gedrukt op kringlooppapier
 OFFSET DRUK: Neveland, B.W. 9850 Nevele
 LAYOUT-CONCEPT: Filip Coopman
 FOTO OMSLAG: 11.11.11.
 TEKENING DOSSIER: Walter

KERNREDACTIE:

Ludo De Brabander, Georges Spriet,
 Marie-Jeanne Vanmol, Antoine Uytterhaeghe,
 Soetkin Van Muylem

REDACTIELEDEN:

Lucten Bollaert, Tim Bracke, Paula Burghgraeve,
 Merel De Smet, Tereke Ho voet, Mohamed
 Kabbar, Yordi Lesaffer, Karin Lievens, Francine
 Mestrum, Marleen Renders, Victor Stuyck, Peter
 Schepens, Jennie Van Lerberghe, Paul Vanden
 Bavière, Wouter De Vriendt, Geert Goeman

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER:

Marc De Smet,
 V. de Saedeleerstraat 63, 9300 Aalst

***

De ondertekende artikelen beantwoorden niet
 noodzakelijkerwijze aan ons standpunt.
 Overname van artikelen is slechts toegelaten
 mits bronvermelding en toezending van een
 presentemplaar

Werken mee aan dit nummer.

Georges Spriet, Willy Courteaux, Jennie Vanlerberghe, Anne Van Swieten, Ludo De Brabander, Marc Maes, J. William Engdahl, Antoine Uytterhaeghe, Ernesto Cardenal, Christophe Scheire, Walter, Marie-Jeanne Vanmol, Willy Van Damme, Wouter Robbrecht, Soetkin Van Muylem, Geert Goeman, Pascal Versavel, Miché Billaud, Marijke Persoone, Jozef Van Dromme, Wim Roos.

EDITORIAAL

| Georges Spriet |

DISSIDENTIE

Ford Genk ontslaat drieduizend werknemers. De reden ligt in het feit dat de productie van een bepaald type niet naar Genk komt. Ook in andere afdelingen van deze multinational sneuvelen er arbeidsplaatsen: in Duitsland, Engeland, in de Verenigde Staten zelf. In China wil Ford fel investeren: de productiecapaciteit zal er verzesvoudigen. De zaak is dus dubbel. Enerzijds gaat het kennelijk om een probleem van overproductie, anderzijds zijn er enorme marktverwachtingen in Azië.

Het is absoluut kapitalistisch logisch dat de productie voor de Chinese markt ook ginder gebeurt, omdat de kost er toch heel wat lager ligt dan bij ons. Het klopt natuurlijk dat de loonkost in een auto-assemblagebedrijf onder de 5% ligt van de totale kostprijs. Maar wie deze vijf procent tot een tiende of een twintigste kan herleiden wint dus wel een aantal procenten van de gehele kostprijs.

Ford is een wereldspeler in de auto-industrie. Hij zet de pionnen uit op het schaakbord van de wereldmarkt zoals hij het nuttig acht. De onderlinge concurrentie van de autofabrikanten is groot. Er wordt gevochten voor elk stukje marktaandeel. Elke producent zoekt zijn positie te verbeteren door kostenbesparingen, productiviteitsverhoging, of door vernieuwing van het product. Voor deze laatste twee moet er geïnvesteerd worden; elke vernieuwing van een product, en van een productielijn kost steeds maar meer. Om die meerkost toch te kunnen terugverdienen moet men mikken op een grotere verkoop: dus de investering moet ook de productiecapaciteit opvoeren. Alleen moet men er dan ook in slagen om die nieuwe productiehoeveelheden te verkopen. Er moet daarvoor voldoende koopkracht aanwezig zijn bij het publiek, en het product moet aantrekkelijk genoeg blijven tegenover de concurrenten. De dag dat er daar iets schort zitten we met een overproductiecrisis.

Dit is een van de fundamentele tegenstellingen waarmee het kapitalisme kampt. De eerste die de rekening krijgt gepresenteerd is de loontrekkende.

Precies omdat er regelmatig overproductiecrisisen voorkomen heeft het neoliberalisme andere economische of financiële domeinen makkelijker toegankelijk gemaakt voor het winstmaken. De Reagans en Thatchers van onze wereld hebben er voor gezorgd dat een ganse regelgeving in het beurswezen ongedaan werd gemaakt. Hierdoor kon de speculatie een enorme omvang aannemen, met als gevolg dat er

geen geld geen water
11.11.11

spectaculaire kapitaalsaccumulaties werden gerealiseerd. Om toch nog investeringsgeld aan te kunnen trekken moet de industrie hogere winsten kunnen beloven én realiseren. Anders blijft de geldeigenaar speculeren. Maar om hoge winsten te realiseren moet er verkocht worden, moet er een groter marktaandeel veroverd worden, of moet men nieuwe markten kunnen aanspreken. China is een nieuwe en geweldige expansiemarkt.

Het neoliberalisme breekt ook 'beschermde' terreinen open voor het winstprincipe: privatisering van de openbare diensten. Zo 'n nieuw terrein is bijvoorbeeld de waterdistributie, zoals 11.11.11 ons uitlegt. In vele landen van de wereld is er een enorme druk op regeringen en lokale overheden om inderdaad de waterdistributie aan de privé over te laten. Een belangrijke speler is bijvoorbeeld Lyonnaise des Eaux, eigenaar van Tractebel, en zelf een onderdeel van Vivendi. Maar ook Bechtel en andere groten zijn actief op dit terrein. Aangezien waterdistributie niet langer een dienst is die een overheid aan haar bevolking biedt, maar een activiteit om winst te genereren, stijgt overal de prijs voor de gebruiker. Onmiddellijk resultaat is dat grote groepen mensen niet meer in staat zijn de rekening te betalen, en wie de toegang tot water wordt ontzegd.

Slotsom uit beide verhalen, lijkt me dat ons kapitalistisch systeem maar kan functioneren als het kan uitbreiden. Vandaag noemen we deze uitbreiding globalisering: het winstprincipe wordt in alle domeinen ingevoerd (privatisering) en het kapitalisme rijft elk deel van de wereld in als het past in het proces van winst maken.

De noden van de mensen komen in dat plaatje helemaal niet voor. Dergelijk systeem willen we niet. Laten we er voor zorgen dat de actie van 11.11.11 een succes wordt. Laat ons samen actie voeren tegen de privatiseringen. Dat is een eerste signaal van onze dissidentie tegenover het systeem. Laat ons ook samen zoeken naar alternatieven. Maar naar mijn mening zullen we niet kunnen ontsnappen aan de vraag naar het eigenaarschap van de productiemiddelen. Socialisme lijkt me de kern te vormen van elke uitweg uit dit systeem. Vele andersglobalisten zijn daar van overtuigd. Het Europees Sociaal Forum in Parijs van november kan ons elan nieuwe impulsen geven. ■

VOLKSRAADPLEGING OVER EEN GRONDWET VOOR DE EU?

| Willy Courteaux |

In dit land hebben wij een parlementair systeem. Dat parlement wordt geacht de opinies van de kiezers te vertegenwoordigen en hun politieke standpunten in te nemen en te verdedigen. Dit is dus een indirecte vorm van democratie. We verwachten dat de volksvertegenwoordigers, die wij gekozen hebben, ons vertegenwoordigen. Het andere systeem heet 'directe democratie', waarbij de bevolking in een volksraadpleging zijn wil uit, die de machthebbers dan moeten uitvoeren. Een zuivere 'directe democratie' bestaat in Europa niet: ze bestaat alleen in een mengvorm van beide systemen.

Bij ons bestaat het eerste, het zuiver 'parlementaire systeem'. Een volksraadpleging is bij ons doorgaans een simpel inwinnen van informatie over de meningen van de bevolking, waarbij de politici niet wettelijk gedwongen zijn de beslissing van de meerderheid ook uit te voeren. Het is dus niets meer dan een natte vinger in de lucht.

EUROPESE GRONDWET?

Wat moeten wij nu denken van het voorstel van de regering om een volksraadpleging te organiseren over de vraag of wij (het volk) de Europese grondwet aanvaard willen zien of niet? Dat doen ze toch ook niet bij andere beslissingen die getroffen moeten worden? Inderdaad niet. Maar bij het oplossen van andere vraagstukken, kunnen ze toch met enige zekerheid gissen, welke sectoren van de maatschappij voor of tegen zullen zijn. Als je verklaart dat je de belastingen wil verlagen, heb je meteen massaal succes (behalve bij mensen die beseffen dat je niet tegelijkertijd besparingen kunt doen om uit de rode cijfers te komen en cadeaus uitdelen). Maar over de vraag of we de Europese grondwet willen of niet willen, tasten ze natuurlijk in het duister. Dus is het simpeler de eigen verantwoordelijkheid te ontwijken, zodat je 'het volk' met de vinger kunt wijzen als de uitslag van de volksraadpleging achteraf verkeerd blijkt te zijn geweest.

Bij het organiseren van volksraadplegingen zijn er twee knelpunten. Het eerste knelpunt bestaat erin dat er bij het beantwoorden van een

politieke vraag, er ook (en zelfs in belangrijke mate) gevoelskwesaties kunnen spelen. Neem volksraadplegingen over de vraag of het land zijn eigen munt zal blijven hanteren of zal aansluiten bij de euro. Je kunt er donder op zeggen dat er in elk land mensen zijn (en in sommige landen heel veel, zoals blijkt) die sentimenteel gehecht zijn aan hun vertrouwde munt. Aangezien ik nooit tranen in de ogen krijg als er sprake is over onze Belgische Frank van eertijds, begrijp ik zo'n idiotie niet. En des te minder als er regeringen en het bedrijfswezen pleiten voor invoering van de nieuwe munt. In principe kunnen zij toch een betere kijk hebben op de economische effecten van elk van de beide opties.

Met de kwestie van de Europese grondwet ligt het probleem weer anders. Ik denk niet dat iemands gemoed volschiet bij het bedenken dat de Belgische grondwet voor een stuk onderworpen zal worden aan een Europese grondwet. 'Grondwet' is voor de overgrote meerderheid een abstractie, waarmee ze alleen even in aanraking komen met betrekking tot een of ander punt (wijziging van de kieswet bijvoorbeeld). Ik denk ook niet dat, afgezien van enkele groepjes lieden die er om beroepsredenen mee te maken hebben (grondwetspecialisten, politici in bepaalde func-

moeten zorgen dat elke kiesgerechtigde de volledige tekst van de Europese grondwet in handen krijgt, en ook - let wel - de volledige tekst van de Belgische grondwet, zodat we kunnen vaststellen welke punten in de Belgische grondwet in het gedrang zouden kunnen komen als de Europese grondwet wordt aangenomen.

Nu stel ik de vraag, hoeveel gewone mensen (en dat zeg ik niet minachtend, want ik behoor er zelf bij)

- de Europese grondwet zullen lezen (en grondig ook);
- die grondwet naast de Belgische grondwet zullen leggen;
- en zullen uitmaken in welke mate de Europese grondwet gunstige of ongunstige effecten zal hebben op onze samenleving en de manier waarop ze georganiseerd is. (De adviezen van mensen die Europa naar ons heeft gestuurd om vast te stellen aan welke gruwelijke mishandelingen Franstalige 'minderheden' in Vlaamse gebieden onderworpen worden, kunnen ons misschien al een voorsmaakje geven.)

De onvermijdelijke vraag die oprijst is de volgende: zijn de politici (die toch verondersteld mogen worden de Europese én de Belgische

maar over andere twistpunten in verband met de grondwet is nog maar weinig of niets tot ons doorgedrongen

ties en enkele journalisten) iemand ooit de Belgische grondwet heeft gelezen, laat staan in al zijn onderdelen begrepen.

Van de Europese grondwet hebben we gehoord, maar daar stopt het. We hebben wel gelezen en gehoord over geharrewar betreffende de vraag of de naam van God moest/mocht vermeld worden. Maar over andere twistpunten is nog maar weinig of niets tot ons doorgedrongen. Als de regering nu beslist er een volksraadpleging over te organiseren, dan zullen ze ervoor

grondwet te kennen) dan zo bang, op eigen verantwoordelijkheid de Europese grondwet te aanvaarden, dat ze het "het volk" ermee willen opzadelen, om achteraf te kunnen zeggen: jullie hebben het gewild, wij zijn onschuldig?

Als de politiek dus zou beslissen het oordeel naar "het volk" toe te schuiven, dan denk ik, eerlijk gezegd, dat het veiliger is "nee" te stemmen. ■

REISVERSLAG UIT AFGHANISTAN

| Jennie Vanlerberge |

Eind september 2003: mijn derde reis naar Afghanistan in amper één jaar tijd. Dit keer een bijzonder vermoeiende reis, laat me dat maar eerlijk toegeven. Waar ik anders tijdens vorige reizen uren genoegzaam zit te schrijven, waarbij ik mij terugtrek op of onder bedden, tot zelfs in kartonnen dozen om mijn verwondering of bewondering rustig in woordspelingen om te zetten, kreeg ik nu zelfs bijna geen tijd om een pen boven te halen.

Ook geen fotoestel, al kan je immers niet blijven blauwe schimmen fotograferen. Want het is een feit, in Afghanistan is er voor de vrouwen niet veel veranderd. Niettegenstaande de hier en daar soms bemoedigende rapporten, heb ik alleen maar kunnen vaststellen dat Afghanistan niet veel vrolijker is geworden. Amerikaanse 'bevrijdingsbombarmenten' en andere internationale welwillendheden ten spijt.

Cynisch? Misschien wel. Je zou voor minder. Laat me nu echter aan het verslag beginnen en vergeef me hier en daar de gaatjes in mijn bevangen herinneringen, er zijn ook onbelangrijke zaken waar het geheugen blijkbaar geen waarde aan hecht.

VROUWENHUIS IN ISTATIF

Deze keer waren we met een redelijke groep vertrokken, (8 Vlamingen en 7 Françaises) omdat de officiële opening van het 'Vrouwenhuis in Istatif' op het programma stond. Dit zou normaal op zaterdag 27 september plaatsvinden, maar het plots aangekondigde bezoek van een Franse minister, Nicole Ameline (*déleguée à la Parité et à l'Égalité professionnelle*), deed die datum naar maandag verschuiven. 'Madame' kon pas op zondag in Kabul aankomen, dit tot groot ongenoegen van de Belgen en de Afghaanse vrouwen die het feest tot in de puntjes hadden voorbereid voor... zaterdag. Wij vonden het bezoek van een minister niet echt een reden, maar... als je ergens leert relativeren dan is het wel in het Midden-Oosten en daarom hebben we de officiële opening naar de maandag verschoven.

Donderdagmorgen 25/9 zijn we via

Momenteel sterft in Istatif nog zeker twee of de vijf geboren kinderen. Kunnen we het centrum niet uitbouwen met een kleine geboortekliniek?

een nachtvlucht uit Frankfurt in Kabul aangekomen. Uitrusten is er niet bij. Omdat we zo'n grote groep zijn, hebben we gesplit. Enerzijds 'onze medereizigers' die voor de allereerste keer Afghanistan bezoeken en die wij bij Afghanen hebben ondergebracht en wij (Nanou, Dominique, Brigitte, Elodie en ikzelf) die dit bezoek als een werkbezoek beschouwen.

Elodie Hermant is een jonge Française

met enorm veel internationale ervaringen. Ze zal voor ons enkele maanden als expert in Afghanistan blijven om ons project te analyseren en te begeleiden. De felle tegenstand tegen haar komst van enkele Afghanen bewijzen ons gelijk. Er moeten duidelijk puntjes op de i gezet worden. Geritsel, zelfs Afghaans geritsel, duldten we niet.

De eerste uren hebben we onszelf bijgewerkt, in de namiddag is in ons bureau

in Kabul een vergadering gepland met het personeel dat terugkomt van het Vrouwenhuis in Istalif. (Ze komen en gaan samen vanuit Kabul in auto met een aangestelde chauffeur.)

De donderdagnamiddag is in de Islamitische landen zowat de inlooptijd naar de vrije vrijdag.

Het personeel dat komt uitleg geven bestaat uit Zohra, de directrice, Hassina, de secretaresse, dr. Wahid, hoofdgeneesheer en Aziza de gynaecologe.

Hun bevindingen:

Zohra: "De vrouwen komen regelmatig en van alle leeftijden. We hebben dringend kleine bedjes nodig. De jonge vrouwen brengen hun baby's mee. We zouden een soort crèche moeten maken. Als we eindelijk elektriciteit konden hebben! En een radio? Nu is iedereen in Istalif van de wereld afgesneden. Een radio zou voor hen de wereld openen. En misschien een satelliettelefoon, de toestand is en blijft gevaarlijk. Het zou ons een gevoel van veiligheid geven."

Gynaecologe: "Er komen telkens zo'n tachtig vrouwen de donderdagvoormiddag. De vrouwen zijn niet beschaamd, zelfs al is het de allereerste keer dat ze een dokter zien. Vooral als ze zeker zijn dat er geen man in de buurt is. De gezondheidsproblemen zijn groot. Vooral de geboortes vormen een groot probleem. Momenteel sterft nog zeker twee op de vijf geboren kinderen in Istalif. Kunnen we het centrum niet uitbouwen met een kleine geboortekliniek?"

Dr. Wahid: "De nood is heel hoog in Istalif. Ik zal u een lijst doorgeven van de medicijnen die er nodig zijn. Ik denk dat de gezondheidsafdeling van het Vrouwenhuis het succesvolst is. (Voor het Vrouwenhuis in Istalif openging, had geen enkele vrouw ooit contact met een dokter, verpleegster of vroedvrouw.) En... kunnen we geen opslag krijgen?"

Het personeel van het Vrouwenhuis' in Istalif heeft ons met gemengde gevoelens achter gelaten. We waren blij voor het succes, de dagelijkse grote opkomst, maar toch bedrukt door al die problemen waar we toch dringend iets moesten aan doen.

Zoals steeds hebben we de avond besloten met een wodka, gehaald bij de

kruidenier op de hoek die altijd een uurtje tijd vraagt voor de levering. Voor dollars is alles te koop, als je maar wat geduld hebt.

VERDRAAGZAME SAMENLEVING IN HET WESTEN?

De vrijdag werd een dag van lopen, van de ene ambassade naar de andere, van de ene organisatie naar de andere. Ook een bezoek aan minister Sorabi, Afghaanse minister van vrouwenzaken, die belooft zeker maandag aanwezig te zijn.

(Mevrouw Sorabi is een Hazarra, een etnische minderheid in Afghanistan. Onlangs heeft ze heel haar ministerie van andere etnische groepen gezuiverd! Er kwam wat petieterig internationaal protest. De storm is ondertussen geluwd. Tijdens ons onderhoud verwijst ik heel voorzichtig naar onze verdraagzame samenleving in het westen. Waarom kreeg ik meteen zo'n vreemde smaak in mijn mond?) Overal nemen we voor de opening van ons huis

vol bloemen. Een oase tussen al die menselijke onmacht en ellende. Soufi, onze bewaker is trots en houdt zich veilig op de achtergrond. Aan het venster van zijn appartement in het huis, heeft hij een foto van generaal Massoud opgehangen. Nanou en ik besluiten hem vriendelijk maar dringend te verzoeken die foto weg te nemen: geen politiek in ons huis. De leslokalen zijn mooi geïnstalleerd, de vergaderzalen ogen stijlvol, de keuken uitnodigend, de dokterskabinetten kunnen nog wat apparatuur verdragen.

Opvallend zijn de klassen waar meisjes van amper 13 jaar die, terwijl ze hun baby zogen, les volgen naast oudere vrouwen van zestig en zeventig jaar. Voor hen allen is het de eerste keer dat ze leren lezen en schrijven. Fier tonen ze ons hun schriften vol Perzische krullen.

De vrouwen uit Istalif die naar het huis komen zijn eerder door een Afghaanse tegen de komst van Elodie opgeruid. In de namiddag komen ze in de

Meisjes van amper 13 jaar volgen les, terwijl ze hun baby zogen, naast oudere vrouwen van zestig en zeventig jaar

uitnodigingen mee. De datum hebben we ondertussen aangepast. Over de zeven werd een negen geschreven. Ik kan me niet herinneren of we de vrijdagavond ook een wodka hebben gedronken, maar ik neem aan van wel.

Zaterdag 27/9. We brengen allen samen een bezoek aan het Vrouwenhuis in Istalif. Met een viertal auto's zijn we er de voormiddag vanuit Kabul naar toe gereden. Een uur rijden door de stoffige wegen, tussen de mijnenvelden, met zicht op immense bergketens op de achtergrond. De kleur van de bergen verandert in de loop van de dag van licht purper tot diep paars. Afghanistan is al bij al een prachtig land.

De aankomst voor de poort van het Vrouwenhuis is behoorlijk emotioneel. Ook 'onze' nieuwkomers zijn flink onder de indruk. Het huis is indrukwekkend. Mooi wit geschilderd, de binnentuin staat

tuin van het huis samen om te protesteren. Met gebalde vuisten, scanderen ze slogans en eisen meteen het vertrek van Elodie. Elodie blijft kalm en professioneel. Maar wat mij vooral plezier doet, is het geruststellende spektakel. Afghaanse vrouwen zonder burka, weliswaar veilig achter een gesloten poort en ver weg van mannelijke blikken, die voor hun mening durven uitkomen! (De tijd heeft ondertussen uitgewezen dat Elodie met mensen kan omgaan, ze is nu volop aanvaard.)

Maar de vrouwen van Istalif voelen ook wel dat wij echt van hen houden en het beste voorhebben. Bij het afscheid rond 16 uur, vloeien wat traantjes. "We komen maandag terug," verzekeren we. Ze schudden hun hoofd. Bezorgd vraag ik me af, wat ons nu nog te wachten staat.

Ondertussen hebben we ontdekt dat wat verder in de Chickenstreet in Kabul er

een nieuw Chinees restaurant is geopend. We gaan er allemaal samen eten. Er zitten bijna uitsluitend mannen, maar de Chinezen zijn commercieel genoeg om zich niet aan een delegatie vrouwen te storen. Integendeel. Het wordt een heel prettige avond.

Zondag 26/9. Ik besluit om met Brigitte naar de markt te gaan, want ik wil me voor morgen een traditionele Afghaanse outfit kopen. Mansoor verzegt ons. Ik koop twee stukken stof en de kleermaker verzekert me dat ik binnen een paar uur mijn kledjes mag ophalen.

De Afghaanse economie draait voor 99,9% op de mannen. Zelfs de kledingssector is een totale mannelijke bezigheid. En voor één keer moet ik toegeven dat de mannelijke inbreng efficiënt was.

SOMS TOCH ZONDER BURKA

In de namiddag bezoeken we de vrouwen-tuin van Kabul. Alban Houban, een Fransman uit de omgeving van Bordeaux, heeft met Europese steun de vrouwen-tuin van Kabul heraangelegd. Een tuin midden Kabul waar van oudsher enkel vrouwen en kinderen binnen mogen. Bij mijn vorige bezoeken aan Afghanistan had ik geweigerd de tuin te bezoeken, ik vond het een gemene manier om de Afghaanse apartheid, mannen versus vrouwen, in stand te houden. Ik moet echter mijn ongelijk toegeven. De tuin biedt op zijn minst aan de vrouwen wat ontspanning en mogelijkheden om elkaar buitenshuis te ontmoeten. Ze zijn talrijk aanwezig en kunnen in een klein gebouwtje voor een halve Afghani (ongeveer € 0,10) thee drinken en een gebakje eten. De burka's dragen ze op hun arm, kinderen stoeien opgetogen en foto's nemen wordt schoorvoetend toegelaten. Alban vertelt ons ondertussen dat kidnapping van kinderen momenteel een grote plaag is in Kabul. Meisjes en jongens van ongeveer acht jaar worden van straat geplukt, belanden in Pakistan in de prostitutie of als organendonor. Ik had de neiging om die uitspraak als 'sensatietalk' af te doen, ware het niet dat dit me de volgende dagen nog enkele keren uit verschillende bronnen werd bevestigd!

De 'werkgroep' verlaat vroeger de tuin en we concentreren ons op rekeningen, afspraken, het installeren van Elodie, enz.

Maandag 29/9. D.Day. Iedereen loopt behoorlijk nerveus. Om 14 uur wordt ons Vrouwenhuis in Istalif officieel geopend. Kinderen lopen er opgetut met bloemen rond, de veiligheidsdiensten die we hebben ingehuurd, voelen zich belangrijk en wrijven veelzeggend over hun geweren. 'Vreemd,' denk ik, 'hier zijn we geen vrouwen!?' Inderdaad, iedere man die iets betekent in Istalif, van gouverneur tot warlord, zijn aanwezig, geen Afghaanse vrouwen. De Franse minister steekt een holle speech af en onderlijnt dat ze niet met lege handen gekomen is. We kijken haar hoopvol aan, ze heeft een computer meegebracht. Er is voornamelijk geen elektriciteit in Istalif. Onze Belgische vertegenwoordigers, Jeroen Cooreman en zijn opvolger Payot slaan een beter figuur.

Vrouwen hebben in Afghanistan nog steeds geen rechten. Zelfs al staat een en ander in de grondwet ingeschreven. Het is vooral de 'familie' die geen rechten voor de vrouwen erkent.

Voor mij is de officiële opening iets om vlug te vergeten. Het is duidelijk dat we met onze westerse visie geen rekening hebben gehouden met de Afghaanse cultuur. Op recepties zijn vrouwen helemaal niet toegelaten. De pijnlijkste dag moet echter nog komen.

Dinsdag hebben we via de Frans-Afghaanse organisatie, Negar, met enkele vrouwelijke intellectuelen en juristen afgesproken. Het gesprek is allesbehalve bemoedigend.

KORT SAMENGEVAT

Zodra meisjes hun eerste maandstonden hebben, worden ze als volwassen beschouwd. Klaar om te huwen. Veel

huwelijken worden daardoor gesloten tussen heel jonge meisjes en oudere mannen. Veel huwelijken worden zonder enige inspraak van het meisje bedisseld. Gelukkig niet allemaal.

Vrouwen hebben in Afghanistan nog steeds geen rechten. Zelfs al staat een en ander in de grondwet ingeschreven. Het is vooral de 'familie' die geen rechten voor de vrouw erkent.

Bij eventuele echtscheiding is de vrouw sowieso in de fout. De familie keert zich dan van haar af om niet in de schande te moeten delen. Een gescheiden vrouw eindigt meestal op straat.

Er is nog steeds uitzonderlijk veel huiselijk geweld.

Indien de vrouw het aandurft een klacht in te dienen, schaamt de familie zich en keert zich volledig van de vrouw af. Omdat de vrouw altijd van alles de schuld krijgt, gaat de gevangenispoort

bijzonder soepel voor haar open. De vrouwen-gevangenis is echter vreselijk. Vrouwen worden er op beestachtige manier behandeld, krijgen zelfs niet genoeg eten. Bij hun vrijlating worden ze ook door de familie verloochend, totaal aan hun lot overgelaten en eindigen meestal bedelend op straat.

De juristen bevestigen ook de pijnlijke situatie met de gekidnapte kinderen. Mag ik het me veroorloven u met deze mededeling te verlaten? Meer dan ooit ben ik overtuigd om de Afghaanse vrouw te helpen. ■

Jennie Vanlerberge is coördinatrice van Moeders voor Vrede

NOORD-KOREA, EEN SCHURKENSTAAT?

Wij willen in vrede leven in een verenigd Korea, zonder buitenlandse inmenging.

| Anne Van Swieten |

Deze zomer gingen een aantal mensen naar Noord-Korea op bezoek. We vroegen aan een van de deelnemers, onze lezeres Anne Van Swieten, om haar indrukken in synthese op papier te zetten. Ziehier haar relaas. (red.)

We kwamen uit Moskou en via Khabarovsk in Siberië betraden we de Noord-Koreaanse grond, nadat een dokter in het vliegtuig had kunnen vaststellen dat wij geen koorts hadden. De angst voor SARS zat er nog stevig in.

De luchthaven van Pyongyang is sober en net. De visacontrole nam wel wat tijd in beslag, begrijpelijk in een land dat ernstig bedreigd wordt. Op weg naar de hoofdstad viel ons onmiddellijk het weinige verkeer op. Ook de verlichting was tot een minimum herleid als gevolg van de energiecrisis die het land teistert. De lichtjes in de flatgebouwen gaven aan dat er inwoners waren.

EERSTE INDRUKKEN

Bij onze eerste wandeling in de hoofdstad werden wij getroffen door de rust: bijna geen autoverkeer, weinige fietsers, -fietsen zijn namelijk duur -, geen luidruchtige brommers zoals in Hanoi. In de omgeving van het hotel regelde een politie-agente het verkeer dat er dus amper was! Naast het gebruik van de metro, trolleybussen en trams, wordt er veel gestapt.

Tijdens de Koreaanse oorlog vernietigden meer dan 425.000 bommen Pyongyang. Historische wijken zijn er dan ook niet meer. De hoofdstad is dus een moderne stad, met tamelijk veel hoogbouw in goede staat. Waar nodig wordt er gerestaureerd. Naast de rust en de ontspannen sfeer vielen ons de netheid op, het vele groen. De mensen zijn eenvoudig maar goed gekleed en geschoeid.

Noord-Korea bestaat voor 80% uit gebergte. Dat betekent dat de landbouwgronden beperkt zijn. Ieder lapje grond, tot en met de berm van de spoorweg,

Pyongyang - foto A.V.S.

Buitenlandse investeringen zijn dringend nodig om de industrie de broodnodige impulsen te geven, nu ook China en Viëtnam in harde valuta willen betaald worden

worden dan ook voor de voedselproductie gebruikt. Het is dus een groen land, met eindeloze rijstvelden, akkers met maïs- en aardappelteelt, met op de achtergrond heuvels en bergen tot meer dan 2750 m hoog. We genoten allemaal van het prachtige landschap dat voor ons een aangename verrassing was.

STREVEN NAAR EENMAKING

Deze studie- en solidariteitsreis werd georganiseerd door de PvdA en het Instituut voor Marxistische Studies, n.a.v. de 50ste verjaardag van het einde van de

oorlog 1950-'53. Bovendien stond deze reis in het teken van de beweging 'Korea is one', die in Noord- en Zuid-Korea streeft naar de éénmaking.

Onder de 46 deelnemers had je, naast leden van de PvdA, een grote verscheidenheid aan achtergronden, gaande van Christenen voor het Socialisme, SPa- en Spirit-militanten, een ACV'er tot wereldwinkeliers. Samen vormden wij een hechte groep die zich tot doel gesteld had iets van de Koreaanse realiteit te ontdekken en te leren begrijpen.

Een goed gevuld programma ener-

zijds en het ontbreken van enige taalkennis anderzijds, maakten dat er zelden alleen op verkenning kon gegaan worden. Onze Koreaanse vrienden moedigden dat trouwens niet aan. Waarschijnlijk uit vrees dat we zouden verloren lopen en niet op tijd zouden terugkomen voor de volgende afspraak. Wie zal het zeggen?

INTERESSANTE BEZOEKEN

Naast het bijwonen van het grote, kleurrijke openluchtfest met 100.000 jonge deelnemers, naar aanleiding van de verjaardag van het einde van de oorlog, en naast een verblijf in de bergen, en zwemen in bergrivieren, stonden er uiteraard heel wat bezoeken op het programma. We bezochten scholen, hospitalen, een textielatelier, een staatsboerderij, musea allerhande. Telkens werd de nadruk gelegd op de rol van de 'grote leider' Kim Il Sung die heel onverwachts overleed in 1994. De man die reeds, zo vertelde men ons, in 1925 aan het verzet tegen de Japanse bezetting deelnam, zette zich tot aan zijn dood in voor een onafhankelijk, welvarend en een gemaakt Korea. Het westers beeld van de machtsgeile dictator klopt naar onze mening niet. Op het programma stonden tevens bezoeken aan vrouwen- en jongerenorganisaties. Ook daar ontmoetten wij overtuigde en gemotiveerde Koreanen. Als je

weet wat hun sociale rechten zijn kan je dat best begrijpen.

De boodschap die door alle Noord-Koreanen uitgedragen wordt is: "Wij willen in vrede leven in een verenigd Korea, zonder buitenlands inmenging". Het geplande programma werd, op enkele details na, volledig uitgevoerd. Waar mogelijk werd er rekening gehouden met onze nieuwe wensen. Gezien de grootte van de groep waren er bijna altijd gelijktijdig twee verschillende bezoeken gepland, waaruit we vrij konden kiezen.

DE TOESTAND IN HET LAND

Tijdens onze twee volle weken verblijf en reizen in Noord-Korea leerden we de ideologie begrijpen die aan de basis ligt van het politieke systeem. Niet het marxisme, noch het leninisme maar de Juchegedachte, uitgewerkt door president Kim Il Sung, bepaalt het socialistische karakter van deze maatschappij. De grondidee daarbij is: de mens kan en moet zijn eigen lot in handen nemen.

De jaren '90 waren catastrofaal voor het land: het wegvallen van de socialistische landen waarmee ruilhandel gevoerd werd en de achtereenvolgende overstromingen en droogten veroorzaakten een zware economische crisis en een voedseltekort met ernstige ondervoeding tot gevolg.

Vandaag ziet het er beter uit: de Koreanen die wij ontmoetten zagen er gezond uit. Geen spoor van grote armoede. Onderwijs en gezondheidszorg zijn van een hoog niveau en nog altijd gratis. Hoe dat mogelijk is in een land dat te kampen heeft met een problematisch energietekort, en dus met beperkte economische mogelijkheden, was ons een raadsel.

De situatie is, werd ons uitgelegd, allesbehalve geruststellend naar de toekomst toe. Nu ook China en Vietnam in harde valuta willen betaald worden, zijn buitenlandse investeringen dringend nodig om de industrie de broodnodige impulsen te geven. Door de reële oorlogsdreiging vanuit de VS blijft de buitenlandse interesse echter achterwege. De buitenlandse hulp beperkt zich tot voedselhulp die natuurlijk nog altijd meer dan welkom is, maar die wij uiteraard niet konden zien.

SLOTINDRUK

We dachten een arm, door militairen overheerst land te zullen zien. We ontdekten een moedig volk, dat hard werkt maar ook graag danst en zingt, dat ontspanning neemt: families die 's zondags in de bergen gaan wandelen en langs de rivier picknicken. Als we militairen zagen dan werkten zij op het land, o.m. voor hun eigen bevoorrading. Naast de verdediging van het land staan zij inderdaad ook in voor allerlei civiele taken.

Voor de meeste van de deelnemers was deze reis een eerste kennismaking met een land dat, volgens president Bush, tot de "as van het kwaad" zou behoren. Naar onze mening betekent Noord-Korea helemaal geen gevaar voor wie dan ook. Na de inval in Irak beseffen de Noord-Koreanen wel dat zich zwak militair opstellen, niet loont in deze wereld.

We verlieten Noord-Korea met de overtuiging dat dit land onze steun en solidariteit verdient. Velen onder ons dromen al van een tweede reis. Dat zegt genoeg. ■

Zangles - foto AVS.

NAAR EEN EUROPEES NEOLIBERAAL IMPERIUM?

I Ludo De Brabander I

De interne Europese verdeeldheid over Irak, is rechtstreeks aanleiding voor het opstellen van een Europese veiligheidsstrategie. De opdracht wordt toevertrouwd aan Hoge Vertegenwoordiger, Javier Solana, die een eerste ontwerp heeft voorgelegd op de Europese top in Thessaloniki. In werkelijkheid is het de tweede man, de directeur van Externe Betrekkingen, Robert Cooper die de pen heeft vastgehouden. Deze man van Tony Blair schreef vorig jaar een uiterst controversieel 'essay' waarin hij Europa ziet in de rol van een humanitair imperium. Zijn ideeën dreigen de toekomstige veiligheidsstrategie van Europa te worden.

De oorlog in Irak zette op pijnlijke wijze de tegenstellingen tussen een aantal EU-landen in de verf. Van een 'Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid' was er hoegenaamd geen sprake. Groot-Brittannië, Spanje, Italië maar ook een aantal Oost-Europese kandidaat-lidstaten steunden de Amerikaanse Irak-politiek en vormden de 'coalition of the willing'. Aan de andere kant bevonden zich Frankrijk, Duitsland en België die niet zonder meer de Amerikaanse oorlogslogica volgden. Zij trokken de conclusie dat er nood was aan een sterker Europa op vlak van veiligheid en defensie. Samen met Luxemburg organiseerden zij eind april een minidefensietop. Daar zijn afspraken gemaakt over de totstandkoming van een *Europese Unie van Veiligheid en Defensie*, die naar analogie van de Europese Muntunie de mogelijkheid moet bieden tot samenwerking tussen de lidstaten die bereid zijn verder en vlugger te gaan. Net zoals de VS, waren Groot-Brittannië en Spanje aanvankelijk niet te spreken over dit initiatief.

Het Grieks voorzitterschap zag zich verplicht om de brokken te lijmen. Begin mei, tijdens het overleg op een luxejacht voor het eilandje Kastelorizo, vonden de Europese ministers van Buitenlandse Zaken dat het hoog tijd was dat Europa zijn eigen veiligheidsstrategie zou definiëren. Behalve de Irak-crisis, haalden de Europese ministers hun mosterd bij de VS die in september 2002 hun *National Security Strategy* bekend maakten. De opdracht werd toevertrouwd aan de Hoge vertegenwoordiger voor het Buitenlands Beleid, Javier Solana. Die publiceerde een eerste ontwerp op de Europese top in Thessaloniki, getiteld: 'Een veiliger Europa in een betere Wereld'. In december, op de volgende Europese top, wordt dan een

definitieve versie voorgelegd.

Het belang van dit document is aanzienlijk. In de woorden van Solana gaat het om « het definiëren van een raamwerk voor een Europese lezing van de uitdagingen van deze wereld om uiteindelijk de efficiëntie van onze collectieve veiligheid te garanderen ».¹ Met andere woorden: het zal bepalen rond welke belangrijke veiligheidsproblemen Europa zich zal moeten wapenen, wat dus rechtstreeks gevolgen heeft voor de prioriteiten van het buitenlands beleid en de militaire structuur.

ENGE EUROCENTRISCHE VEILIGHEIDSBENADERING

De teneur van het document is uitdrukkelijk dat Europa als grote macht ook een verantwoordelijkheid draagt op vlak van veiligheid die verder gaat dan de eigen grenzen. Of zoals in de conclusie van de strategienota geformuleerd staat: « Als unie van 25 staten met meer dan 450 miljoen inwoners die een kwart van het bruto nationaal product (BNP) van de wereld verdienen, speelt de Europese Unie, of men het leuk vindt of niet, een rol op het wereldtoneel; zij moet bereid zijn haar deel van de verantwoordelijkheid voor de veiligheid in de wereld op zich te nemen ».²

In de inleiding van de strategienota staat Solana stil bij de oorzaken van gewelddadige conflicten: « Bijna 3 miljoen mensen, de helft van de wereldbevolking, leeft van minder dan 2 Euro per dag. 45 miljoen men-

sen sterven ieder jaar van honger en ondervoeding. Het Afrika ten zuiden van de Sahara is nu armer dan 10 jaar geleden ». Tot daar de vaststelling. Oorzaak van die problematiek: « Vaak ligt slecht bestuur ten grondslag aan deze problemen. Corruptie, machtsmisbruik, zwakke instellingen en gebrek aan verantwoordelijkheidsgevoel tasten staten van binnen aan en dragen bij tot regionale onveiligheid. » De oorzaak voor de desastreuze sociale en economische toestand in tal van derdewereldlanden is volledig bij die landen zelf te zoeken. De mogelijke verantwoordelijkheid van het Westen daarin vinden we niet terug: niets dus over de groeiende Noord-Zuidkloof, de veel te lage grondstoffenprijzen, de gevolgen van de dumpingpolitiek van de Europese landbouwpolitiek, de handelspolitiek van WTO en de weigering tot markttoegang voor bv. landbouwproducten uit het derdewereldlanden, de loodzware schuldenlast in het ontmantelen van derdewereldlanden en de gevolgen van het schuldenbeleid – via de Structurele Aanpassingsprogramma's en aanverwante – van IMF en Wereldbank, etc. Met andere woorden, de mogelijkheid dat de neoliberale globalisering wel eens aan de basis zou kunnen liggen van het gros van de sociaal-economische problemen en dus van de groeiende onveiligheid in tal van landen in het zuiden, wordt zelfs niet eens overgewogen. Zoals professor Eric Remacle (ULB) zich al liet ontvallen: « de politieke oorzaken van die bedreigingen te definiëren. De

¹ Javier Solana, *Joint meeting Committees on Foreign Affairs and Defence Policy of EU national Parliaments, Speech by the European Union High Representative for Common Foreign and Security Policy, Javier Solana*, Brussel, 10 september 2003 (doc nr. S0174/2003).

² Javier Solana, *Een veiliger Europa in een betere wereld*, Europese Raad, Thessaloniki, 20 juni 2003.

bedreigingen worden gezien als ziektes die moeten uitgeroeid worden »³

DREIGINGEN

Volgens het document zijn de drie grootste bedreigingen waaraan Europa bloot staat terrorisme, verspreiding van massavernietigingswapens en mislukte staten gekoppeld aan de daarop parasiterende georganiseerde criminaliteit. Het gaat over een uitermate westerse lezing ervan. Het terrorisme wordt uitsluitend gelinkt aan het religieuze islamitisch terrorisme. Daarbij komt nog dat het terrorisme als uit de lucht komt gevallen. Politieke frustratie over de Midden-Oostenpolitiek van de VS (en in mindere mate de EU) komt niet in het document voor.

Het luikje over massavernietigingswapens neemt het Amerikaanse discours van de afgelopen jaren over. Er wordt uitsluitend gesproken over het bezit daarvan bij 'anderen' met een focus op de kans dat terroristische organisaties ze in bezit zullen krijgen. Dat gevaar is inderdaad niet ondenkbeeldig, maar daar stopt het niet. Er wordt immers geen woord gezegd over de immense westerse arsenalen en meer bepaald over de nucleaire strategie van de VS. Nochtans heeft het Pentagon deze zomer beslist werk te maken van een nieuwe generatie 'inzetbare' atoomwapens.⁴ De nota heeft het ook over de proliferatie van massavernietigingswapens in het 'Midden-Oosten', zonder evenwel de landen bij naam te noemen. Het staat wellicht pijnlijk om te moeten melden dat het enige land in de regio met atoomwapens Israël is. Dat land beschikt over een arsenaal van minstens 200 kernkoppen met daarnaast meer dan vermoedelijk programma's voor de aanmaak van biologische en chemische wapens. Daar komt bovenop dat Israël, in tegenstelling tot de Arabische buurlanden, het non-proliferatieverdrag niet heeft getekend en dus ook geen inspectieregime kent. Sharon heeft ondertussen voor de tweede keer bedreigd dat Israël met 'alle' middelen kan terugslaan. Die dreiging wordt niet geformuleerd.

Tenslotte is er de uiterst reductionistische lezing van mislukte staten, « Criminele activiteiten in zulke staten tasten de veiligheid in Europa aan », zo leren we nog. Verder: « al deze verschillende elementen tezamen wettigen de conclusie dat er een zeer ernstige dreiging in het verschiet zou liggen. »

Vervolgens worden drie strategische doelstellingen geschetst. De uitbreiding van de veiligheidszone rond Europa, het bouwen aan de internationale orde gebaseerd op een « effectief multilateralisme » en het aanpakken van nieuwe en oude dreigingen. Als te nemen maatregelen staat op de eerste plaats: « meer middelen voor defensie » als belangrijke bijdrage aan Europa's veiligheid. Er moet ook een krachtiger diplomatiek vermogen komen en een groter vermogen om civiele hulpmiddelen toe te passen in crisis- en postcrisisituaties. Lange termijn maatregelen vanuit het brede veiligheids-perspectief (economische, milieu en sociale factoren) zoals in 1994 uitgetekend door UNDP (het VN-ontwikkelingsprogramma) zijn niet opgenomen in het verlanglijstje. De strategische nota stelt verder nog dat de

« transatlantische relatie onvervangbaar » is. Die relatie vormt zelfs « een van de hoekstenen van het internationaal bestel », met grote verantwoordelijkheden ten aanzien van onze planeet : « Tezamen optredend kunnen de Europese Unie en de Verenigde Staten een ontzagwekkende kracht ten goede in de wereld vormen. »

Hoewel het allemaal wat gematigder en genuanceerder klinkt - « geen enkele bedreiging is louter militair ; evenmin kan zij alleen met militaire middelen worden aangepakt » - is het document duidelijk schatplichtig aan

het Amerikaanse veiligheidsdenken. Na maanden van transatlantische spanningen, was er eindelijk iets waarop de VS positief konden reageren. « We zijn getuige van de manier waarop zij ons objectief voor een strategie voor Europese veiligheid begroeten », aldus Solana. Het belangrijke verschil met de Amerikaanse politiek is dat er veel uitdrukkelijker wordt gekozen voor het Handvest van de Verenigde Naties als basiskader voor de internationale betrekkingen.

“NIEUW LIBERAAL IMPERIALISME”

De strategische nota combineert pro-atlantisme met multilateralisme en een stevig (« robuust ») optreden op basis van een enge, vrij conservatieve westerse benadering van de veiligheidsproblemen in de wereld. Niet toevallig komt dat grotendeels overeen met de Britse benadering van het buitenlands beleid.⁵ Verschillende bronnen bevestigen immers dat het document, hoewel ondertekend door Solana, grotendeels geschreven is door de Britse topdiplomaat Robert Cooper, de voormalige invloedrijke buitenlandadviseur van Tony Blair.

Cooper is op dit ogenblik directeur-generaal voor Externe Betrekkingen, de twee maanden achter Solana. Cooper veroorzaakte nogal wat controverses met de publicatie van zijn 'essay' getiteld : 'The new liberal imperialism'.⁶ Daarin gaat Cooper, toen nog in de hoedanigheid van adviseur van Blair, dieper in op de rol en uitdagingen van Europa in de wereld. Hoewel veel radicaler lijkt het erop dat hij het strategisch document voor een belangrijk deel op zijn eigen ideeën, zoals geformuleerd in het essay, heeft gebaseerd.

Cooper deelt de wereld in drie soorten staten in : de postmoderne staten, de gewone moderne staten en de premoderne staten. De Europese Unie, waar veiligheid heerst door transparantie en wederzijdse afhankelijkheid, behoort tot de postmoderne staten. Onder 'gewone' moderne rangschikt hij landen als India, Pakistan en China, met onder meer een territoriale benadering van veiligheidsbelangen. De pre-

³ Eric Remacle, *Reflexion sur la securite et la defense Europeenne* (niet gepubliceerd verslag van een discussie in september 2003 georganiseerd door de Franstalige vredeskoepel C'NAPD)

⁴ William J. Broad, *US presses program for new atom bombs*, International Herald Tribune, 4 augustus 2003

⁵ Nikolaas Huekstra, *Redactioneel*, In: *Atlantisch perspectief* nr 4, 2003

⁶ Robert Cooper, *The new liberal imperialism*, In: Mark Leonard (ed) *Re-Ordering the world*, The Foreign Policy Centre, London, 2002

moderne staten hebben als kenmerk bestuurlijke en economische chaos. Het gaat in hoofdzaak om voormalige koloniën. Cooper ziet de uitdaging voor de postmoderne wereld als het gewoon worden aan 'dubbele normen': « Onder onszelf opereren we op basis van wetten en open coöperatieve veiligheid. Maar als we te maken hebben met oude staten buiten het postmoderne continent van Europa, is het nodig om terug te vallen op ruwere methodes van een vroeger tijdperk – kracht, preventieve aanval, misleiding en wat verder nog nodig is in de omgang met zij die nog in de negentiende eeuw leven. Tussen ons behouden we de wet, maar wanneer we moeten optreden in de jungle, dan moeten we ook de wetten gebruiken van de jungle. » In de premoderne wereld « is chaos de norm en oorlog de way of life. » En dus stelt Cooper onomwonden: « wat we nodig hebben is een nieuwe vorm van imperialisme, een dat aanvaardbaar is voor een wereld van mensenrechten en kosmopolitische waarden. (...) De postmoderne Europese Unie biedt een visie aan van een samenwerkend imperialisme, met gemeenschappelijke vrijheid en veiligheid zonder de etnische dominantie en gecentraliseerd absolutisme van de imperia uit het verleden... »

Het hele essay ademt een soort beschavingsmissie uit en herhaalt de fabeltjes van stellingen uit het verleden: « de meest logische weg om met chaos om te gaan en het meest toegepast in het verleden was de kolonisering ». Kolonies hadden dus volgens Cooper in eerste instantie niets te maken met onze economische belangen, maar hij stelt wel dat kolonisering niet meer van deze tijd is.

PARALLELEN MET DE NOTA VAN 'SOLANA'

Er zijn opvallend veel parallellen met de Europese strategische nota die als auteur de naam van Solana draagt, maar door Cooper is geschreven en goedgekeurd werd door de Europese Raad in Thessaloniki.

Zo vinden we dezelfde dreigingen terug in Coopers essay: « in de pre-moderne wereld groeien de belangen van de georganiseerde criminaliteit – met inbegrip van het internationaal terrorisme – groter en vlugger dan die van de staat. Er rest ons niet veel tijd meer » en over nucleaire wapens: «

in de moderne wereld (India, Pakistan en China, nvdr) gaat de geheime wedloop voor het verwerven van nucleaire wapens door ». Het grootste stuk wijdt Cooper uiteraard aan de groeiende chaos en het daaruit voortvloeiende gevaar van de pre-moderne wereld: « In zoverre er nog een regering is, gaat die op gelijkaardige wijze te werk als de georganiseerde criminaliteit. » De oorzaken die aan de basis liggen van deze 'failed states' wijdt hij weliswaar aan het feit dat ze « buiten de globale economie zijn gevallen », maar dat is meer aan die staten zelf te wijten en zeker niet het gevolg van de neoliberale globalisering, want die is juist de garantie voor een stabiele wereldorde. Cooper: « de zwakkere hebben de sterkere nodig en de sterkere hebben nog altijd een op orde gebaseerde wereld nodig. Een wereld waarin er een efficiënt en goed georganiseerde exportstabiliteit en vrijheid bestaat, en die open staat voor investeringen en groei -- al dit lijkt in hoge mate wenselijk. »

In het 'Solana'-document klinkt het allemaal wat voorzichtiger, maar gaat men van dezelfde premisses uit. Onder de veelzeggende titel 'Nieuwe wereld' staat: « Handels- en investeringsstromen, de ontwikkeling van de technologie en de verspreiding van de democratie hebben veel mensen meer vrijheid en welvaart gebracht ». En zoals reeds eerder gesteld, ook hier wordt de verantwoordelijkheid exclusief bij de 'mislukte staten' gelegd.

Zoals Cooper spreekt het strategische document als een van de belangrijke strategische doelen over een versterking van de internationale orde, zij het dan met die instituten die vooral een neoliberale orde voorstaan. Op pag. 8 van het 'Solana'-document staat het zo: « het is een goede zaak dat centrale instellingen van het internationale bestel, zoals de Wereldhandelsorganisatie (WTO) en de internationale financiële instellingen, na het einde van de koude oorlog hun ledenaantal hebben uitgebreid. Ons doel moet zijn, het ledenaantal van dergelijk instanties te vergroten en terzelfder tijd hun hoge normen te handhaven ».

Opvallende parallellen ook vinden we terug in de strijd voor het « tegengaan van de bedreigingen ». Het 'Solana'-document opent dat luik als volgt: « de Europese Unie

pakt de bedreiging van terrorisme, proliferatie en mislukte/georganiseerde criminaliteit aan », waarna een pakket al genomen maatregelen en dan zien we opnieuw duidelijk de pen van Cooper. Op pagina 11: « ons traditioneel concept van zelfverdediging – tot en met de Koude Oorlog – was gebaseerd op de dreiging van een invasie. Met de nieuwe bedreigingen zal de eerste verdedigingslinie zich vaak buiten onze grenzen bevinden »

Voor de instabiliteit in de onmiddellijke Europese omgeving spreekt Cooper zich immers in zijn essay uit voor een imperialisme van de burens om er stabiliteit te creëren. In het 'Solana'-document staat dan weer als eerste strategische doelstelling de 'uitbreiding van de veiligheidszone rond Europa': « het is onze taak te bevorderen dat aan de oostgrens van de Europese Unie en langs de grenzen van het Middellandse-Zeegebied een ring van landen met behoorlijk bestuur ontstaat waarmee wij nauwe en op samenwerking gebaseerde betrekkingen kunnen organiseren ».

Net zoals dat al eerder het geval was met het Nieuw Strategisch Concept van de NAVO (Washington april 1999) lijkt het document van 'Solana' alias Cooper uit te gaan van een beschavingsmissie, waarbij het feit dat westerse staten democratieën zijn hen automatisch het recht verleent om de wereld naar eigen inzicht te 'ordenen'. De EU vertegenwoordigt het 'goede' omdat de Europese leiders hun politieke normen laten corresponderen met universele waarden. Sinds 11 september is daardoor het debat verengd, zitten we met schurkenstaten en terroristen: kankers die moeten weggesneden worden. Het is een missie, een kruistocht zelfs. Niet toevallig sprak Bush aan de vooravond van de oorlog tegen Afghanistan al over 'crusade' (kruistocht). Het terrorismeprobleem wordt gebruikt om een discours in te leiden van de 'rechtvaardige oorlog'. Dat is bijzonder gevaarlijk. Het is duidelijk dat minstens een deel van het establishment dat ons veiligheids- en defensiebeleid uittekent er een zeer enge veiligheidsbenadering op na houdt. De nieuwe strategienota, indien niet bijgestuurd, zal ons een stap terug laten zetten. Want de antwoorden op de veiligheidsproblemen worden vooral in de militaire sfeer gezien. ■

BUITENLANDS BELEID VAN DE UNIE

Uittreksels uit de teksten van het voorstel tot grondwet.¹

Algemeen:

In haar betrekkingen met de wereld buiten haar grenzen handhaaft en bevordert de Unie haar waarden en belangen. Zij draagt bij tot de vrede, de veiligheid, de duurzame ontwikkeling van de aarde, de solidariteit en het wederzijds respect tussen de volkeren, de vrije en eerlijke handel, de uitbanning van de armoede en de bescherming van de mensenrechten, in het bijzonder de rechten van kinderen, alsook de strikte nakoming en ontwikkeling van het internationaal recht, met inbegrip van de inachtneming van de beginselen van het handvest van de Verenigde Naties.

De Unie bepaalt een gemeenschappelijk beleid en een gemeenschappelijk optreden en voert deze uit. Ook streeft zij naar een hoge mate van samenwerking op alle gebieden van de internationale betrekkingen, met de volgende doelstellingen:

- bescherming van de waarden, de fundamentele belangen, de veiligheid, de onafhankelijkheid en de integriteit van de Unie;
- consolidering en ondersteuning van de democratie, de rechtsstaat, de mensenrechten en de beginselen van het internationaal recht;
- handhaving van de vrede, voorkoming van conflicten en verstrking van de internationale veiligheid, overeenkomstig de beginselen van het Handvest van de Verenigde Naties;
- ondersteuning van de ontwikkeling van de ontwikkelingslanden op economisch, sociaal en milieugebied, met als voornaamste doel uitbanning van de armoede;
- stimulering van de integratie van alle landen in de wereldeconomie, onder meer door het geleidelijk wegwerken van belemmeringen voor de internationale handel;
- het leveren van een bijdrage tot het opstellen van internationale maatregelen ter bescherming en verbetering van de kwaliteit van het milieu en het duurzaam beheer van de mondiale natuurlijke rijkdommen, teneinde duurzame ontwikkeling te waarborgen;

- het verlenen van hulp aan volkeren, landen en regio's die te kampen hebben met natuurrampen of door de mens veroorzaakte rampen;
- het bevorderen van een internationaal bestel dat gebaseerd is op intensievere multilaterale samenwerking, en van goed mondiaal bestuur

De Raad

De Europese Raad stelt de algemene richtsnoeren voor het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid vast, o.m. in aangelegenheden met consequenties op defensiegebied.

Indien een internationale ontwikkeling dit vereist, wordt de Europese Raad door zijn voorzitter in buitengewone bijeenkomst bijeengeroepen, teneinde de strategische beleidslijnen van de Unie ten aanzien van deze ontwikkeling vast te stellen.

Minister van buitenlandse zaken

Met instemming van de voorzitter van de Europese Commissie benoemt de Europese Raad met gekwalificeerde meerderheid van stemmen de minister van buitenlandse zaken. (...) Hij is een van de vice voorzitters van de Europese Commissie.

In aangelegenheden die onder het gemeenschappelijk buitenlandse en veiligheidsbeleid vallen, wordt de Unie vertegenwoordigd door de minister van Buitenlandse Zaken. Hij voert namens de Unie de politieke dialoog en verwoordt in internationale organisaties en op internationale conferenties het standpunt van de Unie.

Bij de vervulling van zijn ambt wordt de minister bijgestaan door een Europese dienst voor extern optreden. Deze dienst werkt nauw samen met de diplomatieke diensten van de lidstaten.

Een Politiek en Veiligheidscomité volgt de internationale situatie op en draagt bij tot de beleidsbepaling.

Lidstaten

De lidstaten overleggen in de Europese Raad en in de Raad van Ministers over iedere aange-

legenheid van algemeen belang op het gebied van het buitenlands en veiligheidsbeleid met het oog op het vaststellen van een gemeenschappelijke aanpak. Iedere lidstaat overlegt met de andere lidstaten in de Europese Raad of in de Raad van Ministers alvorens internationaal op te treden of verbintenissen aan te gaan die de belangen van de Unie kunnen schaden. De lidstaten zorgen er door middel van een onderling afgestemd en convergent optreden voor dat de Unie haar belangen en waarden op het internationale toneel kan doen gelden. De lidstaten zijn onderling solidair.

Parlement

Het Europees Parlement wordt regelmatig geraadpleegd over de voornaamste aspecten en de fundamentele keuzen op het gebied van het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid, en het wordt op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen daarvan.

Het kan vragen of aanbevelingen tot de Raad van Ministers en de minister van Buitenlandse Zaken van de Unie richten. Het wijdt tweemaal per jaar een debat aan de vooruitgang die is geboekt bij de uitvoering van het gemeenschappelijk buitenlandse en veiligheidsbeleid, met inbegrip van het gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid.

In verband met internationale akkoorden is de goedkeuring van het E.P. nodig, met betrekking tot:

- de associatieovereenkomsten
- de toetreding van de Unie tot het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden
- akkoorden die een specifiek institutioneel kader in het leven roepen door het instellen van samenwerkingsprocedures
- akkoorden die aanzienlijke gevolgen hebben voor de begroting van de Unie
- akkoorden die gebieden betreffen waarop de wetgevingsprocedure van toepassing is.

¹ Ontwerp Verdrag tot vaststelling van een grondwet voor Europa. Europese Gemeenschappen, 2003.

NA DE MISLUKTE WTO CONFERENTIE VAN CANCUN

| Marc Maes |

Welk nut heeft de WTO nog? (als de rijke landen er hun zin niet meer kunnen doordrukken)

Meer dan een maand na de mislukte WTO ministerconferentie in Cancun (10-14 september) zit de EU zich nog altijd af te vragen wat er haar overkomen is en hoe het nu verder moet. De Europese Unie is altijd de grote voortrekker geweest van een uitgebreide onderhandelingsronde in de WTO. Meer dan vijf jaar heeft ze er aan getrokken, gesleurd en geduwd.

GEEN ENTHOUSIASME VOOR DE TOP

De meeste ontwikkelingslanden zagen zo'n ronde niet zitten en ook de VS was er nooit erg enthousiast over. Zowat iedereen in de WTO zag er vooral een poging in van de Europeanen om de aandacht af te leiden van de landbouw. Het verhaal is gekend: de Europese Unie schermt haar landbouwmarkt af, geeft hopen steun aan haar boeren en subsidieert bovendien ook nog eens de export. Andere grote exporteurs van landbouwproducten, zoals de VS, Australië, Nieuw Zeeland, Argentinië, Brazilië enz vinden dat oneerlijke concurrentie op de wereldmarkt. Een heel groot aantal importeurs van landbouwproducten vindt dit oneerlijke concurrentie op hun binnenlandse markt, hun kleine boeren gaan er aan kapot. "Iedereen" wil dus dat Europa stopt met haar export te subsidiëren, de steun aan haar boeren herzielt en haar markt meer opent. De Europese Unie staat dus onder grote druk. De Europese Commissie, die namens de Europese lidstaten onderhandelt, heeft altijd gezegd dat een verruiming van de onderhandelingen haar en iedereen meer mogelijkheden geeft om "te geven en te nemen", en dus inschikkelijker te zijn.

Maar wat de Europese Unie naast de landbouw nog allemaal op het bord wilde laden was niet gering: diensten, industriële

invoertarieven, anti-dumping, geografische benamingen ('appellations contrôlées'), investeringen, overheidsaanbestedingen, concurrentieregels, doauneverrichtingen (deze laatste vier heten in de WTO de 'Singapore issues'), milieuregels, sociale normen enz. Voor de ontwikkelingslanden was dit alleszins allemaal veel te veel. Ze beschikken gewoon niet over genoeg onderhandelingscapaciteit om dit allemaal aan te kunnen. Sommigen van hen hebben zelfs niet eens een ambassade in Genève waar de WTO is gevestigd. Anderen hebben er maar een kleine staf die de gewone WTO-bijeenkomsten (tientallen per week) al niet volgen, laat staan een uitgebreide onderhande-

lingsronde. Bovendien hebben de meest ontwikkelingslanden geen zin in een uitbreiding van de WTO met nog meer akkoorden of bevoegdheden. Ze zitten nog te wachten op de grote voordelen die hen in de vorige onderhandelingsronde waren beloofd (de zogenaamde Uruguay Ronde, 1986-1994). En ze vinden dat de akkoorden die toen zijn afgesloten nog vol zitten met allerlei uitvoeringsproblemen en tekortkomingen. Geen nieuwe ronde dus, maar eerder evaluatie, bijsturen en bijschaven.

SEATTLE: LEDEN WORDEN UITGESLOTEN

Maar de EU drijft haar zin door. Seattle, eind 1999, zou het grote moment worden waar op de 'Millennium Ronde' zou van start gaan. Tijdens de voorbereiding van die WTO ministerconferentie was nochtans gebleken dat er totaal geen eensgezindheid bestond over zo'n ronde. De tekst die de ministers in Seattle zouden voorgeschoteld krijgen was tientallen pagina's dik en er stond niets in waarover men het eens was. In Seattle vergleden de onderhandelingen al snel naar informele vergaderingen 'en petit comité' waar de meeste leden tot hun ergernis gewoon letterlijk en figuurlijk van uitgesloten bleven. In Seattle wordt geen overeenstemming bereikt, nog het minst tussen EU en VS. De conferentie mislukt.

Tussen Seattle en Doha (in Katar) waar eind 2001 de volgende WTO ministerconferentie plaats vindt, verandert er niets aan de tegengestelde standpunten tussen de WTO-leden, behalve dat de EU en de USA korter bij elkaar komen te staan. Hoewel de Amerikanen nog altijd niet enthousiast zijn over onderhandelingen, over investeringen, concurrentieregels, anti-dumping en milieuregels, zijn ze wel erg geïnteresseerd in nieuwe

markttoegang (via tariefverlagingen) voor hun industriële en landbouwproducten. De EU kan in Doha rekenen op de steun van de Amerikanen. De aanslagen van 11 september worden door beide misbruikt om de andere WTO-leden tot toegankelijkheid aan te zetten: "de leiders van de wereld moeten zich eensgezind tonen". Maar zelfs dan blijft de tegenstand in Doha nog hard. Er is een verlenging van de conferentie en een nachtelijke forcing nodig om de meeste ontwikkelingslanden over de streep te krijgen. Een stuk of acht biedt ook dan nog verzet, maar na nog eens een aantal uren verlenging en een bijkomende verklaring van de conferentievoorzitter is de nieuwe ronde een feit.

WAT MET DE ONTWIKKELINGSLANDEN?

Om de ontwikkelingslanden te paaien roept de EU de ronde uit tot Doha

Ontwikkelingsronde.

In deze onderhandelingsronde zal er nu eens écht rekening gehouden worden met de belangen van de ontwikkelingslanden. Dat staat in bijna elke paragraaf van de ministeriële verklaring van Doha en moet ook blijken uit de onderhandelingskalender: eerst zullen een aantal zaken worden afgewerkt die voor de ontwikkelingslanden belangrijk zijn (bijschaven, verbeteren van de bestaande akkoorden), dan de diensten, de landbouw en de industriële tarieven, en dan, tijdens de volgende ministerconferentie in Cancun in 2003, de *Singapore issues* die de WTO-bevoegdheden verder zullen uitbreiden.

Helaas, de ene na de andere datum verstrijkt zonder dat de ontwikkelingslanden ook maar iets zien van de gedane beloften. Hun frustratie wordt almaar groter. Zelfs het zo evidente dossier van de patenten en de toegang tot de geneesmiddelen geraakt maar niet opgelost. De beslistheid van ontwikkelingslanden om in Cancun nee te zeggen tegen de *Singapore issues* wordt alsmaar groter.

En voor de derde keer is er zo goed als geen overeenstemming tussen de WTO-leden over vrijwel al de punten die in Cancun op de agenda staan. Iedereen ziet

dat, maar de EU en ook de VS maken zich sterk dat ze in Cancun hetzelfde kunnen doen als in Doha: vijf dagen goed doordrammen en dan met een laatste forcing hun zin doordrijven. En iedereen, ook de NGO's, hebben schrik dat ze dat nog zal lukken ook.

Maar de ontwikkelingslanden houden voet bij stuk. In Cancun staan verschillende coalities pal: vooral de G22 (grote en Latijns-Amerikaanse ontwikkelingslanden) en de G90 (of een combinatie van de minst ontwikkelde landen, de Afrikaanse Unie en de ACP-groep (77 landen uit Afrika, de Cariben en de Stille Oceaan)). Op de laatste dag wordt nog druk onderhandeld, maar de Mexicaanse voorzitter ziet het niet zitten om nog eens een dag en een nacht door te doen zoals in

gelegen hadden niet aan die onderhandelingen zouden mogen meedoen (hoe gaat hij dan toegang krijgen tot hun markt?). Het Europese denkwerk levert ondertussen ideeën op zoals de rol van de Directeur-Generaal versterken, de WTO opsplitsen in een eerste klasse (die sneller vooruit wil) en een tweede klasse (die niet kan volgen), en ter aanmoediging van een heropstarting van de onderhandelingen laat Peter Carl, de Europese Directeur-Generaal van Handel, weten dat alle toegevingen die de EU in Cancun bereid was te doen, niet meer gelden.

Het is duidelijk dat de klap van Cancun hard is aangekomen. Wat maakt de handelsgrootmachten zo pissig? Dit: de WTO is

Nog in Cancun, begon de Amerikaanse handelsminister al te dreigen dat hij 'zijn markttoegang' wel op een andere manier zou krijgen, via regionale en bilaterale onderhandelingen

Doha. In plaats daarvan kiest hij er voor om heel de boel terug naar Geneve te sturen. Cancun is afgelopen.

DE EU PRUILT

En sindsdien zit de EU dus met een dikke pruillip. In Geneve houdt ze die wekenlang heel stevig op de andere. De EU zegt niets, behalve dat ze in 'reflecting mode' is, haar knop staat op nadenken. De Amerikanen gaan ondertussen een stuk wilder te keer, zoals we dat van hen gewoon zijn. Nog in Cancun, begon de Amerikaanse handelsminister, Zoellick, al te dreigen dat hij 'zijn markttoegang' wel op een andere manier zou krijgen, via regionale en bilaterale onderhandelingen. En de voorzitter van de machtige Amerikaanse Senaatscommissie Financiën voegde er dreigend aan toe dat de landen van de G22, die in Cancun zo dwars

altijd hun hefboom geweest om hun zin door te drijven. De WTO is netjes buiten de Verenigde Naties gehouden om er andere minder democratische spelregels te laten spelen. In de WTO heeft elke land een stem, maar wordt er nooit gestemd. Als er zou gestemd worden zouden de ontwikkelingslanden, die drie vierden van de leden uitmaken, altijd de meerderheid halen en zouden de handelsgrootmachten tegen hun zin beslissingen moeten slikken. Daar kan geen sprake van zijn. Maar als de handelsmogendheden de WTO niet meer kunnen gebruiken om hun zin te krijgen, waarvoor dient die WTO dan nog? Daar zit de EU nu al weken over na te denken. ■

Marc Maes is studie-medewerker voor 11.11.11., de Noord-zuidkoepel

HET GEVAAR VAN GROTERE SCHULDEN IN HET DOLLARSYSTEEM

| F. William Engdahl |

George W. Bush heeft enkele ernstige, grote problemen. De zittende president moet zijn herverkiezing winnen, en het probleem waarover de Amerikaanse kiezers zich de grootste zorgen maken is de gezondheid van de VS-economie, niet Saddam Hoessein of zijn zonen. Met de economische gezondheid van de Verenigde Staten gaat het veel slechter dan wat men in de officiële statistieken toegeeft.

De oorlog tegen Irak werd niet gevoerd omdat Amerika zo sterk is. Het was een bekentenis van fundamentele zwakte; een zeer groot riskant spel. Het was een poging om de economische grondvesten van het globale dollarsysteem te stabiliseren, die toen nog niet zo zwak waren als op het huidige ogenblik. De werkelijke toestand van de Amerikaanse economie is niet rooskleurig. De beurskrach van de aandelenmarkt was maar het begin van een reeks financiële schokken die de zekerheid van de dollarwereld ondermijnen.

ECONOMIE EN PRODUCTIE

De baas van de Centrale Bank van de VS verbaasde het Amerikaanse Congres onlangs met een verrassende verklaring. Alan Greenspan gaf toe, dat de Amerikaanse economie op dit ogenblik praktisch geen beduidende prestatie kan laten zien in de industriële technologie. Zijn grootste zorg bestaat erin, hoe men het best het Amerikaanse financiële kaartenhuis voor instorting kan behoeden. Hij wil de instroom van tenminste 1,5 tot 2 miljard dollar van uit het buitenland draaiende houden, opdat de Amerikaanse consumenten verder met geleend geld zouden kunnen uitgeven.

In zijn bericht voor het "Comittee on Financial Services" in het huis van afgevaardigden op 15 juli, stelde Greenspan zich de shockerende vraag: "Is het voor een economie belangrijk een producerende industrie te hebben?" Deze vraag is zeer omstreden. Greenspan beantwoordde zelf de vraag: "Belangrijk is dat de economie waarde creëert". Of deze waarde tot stand komt door grondstoffen te

nemen om er iets uit te produceren dat de verbruikers willen, of men de meerwaarde creëert door verschillende dienstverleningen waarnaar de consument vraagt, maakt naar alle waarschijnlijkheid geen groot verschil met betrekking tot de levensstandaard. Zolang men zich geen zorgen hoeft te maken tot de toegankelijkheid van de buitenlandse producenten van industriegoederen, argumenteren Greenspan en Co., het geen rol speelt of men produceert of niet.

Klaar uitgedrukt betekent dat, wat Greenspan zegt, het gelijk blijft of de Amerikaanse industrie zich al dan niet terugtrekt uit de goedkope productielanden zoals China of India. Het is van geen belang dat de Amerikaanse industrie niet meer genoeg kwaliteitsproducten in eigen land produceert. Het blijft gelijk of als gevolg van de importen van producten het handelsdeficit met Japan, China, de EU en rest van de wereld een recordhoogte van 500 miljard dollar jaarlijks bereikt heeft.

Wat voor Washington en Greenspan telt, is dat de buitenlanders verder hun dollaroverschot in de VS-economie pompen, een verdere vorm van dollar-recycling boven de petrodollar-recycling. Dat biedt de gewone burger 'inkomen en koopkracht', maar met geld van anderen.

Aangezien de wereldhandel in olie en andere belangrijke producten zich in dollars vertaalt, kan de VS-economie schulden opstapelen met geleend geld. Dat is met het gespaarde geld van de wereld, dat van de Duitsland, Frankrijk, Japan en China inclusief. Daar de dollar nog steeds de standaard en reservemunt is voor bijna 65 procent van de wereldhandel, is

het voor de VS mogelijk om met geleend geld de boel draaiende te houden. Daarbij komt nog dat de Verenigde Staten de enige overgebleven militaire supermacht is.

In 1970 waren nog 30 procent van de Amerikaanse werknemers in de producerende industrie werkzaam. Met de trend van goedkope 'outsourcing' is het aantal tewerkgestelde in deze economische bedrijfstak gezonken tot 15 procent. Multinationale ondernemingen van de VS investeren jaarlijks 140 miljard dollar in het buitenland. Hierdoor elimineren ze arbeidsplaatsen in de VS en hollen de producerende industrie in eigen land uit. Dan blijft nog alleen de dienstverlenende en de verbruikerseconomie over, afhankelijk van buitenlands geld en de dollar als wereldreservemunt. Dit is een gevaarlijke combinatie!

GREENSPAN, HET FINANCIËLE 'CHICKEN'

De huidige VS-economie consumeert minstens 150 miljard dollar meer dan dat het land produceert. Voor Greenspan is dat allemaal in orde. Geen enkel ander land zou zich zo een handelsdeficit kunnen permitteren, zonder met een geldcrisis geconfronteerd te worden. Voor buitenlandse investeerders zou het risico te groot zijn mocht bijvoorbeeld Duitsland, Denemarken of Japan jaar na jaar zo een deficit laten zien, om nog verder in deze economieën te investeren. De Verenigde Staten als enige supermacht gelooft dat ze het zich permitteren kan.

Tot nu toe heeft de VS handelsbalans al ieder jaar een deficit vertoond sedert Nixon de goudstandaard in 1971 opgeheven heeft. Dit jaar zal dit handelsdeficit

van de VS een nog nooit bereikt record halen van 500 miljard dollar. Maar de staatssecretaris voor financiën laat doo-eenvoudig bankbiljetten bijdrukken om het proces draaiende te houden. De vraag is, hoelang zal de rest van de wereld nog aanvaarden, dat haar producten betaald worden door de Amerikaanse minister van financiën en de Centrale Bank van de VS met inflatoire dollars?

Met de euro heeft de Europese Unie voor het eerst de potentiële mogelijkheid een alternatief voor de dollar aan te bieden dat sterk genoeg is. Maar dan moet de EU ook vastberaden in deze richting handelen.

Om deze dreiging het hoofd te bieden, heeft de VS een knalharde boodschap uitgezonden door haar oorlog tegen Irak. Het was en is een waarschuwing aan de Europese Unie, om geen 'olie-voor-euro' ideeën te ontwikkelen. In Japan, China en in Azië denkt men reeds na over alternatieven voor de Amerikaanse dollar, maar ze zijn toch nog bevreesd voor het risico.

Zolang de dollar de koning van de wereldhandel en de financiële wereld blijft, zal het met de werelddeconomie langzaam bergaf gaan en zullende dollarschulden blijven stijgen.

Buitenlandse centrale banken zijn op dit ogenblik crediteur voor 43 procent van de totale schuld van de VS. Moesten ze plotseling nog maar een klein deel van de in hun bezit zijnde Amerikaanse waardepapieren verkopen en de dollar laten vallen, dan zou dit in de Verenigde Staten en op andere plaatsen een grote economische schok veroorzaken. Sedert 1971 speelt Washington met zijn handelspartners het financiële 'chicken' spel, klaar uitgedrukt: Washington speelt met de angsten van zijn bondgenoten. Wanneer de dollar in elkaar zakt, zal Duitsland, of Japan en de EU ook tot het kamp van de verliezers behoren. Hierdoor kon de Verenigde Staten in de voorbije dertig jaar op de 'poef' en boven zijn stand leven.

De bank van Japan en de bank van China en enige andere Aziatische centrale banken hebben intussen volgens de ramingen 1,5 biljoen dollar aan Amerikaanse staatsleningen en waarde-

papieren van parastatale immobillien financiers, zoals Freddie Mac of Fannie Mae in hun bezit.

Waarom komen deze overschotten terug naar de VS als ze Amerikaanse obligaties kopen? Omdat de buitenlanders, sedert Nixon de gouddekking van de dollar afschafte, niets anders overblijft wanneer ze met hun dollars tenminste een winst willen realiseren. Ze kunnen ze niet meer in goud omzetten. De zekerste investering voor hun dollars is bijgevolg het aankopen van Amerikaanse staatsleningen of waardepapieren van de Amerikaanse immobillienmarkt.

China bezit 340 miljard van deze dollarreserves, Japan meer dan 200 miljard.

Wanneer een deel hiervan verkocht zou worden, zou dit een koersdaling van de dollar tot gevolg hebben en zouden er grote verliezen ontstaan. Daarom blijven ze bij de dollar, zelfs wanneer deze zwakker wordt. Met als gevolg dat de netto schuldentlast van de VS bij de rest van de wereld stijgt. Nu is dat ongeveer 3 biljoen dollar, deze som zal stijgen tot 3,7 biljoen dollar in 2004. De Aziatische centrale banken hebben ongeveer 1,5 biljoen dollar in hun portefeuille. De rest bevindt zich in de Europese en andere private geldkoffers.

Tot op heden zijn de Verenigde Staten in staat gebleken om van het geld van anderen te leven. Omdat ze weten dat de Europese Centrale Bank (ECB) of de bank van Japan en andere toch niets anders overblijft dan staats- en andere VS-waardepapieren te kopen. Omdat, wanneer de

dollar nog dieper zou zakken, ook de Chinese, Japanse en Europese export en arbeidsplaatsen getroffen worden. Om dergelijk risico te beperken hebben de Centrale Bank van de EU en Japan sedert de oorlog tegen Irak vele dollar waardepapieren gekocht. Met deze dwangmatige aankopen neemt de rest van de wereld de uit controle geraakte schuld van de Amerikaanse economie en staat over. Dit is een de facto belasting voor de rest van de wereld.

ZIJN ER GRENZEN?

Enkelen beginnen zich af te vragen, of er nog een grens is. Hoelang zullen de Aziatische en Europese centrale banken en privé investeerders nog geld in de dollar investeren.

De VS-economie is er alleen maar in geslaagd een ernstige ineenstorting van de aandelenmarkt van drie jaar geleden te vermijden door het feit dat de Amerikaanse verbruiker hoge schulden heeft aangegaan. "Shop until you drop (koop tot ge er bij neervalt)" is bij de Amerikanen een geliefde uitdrukking. De banken hebben de rente tot 1 procent doen dalen, dat is het laagste rentepeil sedert 45 jaar. De doelstelling is de kosten voor het aangaan van schulden zo laag mogelijk te houden, opdat de Amerikaanse families nog meer zouden lenen om geld uit te geven. Ongeveer 70 procent van de VS-economie leeft van de uitgaven van de consument. Het grootste deel daarvan is voor het aanschaffen van een eigen huis. Dit deel heeft een recordhoogte bereikt. Het aangroeien van deze bijkomende schuldentlast bij de Amerikaanse families heeft een zeer alarmerend peil bereikt, terwijl de hele producerende industrie verder stagneert of zich in neerwaartse trend bevindt. Slechts 74 procent van de productiecapaciteit van de bedrijven wordt gebruikt, dat is een historisch dieptepunt. Bij zo veel niet gebruikte productiecapaciteit is er maar een kleine kans dat de ondernemingen in de toekomst in nieuwe bedrijven en werkplaatsen zullen investeren.

Daarom rekent Greenspan verder op buitenlands geld, om de enorme schuldentlast van de consument door een lage rentelast verder te ondersteunen. Als er

geen buitenlands geld meer zou binnens-
stromen om de Amerikaanse economie te
ondersteunen, dan zou de centrale bank
van de VS gedwongen worden om de
rente te verhogen om zo de dollarinveste-
ringen aantrekkelijker te maken. Maar
hoge interestlasten zou bij deze verbru-
kerschuld een crisis veroorzaken, vele zou-
den niet meer in staat zijn hun schuldver-
plichting na te komen. Hogere rente zou
de economie van de Verenigde Staten in
een diepe recessie of nog erger storten.
Dit kan vrij vlug gebeuren, ondanks de
hoop van George W. Bush om herkozen te
worden.

De Amerikaanse gezinnen hebben in
de eerste zes maanden van dit jaar nieu-
we hypotheek opgenomen voor een
waarde van 723 miljard dollar. Het groei-
percentage van de schulden heeft zich
ten opzichte van het jaar 2000 verdub-
beld. De huidige schulden door hypote-
ken in de VS is ongeveer 5 biljoen dollar,
dubbel zoveel als in 1996. De schuldenlast
van de Amerikaanse gezinnen is veel
sneller gestegen dan het pro-capita inko-
men.

DE 20 BIJJOEN DOLLAR SCHULDEN- LUCHTBEL

In de VS is er geen daadwerkelijke verbe-
tering zichtbaar, alleen maar een koop
opleving die gefinancierd wordt door
schulden, die door de aankoop van huizen
tot stand komt. Wanneer we de miljoen-
en Amerikaanse families hierbij betrek-
ken, die besloten hebben om naar de
bank te gaan om hun uitstaande lenin-
gen te laten herfinancieren en om nieu-
we hypotheek leningen aan te gaan, ver-
wacht de Mortgage Bankers Association
voor dit jaar een record van 3,3 biljoen
dollar aan hypotheekleningen. Dat over-
stijgt het record van vorig jaar, dat reeds
2,5 biljoen dollar bedroeg.

De totale schuld van de Amerikaanse
gezinnen was in juni van dit jaar goed
voor 8,7 biljoen dollar, dat is dubbel
zoveel als in 1994, de Amerikaanse gezin-

nen verlengen de afbetalingstermijn van
hun schulden, wanneer het om de aan-
koop van eigen woning of auto handelt.
In doorsnee is de afbetalingstermijn nu
voor auto's 60,7 maand, in 2002 was dat
58,9 maand. Het geleend bedrag voor de
aankoop van een nieuwe auto is gemid-
deld 28.000 dollar, voor het aanschaffen
van een nieuwe woning is het gemiddeld
geleend bedrag 243.000 dollar. Dit is een
significante waarde inflatie sedert de
laatste 3 jaar.

Het meest alarmerend is de stijging
van de schuldenlast voor de aankoop van
een woning of land. Omdat de consument
verder zou kopen, heeft de centrale bank
de rente sedert 2001 dertien keer ver-
laagd, om zo de aankoop van een woning
bij de doorsnee Amerikaanse burger toch
nog aan te moedigen. Door de lage rente
lenen de Amerikanen veel geld om een
huis aan te kopen.

De banken kunnen de bij hen aange-
gane leningen op hun beurt verder verko-
pen aan parastatale hypotheek-garantie
firma's, d.w.z. aan Freddie Mac of Fannie
Mae. Deze semi staatsfinanciers zijn het
hart van deze laatste financiële luchtbel,
dat is een luchtbel van biljoenen dollar.

Aangezien Freddie Mac bereid is de
geleende bedragen over te kopen, maken
de lokale banken geen probleem over de
risico's van de regionale huisverkopen.
Dikwijls verlenen de banken een krediet
aan de gewillige consumenten van 100
tot 125 procent van de waarde van een
huis en strijken zo enorme winsten
op. Het enige probleem is, dat door de stij-
gende werkloosheid en een economie die
niet groeit het tot een botsing moet
komen met de realiteit en de markt voor
het verschaffen van leningen in de im-
mobiliënsector zijn grens dreigt te bereiken.
Dan bestaat het gevaar dat de consu-
ment ophoudt met kopen, en de produ-
rende industrie niet sterk genoeg is om
nieuwe jobs te creëren om zo een herstel
mogelijk te maken.

Het is best mogelijk dat we deze

grens reeds bereikt hebben. In augustus
is de rente in de VS terug beginnen stij-
gen omdat de bezitters van Amerikaanse
waardepapieren paniekerig zijn beginnen
te verkopen. Ze vrezen dat de immobiliën
opleving voorbij is en proberen zoveel
mogelijk nog winst uit hun belegging te
halen vooraleer de prijzen in elkaar stui-
ken. Er circuleren berichten, waarbij de
Europese Centrale Bank aan de bij haar
aangesloten banken adviseert, wegens
het risico, geen waardepapieren van
Freddie Mac of andere financiële instellin-
gen van de VS te kopen. Deze waarschu-
wingen hebben de banken over de ganse
wereld er toe aangezet om hun grote
investeringen in VS-staatsleningen te
overdenken.

De economie van de VS is op een pira-
mide van schulden opgebouwd. In totaal
20 biljoen dollar schulden van private en
openbare instellingen, wat volgens de
Bond Market Association een stijging van
400 procent is ten opzichte van 1985.

Zolang Greenspan er in slaagt buiten-
landers te overtuigen om verder dollar-
schulden te kopen, kunnen de
Amerikanen Japanse auto's, Chinese pc's,
Italiaanse schoenen en Duitse BMW's
kopen. En de buitenlandse centrale ban-
ken kunnen dan hun dollarwinst terug in
dollars investeren. Wanneer deze dollar
recycling ketting breekt en het vertrou-
wen in de dollar vermindert, dan kan
Greenspan of Bush hiertegen weinig
ondernemen om dat proces te stoppen.

Deze 20 biljoen schulden luchtbel, die
zelf door enkele op 34 biljoen geschat
wordt, is een veel groter massavernietig-
ingswapen, die de VS en de rest van de
wereld bedreigt dan de vernietigingswa-
pens van Irak of Noord Korea. Het buiten-
lands beleid van Washington is een wan-
hopige poging om te verhinderen dat dit
massavernietigingswapen explodeert. ■

Vertaald en bewerkt: Antoine Uytterhaeghe

DIEFSTAL VAN WATER

| Antoine Luyterhaeghe |

De helft van de Palestijnse watervoorraad wordt in de Israëlische nederzettingen verbruikt. Israël rooft sedert 1967 het Palestijns water en weigert tot op heden aan de Palestijnse bevolking het recht om over hun eigen watervoorraad te beschikken.

VERBRUIK

Terwijl de Palestijnen onder catastrofaal drinkwatertekort lijden, verkwisten de Israëli's het drinkwater door er hun illegale velden en tuinen in hun nederzettingen op de Westbank en in Gaza mee te besproeien. Een Israëli beschikt gemiddeld gedurende een jaar over 160 kubieke meter water, een Palestijn slechts over 45 kubieke meter.

Drievierde van de Israëlische bevolking leeft aan de kust van de Middellandse Zee en is van grondwater afhankelijk, dat volgens experts een dalende trend vertoont. De helft van het opgepompte grondwater uit de Westbank wordt door de Israëlische steden verbruikt, terwijl de Palestijnen hun waterbehoefte moeten dekken door waterputten. In de landelijke gebieden en ook in andere regio's, krijgen ze zelfs niet de toelating om nieuwe waterputten te graven. De joodse nederzettingen verbruiken 27 procent van de watervoorraad in de Palestijnse gebieden. Deskundigen op het gebied van waterbeheer gaan ervan uit dat in de komende vijf jaar, door intensief verbruik, door de bevolkingsaangroei en de vermindering van de ondergrondse watervoorraad, het beschikbare water zal opgedroogd of sterk verminderd zijn.

Volgens Palestijnse deskundigen verbruiken de Israëli's meer dan 88 procent van het totaal opgepompt water in de Westbank, de Palestijnen minder dan 12 procent. Een Israëli verbruikt gemiddeld zes maal meer dan een Palestijn. Daarbij komt nog dat de Palestijnen met een zeer laag inkomen een veel duurdere prijs voor hun waterverbruik moeten betalen dan de Israëli's.

DE MUUR

De Palestijnse deskundige voor waterbeheer Dr. Abd el-Rahman al-Tamimi is van mening, dat door de bouw van de scheidingsmuur Israël zijn greep en controle

op het verbleven Palestijnse water wil vergroten, en zeker niet zoals de Israëlische regering beweert om zijn veiligheid. Want anders zou het aangewezen zijn een dergelijke muur te bouwen tussen West en Oost-Jeruzalem. Israël verzekert zich door de bouw van deze muur de volledige controle over het westelijke ondergrondse waterbekken, dat jaarlijks 430 miljoen kubieke meter water levert. Het is het enige grondwaterreservoir dat economische groei en ontwikkeling voor de Palestijnen kan verzekeren. De deskundige voegt eraan toe dat het oostelijke bekken, dat 65 tot 70 miljoen kubieke meter water levert, reeds in zijn volle capaciteit gebruikt wordt.

Door de bouw van deze muur zal de

da. Volgens de bovenvermelde deskundige lijft Israël met deze scheidingsmuur 43 van de 50 waterbronnen in en verwerft het de controle over het westelijke waterbekken. Hij bevestigt dat Israël een pijplijn aanlegt, om het water van de Westbank naar de in het noorden gelegen regio van Israël Salfit te laten vloeien, om zo de ontwikkeling van dit gebied voor de komende 50 jaar te verzekeren. Al-Tamini voegt hieraan toe, dat het waterprobleem met de intifada nog ingewikkelder is geworden, omdat de kwaliteit van het water en de infrastructuur zijn verslechterd en de Palestijnse overheid voor de uitvoering van haar projecten en activiteiten geconfronteerd wordt met bijkomende lasten en moeilijkhe-

Door de bouw van de muur verzekert Israël zich de volledige controle over het westelijke ondergrondse waterbekken.

landbouw en de hieraan verbonden productie in de steden en dorpen van Tulkarem, Dschenin en Kalkilla zeer zwaar te lijden hebben, waardoor ze in hun bestaan rechtstreeks bedreigd worden. Hetgeen in werkelijkheid als resultaat heeft wat de Israëlische regering beoogt. Hierdoor ontlasten ze de nabijgelegen kibboetzins van de concurrentiedruk, daar ze tegen een hogere productiekost produceren. Abd el-Rahman al-Tamimi benadrukt dat Israël het waterprobleem steeds opschuift tot de definitieve 'oplossing', omdat het voldongen feiten schepent wil. Daarom heeft Israël de bouw van de muur reeds overwogen vóór het uitbreken van de tweede Palestijnse intifa-

den. Al-Tamimi is van oordeel, dat de Israëlische overheid de intifada misbruikt heeft, om de Palestijnse waterinstallaties te vernietigen en om Israëlische giftafval in de Palestijnse autonomiegebieden te begraven. Israël heeft ten minste 203 waterbronnen, 775 watertanks en bevoeiingssystemen op een oppervlakte van 10750 dunam (een dunam = 1000m²) in de Gaza en meer als het dubbele in de Westbank vernietigd.

PROJECTEN

De Palestijnse dienst voor het waterbeheer moet het hoofd bieden aan deze problemen, door plannen uit te werken en financieringsmiddelen te vinden voor

de diverse projecten. De kosten hiervoor worden geschat op ongeveer 1,5 miljard dollar. Voor het ogenblik werken ze met Franse steun aan waterzuiveringsprojecten om de landbouwooppervlakte te irrigeren. Volgens dokter Al-Tamimi zijn de Palestijnen voor hun watervoorziening zeer afhankelijk van de Israëlische firma Mikorot. Met het water dat de Palestijnse overheid van hen koopt, wordt 50 procent van de behoefte van de Westbank gedekt, alsook enige gebieden in Gaza, die in de omgeving van Israëlische nederzettingen gelegen zijn. In waterarm gebied, zoals Ramalah en al-Bireh, zijn de Palestijnen voor 83 procent voor hun waterverzorging van de Israëlische firma afhankelijk. Gaza lijdt niet alleen aan watertekort, maar ook de waterkwaliteit is een enorm probleem. De Palestijnen uit Gaza hebben 150 miljoen kubieke meter water nodig om hun behoefte te dekken. Dr Al-

Tamimi vestigt er de aandacht op, dat de waterbekkens in de Gazastrook jaarlijks maar ten hoogste met 80 tot 85 miljoen kubieke meter bijgevuld worden. Waardoor men het grondwater overmatig gaat oppompen, met als gevolg dat er

een jaarlijks deficit ontstaat van 50 tot 60 miljoen kubieke meter. Daar het grondwaterpeil hierdoor zakt, moet het water veel dieper in zoutachtige grondlagen opgepompt worden. Hierdoor is het zoutgehalte per liter water verhoogd van 500 tot 1.500 milligram. Volgens de aanbeveling van de Wereldgezondheidsorganisatie zou men 250 milligram niet mogen overschrijden. Uit een bericht van het internationale watercomité, opgericht ter gelegenheid van de internationale dag van het water, kan men lezen dat 90 procent van het water uit Gaza, volgens de maatstaven van de WHO en de Palestijnse overheid, een te hoog chloride- en nitraatgehalte heeft en bijgevolg niet geschikt is als drinkwater.

Bron: Al-Quds al-arabi

LANDROVERS VERDRIJVEN 402 FAMILIES

De dramatische gevolgen van de Israëlische scheidingsmuur, Walid Awad, Al-Quds al-arabi.

De Israëlische bezettingsmacht heeft voor de bouw van de racistische scheidingsmuur in de Westbank meer dan 165.000 dunam (10 dunam = ± 1 hectare) land in beslag genomen en 2.323 Palestijnse burgers uit hun huizen verdreven. Uit de vrijgegeven statistische gegevens van de Palestijnse overheid blijkt dat 26 gehuchten door een militaire beschikking, 18 door bezitneming en 31 door beide procédés geconfisqueerd geworden zijn.

De Palestijnse overheid voerde in augustus II, in de door de scheidingsmuur getroffen gebieden van Dschenin, Tulkarem, Kalkilija, Jerusalem, Bethlehem en in de regio van Salfit een statistisch onderzoek. Dit onderzoek is een integraal bestanddeel van het onderzoek naar de sociale en economische gevolgen van de Israëlische maat-

regel voor de Palestijnse maatschappij.

In de gehuchten waar de Israëlische scheidingsmuur door loopt, werden 402 families van hun land verdreven, daarvan 113 uit het district Dschenin. Dat betreft 2.323 burgers. 12.482 families leven nu ten westen van de muur, klem gezet en geïsoleerd tussen de muur en de groene lijn, daarvan alleen al 1.119 mensen in Tulkarem. In het totaal bevinden zich in deze situatie 42.097 Palestijnen.

Volgens de gegevens van het onderzoek liggen 2.438 gebouwen tussen de scheidingsmuur en de groene lijn. Tien gebouwen met een totale oppervlakte van 810 m² en een waarde van ± 129.000\$ werden volledig, en 14 gedeeltelijk, vernield. Van het in beslag genomen land, was 40.460 dunam eigendom van de Palestijnse overheid en

124.323 dunam was privé-eigendom.

Op het geconfisqueerde land werd vooral landbouw bedreven, zoals olijven, weideland, groenten en citrusplantages.

Verder uit het onderzoek blijkt dat 750 economische bedrijven nu ten westen van de scheidingsmuur liggen; in het district Tulkarem alleen al werden 473 ondernemingen met een oppervlakte van 11.500 m² totaal vernield.

Veel van deze gehuchten hebben door de scheidingsmuur de toegang tot de elementaire dienstverlening en de dagelijkse basisverzorging verloren. Zo waren 30 gehuchten van de medische diensten, 22 scholen, 8 van de centrale waterverzorging en drie van het stroomnet afgesloten.

Vertaald en bewerkt door A.U.

ATOOMWAPENS IN HET MIDDEN-OOSTEN

| Antoine Uytterhaeghe |

Wanneer een atoominspectie in Israël? Het Internationaal Atoomagentschap, IAEA, zal niet alleen de nucleair programma's in Iran en Irak onderzoeken, maar ook deze van Israël.

Op de agenda van de vierdaagse bijeenkomst van het IAEA in Wenen, die op 15 september begon, stond niet alleen het probleem van het hypothetische kernwapenprogramma van Iran op de dagorde, maar ook voor de eerste maal de reële kernwapencapaciteit van Israël en het daarmee gaande gevaar voor het Nabije en het Midden-Oosten.

ISRAËL EN ZIJN ATOOMWAPENPROGRAMMA

Dit punt werd op de agenda geplaatst op aandringen van de Arabische Liga. Op de bijeenkomst werden hieromtrent deskundigen van de Arabische Liga gehoord, die hun studie over het Israëlische atoomwapenprogramma kwamen toelichten. Dat Israël over atoomwapens beschikt wordt door niemand betwist. Israël heeft reeds meermaals zijn buurlanden met het inzetten van deze wapens bedreigd. Israël is het enige land in de regio dat over een militair nucleair potentieel beschikt, zo wordt in het door de Arabische Liga neergelegde IAEA-Paper GC(47)/6 aangeduid. Bovendien is Israël de enige staat in de regio die weigert het verdrag tegen de spreiding van kernwapens van 1968 te ondertekenen, het zogenaamde Non Proliferatie Verdrag. Bijgevolg weigert Israël ook om zijn nucleaire installatie onder het toezicht van het IAEA te plaatsen. Dat maakt een oplossing van het Midden-Oosten conflict alleen nog moeilijker, en bedreigt Israël de veiligheid van de buurlanden. De doelstelling van de Arabische landen is om het Midden-Oosten tot een kernwapenvrije zone te maken.

Volgens gegevens verstrekt door de Arabische Liga heeft Israël zijn aantal kernkoppenarsenaal verhoogt tot 300. Daarenboven zou het land in staat zijn en de capaciteit hebben om waterstofbommen te maken. Israël beschikt over een draagraket Jericho I voor middellange afstand, met

een reikwijdte van 650 km en over de Jericho II draagraket die een afstand van 1500 km kan overbruggen. Ook heeft het nog een intercontinentale raket, Shavit, met een reikwijdte van zowat 7800 km volgens schatting van het Amerikaanse Pentagon.

Hierdoor dreigt de regio in een nucleaire bewapeningswedloop te komen, aangezien de Israëlische nucleaire installatie buiten het internationaal toezicht en controle blijft. De Arabische Liga roept alle lidstaten

Volgens een artikel in de Los Angeles Times zou Israël duikboten met kernkoppen uitgerust hebben. De bronnen voor het bericht zijn anonieme Amerikaanse en Israëlische regeringsfunctionarissen, die daarmee eigenlijk een waarschuwing willen afleveren aan het adres van de vijanden van Israël. Volgens het Duitse blad "Der Spiegel" speelt premier Sharon met het idee van een aanval op Iran's nucleaire installaties.

van het IAEA en andere overheden op, hier samen te werken om te verhinderen dat het tot een nog gevaarlijker ontwikkeling zou komen. Israël beschikt over de vermelde nucleaire capaciteit, die niet aangegeven is en die aan geen enkele controle onderworpen wordt. Dit vormt als dusdanig een bestendige bedreiging voor de vrede en de veiligheid in de regio. Het is de taak van het Internationaal atoomagentschap in Wenen om de nodige maatregelen te treffen opdat Israël al zijn kerninstallaties onder het toezicht van het IAEA plaatst en dat het de internationale verdragen tegen de spreiding van kernwapens ondertekent.

RESOLUTIE ARABISCHE LIGA OP DE DAGORDE

Het is als positief te waarden dat het IAEA

secretariaat, de resolutie van de Arabische Liga op de dagorde heeft geplaatst om het door de algemene vergadering te laten bespreken. De consequentie zou moeten zijn dat men een procedure opstart om de controle in Israël effectief te maken.

De Arabische landen eisen hiermede niet meer en niet minder, dat de grote kernwapenlanden en het IAEA niet verder dubbele en selectieve maatstaven blijven hanteren.

In tegenstelling tot Israël, dat zoals algemeen is geweten over kernwapens beschikt en zelf bedreigd heeft ze in te zetten tegen Irak tijdens de Golfoorlog van 1991, dringt het IAEA nu bij Iran aan het land bestrijdt dat ze een kernwapenprogramma ontwikkelt - op een volledige coöperatie. De raad van gouverneurs van deze VN-organisatie in Wenen heeft Iran tot eind oktober de tijd gegeven om haar atoomprogramma op tafel te leggen. Dit ultimatum is tot stand gekomen onder druk van de Verenigde Staten en werd zonder enige formaliteit of stemming aangenomen. Washington wil dit punt door de VN-Veilighedsraad laten behandelen.

Omwille van dit ultimatum verliet de ambassadeur van Iran, Ali-Akbar-Salehi, de bijeenkomst en verklaarde dat zijn land de samenwerking met het IAEA zou overdenken.

Men kan zich niet van de indruk ontdoen dat de Verenigde Staten hier naar motieven zoeken om opnieuw een olieland binnen te vallen. Maar gelijktijdig wordt het bezit en het vervaardigen van kernwapens oogluikend toegestaan voor wat Israel betreft. Iran wordt aangepakt maar voor Israël kijken de kernmogendheden de andere kant op.

Bron: Junge Welt 15.09.03 - Atoomrazzia in Israel
www.jungewelt.de

GEEN WAPENS GEVONDEN

De zogenaamde Iraq Survey Group (ISG) is het Noord-Amerikaans inspectieteam dat op zoek moest gaan naar massavernietigingswapens in Irak. De leider van ISG, David Kay, bracht verslag uit aan het Amerikaans Congres.

| Georges Spriet |

Het blijkt, volgens David Kay, dat Saddam Hoessein na 1998 geen stappen meer had ondernomen om het nucleair programma nieuw leven in te blazen. Bovendien, zegt het rapport, had Irak sedert meer dan 10 jaar elk grootschalig programma voor chemische wapen opgegeven. "Tot op vandaag hebben we geen wapens gevonden."

NUCLEAIR

De ISG vond geen bewijzen dat er nucleaire wapens in constructie zouden zijn. Ze zegt wel bewijzen te hebben dat Saddam van plan was aan het maken van een atoomwapen te beginnen, eenmaal de sancties zouden zijn opgeheven.

Eigenlijk was er voor de oorlog begon onder de waarnemers, experts en de geheime diensten een consensus dat Irak jaren verwijderd was van het atoomwapen. Nochtans beweerden Bush en Blair dat Bagdad een geheim programma had. Ze spraken over de invoer van aluminium buizen, en van een geheime aankoop van uranium in Niger. Beide verhalen werden volledig onderuit gehaald. Voordien al, maar ook nog 's in het Kay-rapport, en meteen gans het argument rond de massavernietigingswapens.

BIOLOGISCH

De ISG spreekt over een clandestien netwerk van laboratoria van de geheime diensten. Er is sprake van een vondst in het huis van een wetenschapper van biologische organismen die kunnen gebruikt worden voor wapens. Het blijkt echter om één proefbuisje te gaan met 'C botulinum okra B' dat al meer dan 10 jaar oud is. "Botulinum wordt ook gebruikt voor het vaccineren van vee en zelfs in de cosmetica", zei een wetenschapper.

CHEMISCH

U herinnert zich nog wel dat Blair had gewaarschuwd dat Irak in 45 minuten chemische wapens kon inzetten tegen het Westen. David Kay moet toegeven "nog geen bewijzen te hebben gevonden dat het Irakese leger in staat was om chemische wapens te gebruiken tegen de coalitietroepen". Waarnemers menen dat er minstens militair operationele handboeken zouden moeten bestaan, maar ook die zijn er kennelijk niet. "Het is toch wel verrassend dat er hier niks wordt gevonden. Blijkbaar hadden de Irakezen dus beslist om alles te vernietigen", heet het.

We hebben nog geen bewijzen gevonden dat het Irakese leger in staat was chemische wapens te gebruiken tegen de coalitietroepen

RAKETTEN

Het rapport spreekt over totnogtoe onbekende Irakese plannen om langeafstands-raketten te kopen of te ontwikkelen, alsook de wapenkoppen om ze mee uit te rusten. Maar net zoals in de andere dossiers is de boodschap dat Bagdad de intentie ertoe had, maar niet de capaciteit. Er wordt verwezen naar "een informant die wilde meewerken" en uitlegde dat hij dacht dat een nieuw raketstelsel "bedoeld was om een chemische lading te krijgen". Het rapport gaat verder: "maar geen enkele gevangene heeft verklaard iets te weten of plannen om onconventionele ladingen te plaatsen op bestaande of geplande raketstelsels".

Dit staat toch wel in behoorlijk schril

contrast met de scherpe verklaringen van Blair in september 2002, die stelden dat Saddam binnen de 45 minuten in staat was om chemisch en biologisch geladen raketten op Westerse doelwitten af te vuren.

ASPIRATIES

Het rapport stelt dat "volgens wetenschappers en andere insiders die aan deze militair-industriële programma's meewerkten, Saddam zijn aspiraties of intenties niet had opgegeven om massavernietigingswapens te blijven verwerven". Professor Rogers van Bradford University zegt hierover: "Je kan moeilijk

iets anders verwachten, gezien hij erover beschikte in 1991. Maar dat is helemaal niet hetzelfde als zeggen dat hij op het punt stond ze te verwerven." Professor Rogers zei verbaasd te zijn over twee aspecten van het rapport Kay. "Twee maand geleden had Kay gezegd dat hij verwachtte om belangrijke zaken vast te kunnen stellen, dan is dit rapport inderdaad bijzonder zwak". En anderzijds is de conclusie wel duidelijk dat er geen wapens werden gevonden. "Voor de oorlog dacht ik dat Irak nog wel een biologische en chemische restcapaciteit zou gehad hebben om in geval van uiterste nood te gebruiken. Het feit dat dit niet zo is, toont het enorm en ongelooflijk falen van de inlichtingendiensten aan".

BEWAPENING VAN DE RUIMTE ?

| Georges Spriet |

Een nieuwe discussie lijkt zich af te tekenen binnen de Europese Unie. Naar aanleiding van de "green paper" van de Commissie over het beleid over de ruimte, van 21 januari 2003, worden studiedagen georganiseerd, nemen bepaalde defensie-ministers initiatieven, worden amendementen op de tekst ingediend. De inzet van een aantal van deze initiatieven betreft de aspecten "veiligheid en defensie" van het ruimtebeleid.

TREND

Reeds in 2001 had voorzitter Romano Prodi de EU en het Europese Ruimteagentschap (ESA) uitgenodigd om zich meer te gaan interesseren voor de problemen van veiligheid, en onrechtstreeks van defensie. De ESA-directeur wees er toen fijntjes op dat zijn agentschap alleen "vredelevende activiteiten" mag ontwikkelen, en dat "bijdragen aan de Europese veiligheid niet gelijk staat met het ontwikkelen van militaire programma's".

De Griekse defensie-minister zei in z'n toespraak op het seminarie dat hij organiseerde op 8 en 9 mei 2003: "De recente gebeurtenissen in Irak onderstrepen de noodzaak dat Europa zijn belangen moet kunnen verdedigen; en in dit kader is de ruimte even belangrijk als de andere drie domeinen grond, lucht en zee".

De assemblee van de West-Europese Unie¹ kwam op 4 juni 2003 tot het besluit dat er een ruimteagentschap moet komen voor de Europese defensie, in aanvulling op het civiele ESA. Op die manier wil men een aantal lacunes opvullen om een 'onafhankelijke strategische capaciteit' te verzekeren.

PARLEMENT

Een aantal leden van het Europees Parlement willen dan weer de bevoegdheden van het bestaande ruimteagentschap uitbreiden naar het militaire. Zo zegt bijvoorbeeld generaal Morillon, EPLD, het volgende: "Men moet de ESA in de mogelijkheid stellen om het ruimteagentschap van de Unie te worden, wat een belangrijke vooruitgang zou betekenen op het vlak van het veiligheids- en defensiebeleid". Er zijn uiteraard ook parlementsleden die er blijven voor ijveren dat

het verdrag voor een wapenvrije ruimte overeind zou kunnen blijven. Het hoofd van de Ruimtesectie van het Franse leger, generaal Daniel Gavoty, pleit voor de oprichting van wat hij 'Eumilsat' noemt, een organisme waarin de verschillende ruimtesystemen die aan de veiligheids- en defensienoden van de Unie beantwoorden, zouden kunnen gegroepeerd worden. De bestaande structuren komen volgens hem daar niet voor in aanmerking: OCCAR (Organisation Conjointe de Coopération en matière d'Armement) is eigenlijk de harde kern van de Europese bewapening met vier landen: Duitsland, Frankrijk, Italië en Groot-Brittannië. Maar, zegt Gavoty, OCCAR is geen expert op ruimtegebied. Ze zou dus haar ruimteverantwoordelijkheid in onderaanneming geven. Het bestaande ruimteagentschap ESA kampt in dit verband met twee problemen. Het valt niet echt samen met de Europese Unie. Zwitserland is er lid van maar Griekenland en Luxemburg niet. Canada volgt als waarnemer alle vergaderingen. Bovendien zegt haar oprichtingsverdrag dat het uitsluitend vredelevende activiteiten kan ontwikkelen. Ook het voorzienne Bewapeningsbureau van de Europese Unie is te beperkt, het zal zich voornamelijk moeten bezig houden met de ontwikkeling en aankoop van defensiecapaciteiten. "In mijn ogen is Eumilsat ook het agentschap dat het militaire commando heeft over Europese militaire ruimteactiviteiten". ■

De Europese ruimte-industrie wordt gedomineerd door twee Franse ondernemingen: Alcatel Space en Astrium, een filiaal van EADS (75%) en het Britse BAE Systems (25%). Het Italiaanse Alenia Spazio (Finmeccanica) en het Nederlandse OHB zijn eerder erg bescheiden spelers op dit vlak. Bij Astrium/EADS is te horen dat de scherpe wereldconcurrentie in de satellietwereld geen plaats laat voor een telecommunicatiebedrijf als Alcatel. De Amerikaanse situatie bewijst dat volgens hen. Idrium, een afdeling van Motorola, ging in de VS ten onder tegenover de grote aeronautische bedrijven als Boeing en Lockheed Martin. Dus moet EADS werken aan de "Airbus van de ruimte", waarbij er een efficiënte rationalisering en verdeling moet komen tussen Frankrijk, Duitsland, Spanje en Groot-Brittannië. Volgens Alcatel Space daarentegen kan een telecommunicatiegroep de integratie van satellieten beheren, zonder een synergie van de satellieten en hun raketten. Alcatel steunt hierbij ook op haar financieel-economische kracht en haar positieve winstcijfers (die haar rivaal niet heeft).

Bronnen:

Diplomatie magazine, septembre-octobre 2003/ n°5
www.europa.eu.int/space

¹ De West-Europese Unie, WEU, en haar parlementaire assemblee werden in 1954 in Brussel opgericht. Het gaat om een militair samenwerkingsverband dat ook een clausule inboewde van gezamenlijke verdediging. De Assemblee is samengesteld door 364 parlementsleden uit 28 landen, waaronder ook de nieuwe toetreders.

WANNEER GEORGE EN LAURA BIDDEN

I Ernesto Cardenal I

Waarom beschermt de Amerikaanse president het terrorisme op Cuba?

De Nicaraguaanse priester en dichter Ernesto Cardenal, was na de val van de Samoza

Dictatuur in 1979, vele jaren de minister van cultuur van Nicaragua. In een artikel van de in Managua verschijnende krant

"El Nuevo Diario" stelde hij zich enkele pertinente vragen over de gevoerde politiek tegen Cuba en over het beleid in het land van Castro.

Niemand kan loochenen dat op Cuba er een groot aantal gevangenen onder extreem harde voorwaarden worden opgesloten en lijden.

Voor deze gevangenen is er geen dag of nacht, zij leven in een volledige duisternis, hun ogen zijn de ganse tijd geblinddoekt. Ook hun oren worden toegestopt, ze worden in een absolute geluidloosheid en zwijgen gehouden. Hun wordt iedere waarneming en tastzin onthouden, daar hun handen in een soort handschoen worden gestopt. Het handelt zich hier om honderden gevangenen, waarvan de identiteit niet wordt bekend gemaakt. Men weet niet wat hen juist wordt ten laste gelegd, ze zijn nog niet eenmaal voor een rechter verschenen, laat staan veroordeeld geworden, ze hebben geen advocaat die hen kan verdedigen en zitten een onbepaalde gevangenisstraf uit.

Het gaat hier niet om gevangenen op Cuba die op bevel van Castro vastgehouden worden, het zijn de gevangenen van president Bush. Ze bevinden zich in individuele kooien, ze zijn in het rood gekleed, zoals we allen hebben kunnen zien, maar we weten niets over hen.

Aangezien het de gevangenen van Bush en niet van Castro zijn, zwijgt de Amerikaanse media over hen. Ik stel me de vraag, of de Europese Unie ooit een krachtig protest heeft laten horen over de gevangenen in Guantanamo. Hebben de Europeanen de Verenigde Staten dringend aangemaand deze gevangenen vrij te laten, zoals zij van Cuba eisen om de vrijlating van 75 gevangenen? Ik stel me ook de vraag of men op Cuba het terrorisme steunt. Ik antwoord hierop met een

eenduidig ja. Op Cuba steunt George Bush het terrorisme door een Amerikaanse wet die 'Ajuste Cubano' heet. Het betreft een wet die niet Cubaans is maar Amerikaans is, die alleen maar van toepassing is op Cuba. Volgens deze wet krijgt iedere Cubaan ipso facto nadat hij een vliegtuig of een schip heeft gekaapt en in de VS aan land komt een

het woord 'disintir' betekent een andere mening hebben, niet akkoord zijn.

De Amerikanen gebruiken de term 'disidentes' voor diegene die samenzweringen organiseren, zich voor opstanden inzetten om de rechtmatige regering van Cuba ten val te brengen. Ook noemen ze het ook 'promover la transicion'.

Ik stel me de vraag, wie protesteert

Niemand kan loochenen dat er op Cuba een groot aantal gevangenen onder harde voorwaarden worden opgesloten en lijden. Het is geen gevangenis van Fidel Castro maar van president Bush

onbegrensde verblijfsvergunning en krijgt hij direct een job. Normalerweise krijgen de Cubanen geen visum voor een reis naar de VS, maar wanneer ze het illegaal proberen krijgen ze zelfs een beloning. Handelt het hier niet om het aanmoedigen van het terrorisme op Cuba?

Het is voor de Verenigde Staten gans normaal om het woordgebruik te manipuleren, wanneer ze bepaalde woorden voor bepaalde daden door andere te vervangen. Dat is inderdaad een drieste manier van liegen. Zo gebruiken ze bijvoorbeeld het woord 'libertar' (bevrijding) in de plaats van 'conquistar' (veroveren). Onlangs hebben ze het woord 'disidentes' in hun vocabularium opgenomen, dat alleen maar op Cubanen van toepassing is. De eigenlijke betekenis van

wanneer er in een ander land op deze planeet, dat niet Cuba is, en deze gevangenen genomen worden die hun regering wil omverwerpen?

Onlangs las ik een kritiek in een krant over een beslissing van de Cubaanse regering. Twee Chileense volksvertegenwoordigers wilden in het kader van een officieel bezoek een ontmoeting hebben met dissidenten. Men deelde hen mede, dat ze voor dit doel als gewone toeristen in het land kunnen reizen, niet als officiële bezoekers.

Ik vraag me af: zou de Verenigde Staten een visum geven als ze bij de aanvraag weten dat ze met het doel komen om met dissidenten te komen spreken? Ik heb gelezen dat president Bush aan een van de 75 'dissidenten' die op Cuba aange-

houden zijn, een brief heeft geschreven om hem voor hun heldendaad te feliciteren. Is dit niet de bevestiging van de aanklacht dat ze met geweld tegen de wettelijke regering van het land ageren, dat ze daarvoor nog de felicitaties krijgen van vijand nr. 1 van Cuba, alhoewel deze op dat ogenblik het zeer druk had met de Irak-oorlog die op volle toeren liep?

Nog iets ongelooflijker werd de wereld ingestuurd: de president deelde de Cubanen mee, dat hij en zijn echtgenote hen in hun gebed omsluiten – "Laura en ik bidden verder voor jullie".

Ik stel me de vraag, hoe zou het aankomen wanneer Fidel Castro iemand in een ander land zou schrijven die voor een samenzwering aangehouden is en hem zou melden dat hij voor hem heeft gebeden. Mijn commentaar hierover is: Wanneer het om gebeden gaat, zou ik eerder het gebed van Castro vertrouwen dan dat van Bush.

Mijn eerste bemerking over het esthetisch probleem van de doodstraf is en het staat in de bijbel geschreven, "U ZULT NIET DODEN". Maar het is ook juist, dat in dezelfde bijbel waarin dit gebod staat, minutieus staat beschreven hoe de doodstraf aangewend moet worden voor deze die tegen het gebod van niet doden gezondigd heeft. Ik behoor tot diegene die tegen de doodstraf zijn, juist gezegd ik behoor tot deze die de voorkeur geven dat ze niet wordt toegepast. Fidel Castro behoort ook tot deze die er zo over denken, zoals hij dat in zijn rede van 25 april 11, duidelijk tot uiting heeft gebracht, toen hij duidelijk maakte waarom de doodstraf bij uitzondering tegen drie Cubanen werd uitgesproken. Mijn andere vraag is, wanneer iemand het kan, het mag ook een oprechte intellectueel zijn uit de Europese Unie die tegen de terechtstelling van drie mensen uit Cuba protesteren, die een ontvoering gepland hadden. Zou het niet beter zijn om ook tegen de 165 terechtstellingen te protesteren die in Texas doorgevoerd werden tijdens het gouverneurschap van Bush?

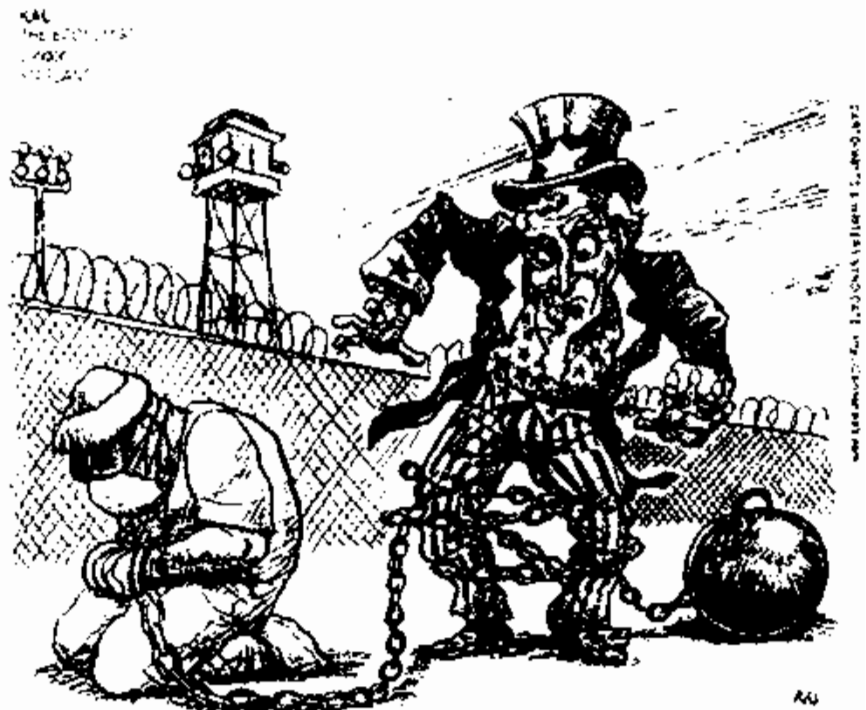
Is het überhaupt esthetisch, dat men heftig protesteert als het om Cuba gaat maar überhaupt niet protesteert wanneer het om de Verenigde Staten gaat?

Voor de Verenigde Staten is het nog

erger, daar de meeste terechtgestelden zwarten zijn en in vele gevallen zelf minderjarigen en psychisch zieken. Volgens het bericht van Amnesty International waren er in 2002 wereldwijd 1.560 terechtstellingen. Geen enkele in Cuba. Hoeveel protesten waren er voor deze 1.560 terechtstellingen?

De drie executies op Cuba en de inhechtenisneming van 75 mensen hebben plaats gevonden onder zeer specifieke omstandigheden en deze die eerlijk genoeg zijn kunnen dat niet ignoreren. Het gaat hier om een land dat door een

door iemand gestoord. Misschien door de Nicaraguaanse regering die deze uitzending interfereerde? Is het niet verwerpelijk, een mens die wereldwijd met beschuldigingen van allerlei aard overladen wordt, verhinderd wordt zich te verdedigen over radio? Dezelfde die Cuba wegens gebrek aan meningsvrijheid veroordelen, hebben de satelliet uitzending van de rede van het staatshoofd verstoord. En dezelfde die Cuba beschuldigen van inbreuken op de mensenrechten, pleegden op hetzelfde ogenblik in Irak één van de grootste schendingen van het

invasie bedreigd wordt. De Bush-regering heeft in de tijd dat ze een oorlog tegen Irak voerde, duidelijk voor de pers verklaard dat ze Cuba op hun lijst van militaire doelen hebben staan. De Cubanen die tegen Castro zijn hebben het parool uitgegeven: "Vandaag Irak, morgen Cuba". Fidel Castro heeft in bovenvermelde rede duidelijk gemaakt, in welke gevaarlijke toestand zich Cuba bevindt en waarom de regering zich verplicht zag drastische maatregelen te treffen. Ik wilde graag deze rede in Managua horen, maar dit was onmogelijk. Ze werd per satelliet vanuit Havana uitgezonden, maar werd

mensenrecht op deze aarde die het sedert de Hitlertijd niet meer heeft gekend.

Deze die Cuba om drie terechtstellingen veroordelen, vernietigden Bagdad zoals tijdens de Mongoolse invasie uit de 13^e eeuw niet is verwoest geworden. Ze verklaarden zelf, indien nodig, ieder ander land, Cuba inclusief, hetzelfde aan te doen. Mijn vragen zijn deze van een dagbladlezer. ■

Bron: El Nuevo Diario van 25 juni 2003
Vertaald en bewerkt door A.Uytterhaeghe

tekening Walter

DODEN

MIJN GELD. GOED GEWETEN? EEN ONDERZOEK NAAR DE FINANCIËLE BANDEN TUSSEN BANKEN EN WAPENPRODUCENTEN

| Christophe Scheire (Netwerk Vlaanderen vzw) |

HOOFDSTUK 1: INLEIDING

Een massa mensen kwam in het voorjaar op straat met de eis de oorlog tegen Irak stop te zetten. Allemaal mensen die vinden dat conflicten, meningsverschillen, economische krachtmetingen, ... best niet beslecht worden via wapengekletter. Mensen die niet willen dat de keiharde taal van de militaire oorlogslogica regeert in onze wereld.

Het motto van deze massabetogingen kan herleid worden tot de slogan 'Not in my name!' Op allerlei manieren gaven mensen duidelijk de boodschap dat de oorlog niet in hun naam mag gestreden worden.

Wij vroegen ons af of die mensen ook kan gegarandeerd worden dat hun geld niet gebruikt wordt om de wapenindustrie (en dus ook de oorlogen die met deze wapens gevoerd worden) te steunen.

Geld dat op onze spaarboekjes staat of dat wij beleggen, blijf immers niet op de bank staan, maar wordt onder andere gebruikt om bedrijven mee te financieren, of aandelen van die bedrijven mee op te kopen.

Misschien liep je wel met een 'not in my name' petje in een betoging, maar werd ondertussen met jouw geld de Belgische en internationale wapenindustrie gefinancierd.

Immers, terwijl Minister Michel officieel een anti-oorlogsretoriek beleeft, werden wapensystemen van Barco en Mecar "made in Belgium" ingezet door de VS in de oorlog tegen Irak. Wist je overigens dat de VS in 2002 de voornaamste wapenklant van de Belgische wapenindustrie was?

HET ONDERZOEK

Netwerk ging op onderzoek uit. In eerste instantie werden de banken gevraagd welke regels zij hebben omtrent het financieren van wapenproducenten. De antwoorden waren verschillend: van totale windstilte tot opsomming van uitsluitingscriteria (activiteiten die een bank echt niet financiert).

Aangezien de banken weinig of geen concrete informatie wensden te leveren (een lijst van gefinancierde bedrijven openbaar maken, was duidelijk niet aan de orde), kwam er dan ook wat detectivewerk aan te pas. In dit dossier worden de antwoorden van de banken naast onze onderzoeksresultaten geplaatst.

Dit dossier is alleszins geen allesomvattende studie van alle financiële linken tussen de in België actieve banken en de wapenproducenten. Voor dit onderzoek maakten wij een selectie. Zo bekeken we enkel de vijf grootste bankgroepen actief in België, nl. Fortis, ING, Dexia, KBC en AXA, ook wel 'the big five' genoemd. En van deze banken bekeken we ten gronde hun linken met 9 grote internationale wapenproducenten en twee Belgische. In België kozen we één bedrijf in Wallonië (Mecar) en één in Vlaanderen (Barco). Onze bankwereld is immers niet geregionaliseerd en investeert in beide landsdelen.

De resultaten liegen er niet om, en sterken alleen onze vermoedens. Alle vijf de banken zijn in meerdere gevallen betrokken bij financieringen van de onderzochte wapenbedrijven. Hiermee is duidelijk aangetoond dat de bankwereld er op zich niet vies van is om financiële banden te slaan met de wapenproducenten. En dat met jouw en mijn geld. Tijd dus om hen op de vingers te tikken!

(..)

HOOFDSTUK 2: ENKELE WAPENPRODUCENTEN EN HUN FINANCIËRS

2.1. MECAR

2.1.1. Bedrijfsprofiel MECAR

Structuur

Mecar S.A. is een gekende Belgische munitiefabrikant. Mecar is een dochteronderneming van Allied Defense Group (ADG).

ADG is een beursgenoteerde holdingmaatschappij voor een aantal Belgische en Amerikaanse bedrijven die verschillende hoogwaardige technologische producten aan de defensie- en beveiligingsindustrie leveren. In 2002 maakte ADG een omzet van 130,9 miljoen \$ (een groei van 35% t.o.v. 2001).

Mecar is veruit het belangrijkste bedrijf binnen ADG. De hoofdbrok van de omzet van ADG, meer bepaald 73% in 2002, wordt immers gegenereerd door Mecar. Mecar is gevestigd in Petit-Roex-les-Nivelles (België), en haalde in 2002 een omzet van 95,3 miljoen \$.

Productie

Mecar produceert een gamma aan munitiepatronen en granaten van middelgroot tot groot kaliber, voornamelijk voor artillerie, mortieren, tanks en lichte pantservoertuigen.

Mecar ontwikkelde bovendien in samenwerking met Cockerill Mechanical Industries een antitankwapen.

Ook munitie voor lichte wapens behoort tot het gamma. Met name de "Universal Bullet Trap (BTU)". Deze BTU is een systeem dat kan worden aangebouwd op elke bestaande stalen munitie (7,62 mm en 5,56 mm) en op de munitie van de M-16 mitrailleur. Dit systeem verhoogt de snelheid van het projectiel.

Mecar produceert verschillende "bullet trap granaten" met inbegrip van fragmentatie-, antipersoons-, en pantserdoorborende munitie. Ook de M72 fragmentatiehandgranaat wordt gefabriceerd door Mecar.

Algemeen kan wel gesteld worden dat Mecar zich met zijn productengamma aardig aanpast aan de veranderende eisen op de militaire markt. Zo past bijvoorbeeld hun 'munitie met verhoogde penetratiegraad' naadloos aan bij de strategie van 'snelle interventie', waarbij de bewapening en munitie in functie staan van een snelle uitschakeling van de tegenstander.

Financiën

Mecar heeft de vorige jaren mooie winstcijfers kunnen voorleggen: 12,7 miljoen \$ in 2000, 17,4 miljoen \$ in 2001 en 12,7 miljoen \$ in 2002. Er werken 50 bedienden, 265 arbeiders en 2 technische consultants.

De laatste jaren bestond het grootste deel van de omzet uit leveringen aan Saoedi-Arabië, deels betaald uit het Amerikaanse programma voor militaire steun aan het buitenland (FMS). Dit is een systeem waarbij het Ministerie van Defensie optreedt als tussenpersoon, dus de wapens opkoopt en doorverkoop aan de eigenlijke koper. De VS voorziet dan ook in onderhoud en in de opleiding in het ontvangende land.

Het jaar 2003 lijkt werkelijk een gloriejaar te worden. Mecar heeft in 2003 reeds uitgebreid gepronkt met grote contracten die binnengehaald zijn. Vooral de nieuwe gommunitie lijkt een absoluut verkoopssucces te worden. Zo werd in maart een FMS-contract voor 3 jaar (via de Verenigde Staten geleverd aan een ander land) voor 130 miljoen \$ bekendgemaakt. Het betreft hier één van Mecars belangrijkste klanten. Dit contract is groter dan de volledige omzet van 2002.

Bovendien heeft Mecar dit jaar zijn eerste contract binnengehaald bij het Amerikaans leger. Het betreft een meerjarencontract van 28,4 miljoen \$ voor munitie en munitietechnologie voor een Amerikaanse tank, de Stryker MGS.

Maar de rij van binnengehaalde contracten is lang: 5,1 miljoen \$ bij één van de beste NAVO-klanten, 4,7 miljoen \$ bij een nieuwe Noord-Afrikaanse klant, 2,7 miljoen \$ aan een niet-traditionele klant in het Midden-Oosten, 6,8 miljoen \$ aan een Zuid-Amerikaanse klant,.....

Wie zijn de klanten van Mecar?

De omzet van ADG van 2002 is als volgt geografisch verdeeld:

Klant	Omzet 2002 (in \$)	Percentage van totale omzet (in %)
Saoedi-Arabië	44.729.894	34,17
USA (inclusief FMS voor Saoedi-Arabië)	55.454.869	42,37
België	16.372.624	12,51
Canada	364.518	0,28
Frankrijk	3.968.900	3,03
Andere	9.957.012	7,6
Totaal	130.865.817	

De belangrijkste klanten van Mecar zijn 2 Saoedi-Arabisch instanties, en de Belgische overheid

2.1.2. De linken tussen Mecar en de banken

Een heel belangrijke kredietfaciliteit

In maart 2002 werden verschillende kredietfaciliteiten van Mecar (die dateerden uit de jaren '90) bij verschillende banken samengevoegd. Deze kredietfaciliteit werd tevens verhoogd tot 49,4 miljoen EURO en geldt voor onbepaalde duur. De vernieuwde kredietfaciliteit verhoogde vanaf 2002 de kredietcapaciteit van Mecar met meer dan 22 miljoen EURO.

Het belang van deze kredietfaciliteit voor Mecar is niet te onderschatten. In een persbericht van 20 maart 2002 spreekt J.H. Binford Peay III van een mijlpaal in het bestaan van Mecar. (Mr. Peay is niet zomaar iemand: hij is een oud-generaal die voorzitter en CEO is van Allied Defense Group, de overkoepelende moederholding van Mecar). Nog volgens Peay heeft Mecar nooit tevoren kunnen genieten van dergelijke 'duurzame' financiële ondersteuning.

Deze kredietfaciliteit is van levensbelang voor het slagen van de groei-strategie van Mecar. Wil Mecar immers grote internationale opdrachten verwerven dan moet zij flexibel kunnen beschikken over ruime kredietfaciliteiten voor werkkapitaal, betalingsgaranties en dergelijke meer.

Het banksyndicaat wordt geleid door CBC Banque (een Waalse dochteronderneming van de KBC Groep) en bestaat uit volgende banken (bedragen zijn maximum kredietbedragen die Mecar bij deze banken kan opnemen):

CBC Banque (dochter van KBC)	België	10.65 miljoen euro
Commerzbank	Duitsland	10.65 miljoen euro
Deutsche Bank	Duitsland	10.65 miljoen euro
FORTIS Bank	België	10.65 miljoen euro
Wafabank	Marokko	6.80 miljoen euro

Fortis Bank is een nieuwkomer in dit bankensyndicaat en vangt BNP Paribas, die het syndicaat verlieten.

Er is geen enkele twijfel mogelijk over het feit dat de banken heel goed op de hoogte zijn van de explosieve activiteiten van Mecar. De kredietovereenkomst vermeldt zelfs dat de lener (Mecar) ten allen tijde moet handelen in overeenstemming met de reglementeringen m.b.t. import, export en transit van wapens, munitie, militair materiaal en verwante technologieën. Bij een overtreding hebben de banken de mogelijkheid de onmiddellijke terugbetaling van hun krediet te eisen!

Een lening om wapenfabrieken te bouwen.

In 1986 ging Mecar een belangrijke lening aan voor de bouw van haar fabrieken en haar administratieve gebouwen. Deze lening werd nog eens aangepast in 1994. Eind 2002 moest nog 987.494 \$ van deze lening terugbetaald worden. De lening loopt af in Januari 2004. Deze lening loopt bij Fortis Bank.

Een belangrijke aandeelhouder.

Tot de 10 grootste institutionele aandeelhouders van Allied Defense Group behoort AXA Financial Inc., een dochteronderneming van AXA. Axa Financial bezat eind 2002 een belang van 2,6% in Allied Defense Group ter waarde van 2.2 miljoen \$ (144.570 aandelen).

Financiële wereld en leger hand in hand

Allied Defense Group (ADG), het moederbedrijf van Mecar, is blijkbaar een bedrijf waar financiers en oude Amerikaanse legeroversten het goed met elkaar kunnen vinden. Opvallend is dat alle grote aandeelhouders van ADG financiële groepen zijn: Bricoleur Capital Management, 8,9%; FMR Corp, 8,4%; Dimensional Fund Advisors Inc., 5,4%; Riverview Group, 5,0%. ADG is dus zwaar gelinkt aan de financiële spelers op de internationale markten.

De managers en directeurs van ADG hebben samen ook 6,7% van de aandelen in handen. Blijkt dat de raad van beheer en het management van ADG voor het grootste gedeelte uit Amerikaanse generaals op rust bestaat.

2.2. BARCO

2.2.1. Bedrijfsprofiel Barco

Barco is een Belgische multinational, die ooit startte als zuiver civiel bedrijf dat radiotoestellen en later ook televisietoestellen assembleerde. Sinds het begin van de jaren '80 is BARCO omgeschakeld tot een hoogtechnologisch bedrijf dat vooral projectoren en beeldschermen produceert (zelf spreken ze graag van visualisatieoplossingen).

Een groeiend aandeel van deze hoogtechnologische producten maakt Barco voor de militaire sector. Op de Algemene

Vergadering van BARCO van 14 mei 2003 antwoordde Luc Vandenbroucke, de 'president' van Barcoview dat de militaire productie van Barco zich uitsluitend bevindt in de afdeling Barcoview. Hij stelde tevens dat de militaire omzet in 2002 14% van de totale omzet van BARCO bedroeg. Omgerekend betekent dit ongeveer 93.665.600 EURO

De militaire productie bestaat vooral uit robuuste beeldschermen en grafische controllers voor allerlei militair tuig. Deze beeldschermen zijn niet zomaar een afkopsel van de computerbeeldschermen die wij kennen. Integendeel deze beeldschermen zijn aangepast aan extreme (oorlogs)omstandigheden: ongevoelig voor vibraties, vochtigheid, slechte lichtomstandigheden, extreme temperaturen, elektromagnetische storingen ..... Deze beeldschermen worden dan ingewerkt in gevechtshelikopters, schietgeleidingssystemen voor duikboten, slagveldbewakingsradaren (o.a. voor de Belgische landmacht), F-16 gevechtsvliegtuigen, ...

Barco verdedigde zich lange tijd met de stelling dat deze Barco-onderdelen enkel geëxporteerd worden naar democratische landen die ze gebruiken voor hun eigen verdediging. Deze mythe werd echter reeds meermaals ontmaskerd door de feiten.

Zo werd heel wat militaire Barco-onderdelen gebruikt in de laatste oorlog van de Verenigde Staten tegen Irak. Barco-apparatuur bevond zich o.a. in de werkstations die de Tomahawk-raketten besturen die vanop schepen worden afgevuurd. Deze Tomahawks zijn 'dual-capable system', wat onder andere betekent dat ze ook met een nucleaire kop kunnen geladen worden. Op 13 maart 2003 – 6 dagen voor de oorlog tegen Irak zal starten – verkondigt Barco trots dat hen een contract toegekend is voor de levering van een "grote hoeveelheid" robuuste beeldschermen en grafische 'controllers' voor de US NAVY Surface Search Radar (SSR) Program. Dit soort radars vormde een essentieel onderdeel voor de oorlog van de VS tegen Irak, onontbeerlijk voor het detecteren van doelen in Irak. Het systeem is in elk VS-schip in de Golf ingebouwd. Terwijl burgers overal in de wereld de oorlog probeerden te voorkomen, draaide bij Barco de oorlogseconomie dus op volle toeren.

Maar Barco-apparatuur vindt ook probleemloos haar weg naar andere (en in sommige gevallen ondemocratische regimes). Zo levert Barco ook belangrijke apparatuur voor de BO-105 Eurocopter (een gevechtshelikopter). Deze helikopter wordt o.a. gebruikt door Bahrein, Brunel, Chili, Columbia, Indonesië, Irak, Sierra Leone, Soedan en Zuid-Korea.

Kortom: Barco heeft een mooie plaats veroverd in de wereld van de hoogtechnologische militaire industrie. En op de Algemene Vergadering van Barco werd niet onder stoelen of banken gestoken dat men zich verder op deze markt zou begeven.

2.2.2. De linken tussen Barco en de banken

De onderzochte bankinstellingen bezitten de volgende aandelenpakketten in BARCO nv:

	Aantal aandelen	Belang in Barco	Waarde van het aandelenpakket*	Datum
KBC Groep	577.933 aandelen	4.66%	28.896.650 EURO	31/10/02
ING Groep	235.959 aandelen	1.90%	11.797.950 EURO	30/09/02
DEXIA Groep	88.048 aandelen	0.71%	4.402.400 EURO	31/12/02
Fortis Groep	80.369 aandelen	0.65%	4.031.950 EURO	31/12/02
AXA Groep	584 aandelen	0.00%	29.200 EURO	31/01/03
Totaal	982.353 aandelen	7,92%	49.158.150 EURO	

* op 31/12/02 is de beurskapitalisatie 619.980.948 EURO voor 12.412.031 aandelen, wat een waarde van 50 EURO per aandeel betekent.

Bovenstaande cijfers tonen aan dat de vijf onderzochte banken geen enkel probleem hebben met de militaire activiteiten van Barco. Bij AXA groep is de link met Barco verwaarloosbaar klein. De andere 4 hebben toch belangrijke sommen geld belegd in Barco-aandelen. ING en zeker KBC hebben zelfs een vrij stevig aandelenpakket van Barco in handen. Samen hebben de 5 bankgroepen 7,92% van Barco in handen. Om ethische redenen deze aandelen verkopen zou een niet onopgemerkte schok geven. (zeker als je weet dat slechts 67% van de aandelen voor het beurspubliek bestemd zijn, Barco heeft immers in de Gewestelijke Investerings Maatschappij Vlaanderen een stabiele aandeelhouder die 33% van de aandelen in handen heeft.) Alleen al een beslissing van KBC om Barco-aandelen niet meer aan te houden zou stevige repercussies hebben.

De huisbankier van Barco is BBL (inmiddels ING België). Dit betekent tevens dat heel veel betalingen van en naar Barco gebeuren via deze ING-rekening, ook de betalingen van militaire klanten.

2.3. ANDERE INTERNATIONALE WAPENPRODUCENTEN

Wij onderzochten ook of de vijf bankgroepen aandelen aanhouden van de grote internationale wapenproducenten. Wij kozen 9 belangrijke internationale wapenproducenten uit en gingen op zoek.

Hieronder stellen we de 9 bedrijven heel kort voor en nadien tonen we aan dat alle vijf de banken in mindere of meerdere mate aandelen bezitten van deze bedrijven.

2.3.1. Korte bespreking van de 9 internationale wapenproducenten

Alliant Techsystems Hopkins (ATK), een Amerikaans bedrijf, levert zowat alle munitie voor lichte wapens (van pistolen tot machinegeweren) van het Amerikaans leger, en zowat de helft van de munitie voor het zwaar geschut gebruikt in tanken en antitank wapensystemen van het Amerikaans leger (...)
Naast munitie produceert ATK ook granaten met verarmd ura-

nium, raketmotoren voor kernraketten, clusterbommen, mitrailleurs, allerlei raketlanceerders, raketten, ...

BAE Systems is de nieuwe naam van British Aerospace (BAe). Het bedrijf heeft de grootste militaire omzet van alle wapenbedrijven in Europa en is wereldwijd de nummer 3. Hun grootste specialiteit is het opzetten van geïntegreerde systemen voor zowel defensie als ruimtevaart. Daarnaast ontwerpt en produceert BAE Systems militaire vliegtuigen, militaire schepen en duikboten, torpedo's, ...

Samen met Lockheed Martin is BAE Systems het bedrijf dat de Joint Strike Fighter ontwerpt.

Boeing is de tweede belangrijkste leverancier van wapentuig voor het Pentagon (na Lockheed Martin). Het bedrijf levert allerlei oorlogsmateriaal, van informatietechnologie tot bommen en gevechtsvliegtuigen. Bijvoorbeeld de B-52 bommenwerper
Boeing heeft ook een leidende rol in de opbouw van het Amerikaanse rakettschild (National Missile Defence System)

EADS ontstond in 2000 uit de fusie van drie militair gerichte ondernemingen: Deutsche Aerospace Agentur (DASA) uit Duitsland, Aerospaziale Matra uit Frankrijk en Constructionnes Aeronauticas S.A. (CASA) uit Spanje.

Een vijfde van de productie van EADS is militair. Dat maakt EADS de tweede grootste wapenproducent in Europa, en de zevende wereldwijd. EADS maakt nucleaire raketten en is betrokken bij de ontwikkeling van raketafweersystemen, waaronder ook het fameuze rakettschild. EADS produceert verder gevechtsvliegtuigen (o.a. de Eurofighter), gevechtshelikopters, onbemande gevechtsvliegtuigen en tientallen verschillende soorten raketten. Last but not least neemt EADS deel aan het satellietnavigatiesysteem Galileo, dat als doel heeft de effectiviteit van wapens op het slagveld te vergroten, onafhankelijk van het vergelijkbare Amerikaanse GPS-systeem (Global Position System).

(...)

EADS heeft ook een Belgische tak. Op 2 mei 2002 werd immers de overname bekend gemaakt van Siemens Oostkamp door EADS. Oostkamp was al jaren een leverancier voor EADS (onder andere voor onderdelen van de Eurofighter/Typhoon).

Oostkamp behoort nu tot de afdeling System & Defense Electronics van EADS.

General Dynamics is een Amerikaanse multinational met een belangrijke marktpositie in luchtvaart, land- en amfibievoertuigen, gevechtsvliegtuigen, missiekritieke informatiesystemen en -technologieën, scheepsbouw (inclusief kernonderzeeërs), maritieme systemen en munitie. Hun activiteiten zijn voor 63% militair. General Dynamics is de grootste leverancier van oorlogsschepen voor de Verenigde Staten. Zonder de Schepen van G.D. geen Golfoorlog.

Lockheed Martin is niet alleen de grootste wapenproducent ter wereld. (...) Het bedrijf zelf rapporteert dat 80% van de omzet bestemd is voor het VS Departement van Defensie en andere federale agentschappen. (...) Lockheed Martin produceert kernwapens, landmijnen, wapens met verarmd uranium, F-16, F-117 stealth bommenwerper en andere gevechtsvliegtuigen. (...) In 2001 won Lockheed Martin het grootste wapencontract in de geschiedenis, namelijk de ontwikkeling van de Joint Strike Fighter (JSF-gevechtsvliegtuig). Het ontwikkelingscontract heeft een waarde van 19 miljard dollar. Het totale JSF-programma heeft een waarde van 200 miljard dollar.

Northrop Grumman is het best bekend als producent van de B2 bommenwerper, de F14 straaljager en de onbemande Global Hawk, allen zijn gebruikt in de oorlog tegen Afghanistan en Irak. Ook het AWACS systeem - dit is een controlecentrum en een reuze radar gemonteerd op een Boeing 707 - is een product van Northrop Grumman. Niemand minder dan Paul Wolfowitz, de Amerikaanse vice-minister van defensie, is adviseur voor het bedrijf.

Raytheon kreeg massaal veel publiciteit door de inzet van hun Patriot raketten die de Iraakse scuds tijdens de Golfoorlog van 1991 moesten onderscheppen. Raytheon is ook producent van de Tomahawk raketten (zie ook Barco). (...) Raytheon produceert nog een heleboel andere raketten, bommen, radars en surveillance-systemen. (...) In hun gamma vinden we ook wapens met verarmd uranium (o.a. bunker buster), clusterbommen, mavericks (raketten voor gevechtsvliegtuigen), radar- en richtsystemen, 'missile defense systems',.....

Thales
Thomson-CSF veranderde in december 2000 van naam en kreeg sindsdien de naam van de Griekse filosoof Thales. Deze in hoofdzaak Franse multinational - geprivatiseerd in 1998 - haalt ongeveer 80% van zijn verkoop in de militaire en veiligheidssector. Thales produceert vooral hoogtechnologisch defensiemateriaal. (...) Thales levert ook electronica voor allereerste projectielen/raketten en bouwt bepaalde raketten ook zelf. (...) En het bedrijf bouwt fregatten, vliegdekschepen en andere oorlogsschepen, en voert deze onder andere uit naar Saoedi-Arabië en Taiwan.

HOOFDSTUK 3: HET MILITAIRE PROFIEL VAN DE BANKEN

In het voorjaar van 2003 werden alle vijf de grootbanken door Netwerk aangeschreven met de vraag meer details te geven over het financierings- en beleggingsbeleid van de bank aangaande wapenproducenten. Vier van de vijf aangeschreven banken gaven ondertussen antwoord. Ondanks verder aandringen van Netwerk verkiest AXA tot nu toe onze vragen niet te beantwoorden.

In dit hoofdstuk zetten wij van de 'big five' even alles op een rijtje: hun antwoord op onze vragen en hun externe communicatie rond 'duurzaam ondernemen' in confrontatie met de feiten, nl. de financiële linken die wij vonden met wapenproducenten.

Eén conclusie kan nu al getrokken worden. Geen enkele van deze banken heeft bezwaren tegen zaken doen met wapenproducenten. De feiten die wij aan het licht brengen, bewijzen dit, maar zijn ook slechts exemplarisch voor de houding van deze en andere banken t.a.v. de militaire industrie. Er bestaat in de banksector geen enkele schroom en/of terughoudendheid t.a.v. het financieren van het militair-industrieel complex.

De wapenwetten als ideale schuilkelde

Vele banken steken zich weg achter de verschillende wapenwetten en nemen een houding aan van 'wij financieren geen bedrijven die de wet overtreden'.

Los van het feit of de banken deze bewering kunnen hard maken, wil we toch de aandacht vestigen op het volgende. Ethiek gaat natuurlijk verder dan legaliteit. Ethiek gaat over keuzes maken. Ben ik bereid te investeren in bepaalde praktijken, ook al zijn ze legaal?

Wapenwetten zijn bovendien niet altijd heel erg sluitend of worden niet altijd heel nauwkeurig uitgevoerd. Twee voorbeelden:

- Zo staat er in de Belgische wapenwet o.a. dat de uitvoer niet kan als "de uitvoer bijdraagt tot een duidelijk risico dat het ontvangende land het bedoelde materieel voor agressie jegens een ander land gebruikt ...." Hoe kan het dan dat de Belgische regeringen wapenexportvergunningen naar de USA blijven afleveren?
- In de jaren '90 haalde OIP het nieuws omdat zij warmtebeeldcamera's naar Irak hadden uitgevoerd met een Belgische exportvergunning. Het Amerikaanse leger stuitte in haar eerste Golfoorlog op deze camera's. In die camera's zaten echter Amerikaanse onderdelen. De misstap van OIP kostte het moederbedrijf DELFT Instruments in 1992 een boete van 33 miljoen dollar, te betalen als minnelijke schikking aan de Amerikaanse overheid.

3.1. FORTIS

Fortis aan het woord: weinig vertrouwen in zichzelf

Fortis beweert een 'uiterst restrictief en voorzichtig beleid' te voeren aangaande financieringen van wapenproducenten.

Zij leggen de nadruk op het feit dat zij niets wensen te financieren dat illegaal is. De leidraad hierbij is 'nationale en supranationale wetgeving zowel met betrekking tot productie van en handel in wapens, maar ook wat betreft in-, uit- en doorvoer.'

Wanneer zij 'zeldzaam' eens een aanvraag krijgen van een wapenproducent, wordt 'dit dossier met grote omzichtigheid behandeld, rekening houdend met onder meer de moraliteit van de aanvrager en de noodzakelijke expertadviezen'.

Noemenswaardig is ook het antwoord dat ze in 2003 stuurden op onze algemene vraag (niet specifiek over wapens) of ze duurzaamheidscriteria gebruiken, of ethische gedragscodes ondertekend hebben, ...: *"Fortis Bank is very aware of its corporate social responsibility; " A Policy Paper called "Normal, forbidden, exclusive and reserved matters", applying globally, is reflecting this concern. The forbidden matters mainly include activities Fortis Bank refuses to provide financing to, since it considers them to be non ethical; " This is a purely internal document though. As a rule, there is no outward communication of our credit policy. It is quite sensitive to disclose aspects of our forbidden matters mainly in an "open statement". What would happen for instance if someone considers that Fortis Bank has not been consistent with its declared policy in a particular case? Could it end up then with articles in the press damaging Fortis' image? "* Kortom, Fortis beweert wel regels te hebben die bepalen welke praktijken ze om ethische redenen niet willen financieren. Maar ze willen deze regels niet openbaar maken, want dan zou een overtreding van deze regels wel eens negatieve pers aandacht kunnen zorgen. En dat is natuurlijk niet goed voor het imago van Fortis.

Fortis gaat er dus blijkbaar vanuit dat ze haar eigen regels overtreedt. Dat belooft.

De feiten

- Fortis heeft in het kader van een bankensyndicaat aan Mecar een kredietfaciliteit geleverd van 10.65 miljoen \$. Mecar is een 100% wapenproducent en heeft deze kredietfaciliteit hard nodig om haar stevige groei te kunnen verder zetten. Fortis had blijkbaar vóór 2002 geen rol in dit bankensyndicaat, maar heeft in 2002 als nieuwe partner onmiddellijk een belangrijke financiële inbreng geleverd.
- Fortis heeft nog een hypothecaire lening lopen aan Mecar. De lening was indertijd verleend voor het bouwen van de wapenfabrieken en administratieve gebouwen van Mecar.

Wapens zijn ook ons vak

Eind 2002 moet hier nog een klein miljoen \$ van terugbetaald worden aan Fortis.

- Fortis heeft ook een participatie in Barco van 0.65% ('straatwaarde' op 31/12/02: 4.031.950 EURO).
- Fortis is tevens huisbankier van FN Herstal, een andere paradepaardje van de Belgische wapenindustrie.
- Verder heeft Fortis ook aandelen pakketten van 8 van de 9 internationale wapenproducenten. De totale waarde van de door de Fortis Groep beheerde beleggingen in deze negen militaire bedrijven is 23,2 miljoen \$.

Fortis Groep: aandelen in militaire bedrijven				
Bedrijf	Aandelen bezit	Deelneming	Waarde (US\$)	Datum
ATK (Alliant Techsystems)	0	0.00%	0	-
BAE Systems	4.146.180	0.14%	8.820.148	07/04/2003
Boeing	41.946	0.01%	1164.421	30/09/2002
EADS	405.245	0.05%	1.679.686	31/12/2002
General Dynamics	37.688	0.02%	2.360.776	31/12/2002
Lockheed Martin	2.919	0.00%	146.680	30/09/2002
Northrop Grumman	1.506	0.00%	134.471	30/09/2002
Raytheon	6.627	0.00%	200.069	30/09/2002
Thales	255.839	0.15%	6.695.954	31/12/2002
Totaal			23.220.805	

Conclusie

Fortis heeft geen problemen met het financieren van en beleggen in wapenproducenten.

3.2. ING

ING aan het woord: een bank moet wapenbedrijven financieren!

Jean-Marie Moitroux, de Director Corporate Information, antwoordt per e-mail namens ING Belgium. ING stelt dat het 'de overheid is die het kader schept waarbinnen de bankfunctie moet uitgeoefend worden'. ING stelt vast 'dat de regering haar goedkeuring verleent aan wapenproductie en, onder bepaalde voorwaarden, aan de export ervan'. ING wil zich in deze discussie zeker niet mengen.

ING gaat zelfs nog een stap verder. Banken hebben volgens ING een opdracht te vervullen, nl. zij 'dienen de spaartegoeden te leiden naar de privé-personen, de ondernemingen, de openba-

1 Antwoord van Fortis Bank aan Netwerk Vlaanderen per brief van 16 juni 2003

re besturen die deze tegoeden zullen gebruiken om goederen en diensten te produceren, tot algemeen welzijn van de maatschappij.' En aangezien de overheid de wapenproductie goedkeurt, moet ING deze bedrijven wel financieren. De mening van ING omtrent wapenproductie doet er dus niet toe. We citeren: *'Onafhankelijk de opinie die de bank zou kunnen hebben, zal de bank haar medewerking verlenen aan de onderneming die aan de normen voor kredietverlening voldoet.'*

ING heeft dus geen mening, correctie: heeft wel een mening, maar mag hier geen rekening mee houden. De staat heeft haar immers de opdracht gegeven 'de expansie van de natuurlijke rijkdom te bevorderen.' En aangezien de staat daar ook wapenproductie onder begrijpt, moet ING de wapenindustrie wel financieren.²

Wat wij ons afvragen is waarom ING in haar jaarverslagen dan zoveel woorden vuil maakt aan het begrip duurzaam ondernemen. Als ING toch geen rekening kan houden met haar eigen meningen, hoe moeten we dan volgende zinsneden begrijpen: *"Integriteit en hoogstaande ethische normen gelden als uitgangspunt bij alle zakelijke transacties van ING"*. (uit de ING Business Principles)

"ING verwacht dat al haar medewerkers zich houden aan de geldende wet- en regelgeving. Bovendien worden ING-medewerkers geacht geen zaken te doen met personen, bedrijven of instellingen, indien deze zaken verband houden met activiteiten die verboden zijn of als onethisch kunnen worden beschouwd." (uit de ING Business Principles)

"Betrokkenheid bij bedrijfsactiviteiten die vanuit een ecologisch, sociaal of ethisch perspectief niet duurzaam zijn, kan de reputatie van ING schaden en de publieke opinie beïnvloeden." "De sectoren waarvoor de CSR-statements zullen gelden, zijn bijvoorbeeld landbouw, defensie, milieufinanciering, gokken, genetische manipulatie, natuurlijke hulpbronnen en opwekking van electriciteit." (uit het ING-jaarverslag van 2001)

Laat ons het zo stellen: ethische normen, niet betrokken raken bij onethische activiteiten, ... Het zijn allemaal mooie woorden om in een jaarverslag te zetten, maar ze betekenen duidelijk niets in het dagelijkse beleid van de bank.

De feiten

- ING heeft aandelen pakketten van de 9 Internationale wapenproducenten uit dit rapport. De totale waarde van de door de ING Groep beheerde beleggingen in deze negen militaire bedrijven is 300,2 miljoen \$.
- Van de vijf onderzochte banken heeft ING na AXA het zwaarst belegd in de waardepapieren van deze bedrijven.

ING Groep: aandelen in militaire bedrijven				
Bedrijf	Aandelen bezit	Deelneming	Waarde (US\$)	Datum
ATK (Alliant Techsystems)	171.212	0,45%	9.202.645	31/03/2003
BAE Systems	25.382.222	0,83%	53.999.144	07/04/2003
Boeing	1.299.160	0,16%	36.064.682	31/12/2002
EADS	53.780	0,01%	490.719	31/10/2002
General Dynamics	1.446.179	0,66%	90.588.653	31/12/2002
Lockheed Martin	1.085.666	0,24%	54.554.777	28/07/2003
Northrop Grumman	532.516	0,29%	47.548.354	31/03/2003
Raytheon	209.251	0,05%	6.317.288	31/12/2002
Thales	57.500	0,03%	1.504.920	31/09/2002
Totaal			300.271.122	

- ING heeft een stevig aandelenpakket van Barco in handen: 235.959 aandelen voor een waarde van 11.797.950 EURO, goed voor een participatie van 1,90% in Barco.
- ING is tevens de huisbankier van Barco

Conclusie:

ING heeft er geen problemen mee serieus te beleggen in wapenproducerende bedrijven.

3.3. DEXIA

Dexia aan het woord: niks mee te maken, wij zijn de bank van de duurzame ontwikkeling

Het antwoord van Dexia op de vraag naar hun betrokkenheid bij financiering van wapenindustrie is duidelijk: *"Vooreerst kan ik u bevestigen dat wij niet tussenkomen in Irak noch in bedoelde wapenindustrie."* De informatie waarover Netwerk beschikt spreekt deze uitspraak echter tegen. Verder schermen zij er mee dat zij in 2002 de titel "Dexia, de bank van de duurzame ontwikkeling" hebben aangenomen.³ Zij stuurden ons ook hun verslag "Duurzame Ontwikkeling 2002" op, een lijvige brochure, waarin echter niks vermeld staat over hun positie t.a.v. wapenindustrie.

De feiten

(voor de bronvermelding verwijzen we naar de bewijsvoering en bronvermelding bij hoofdstuk 2)

² Antwoord van ING aan Netwerk Vlaanderen per e-mail van 15 mei 2003
³ Antwoord van Dexia aan Netwerk Vlaanderen per brief van 10 juni 2003

- Dexia heeft een participatie in Barco van 0,71% ('straatwaarde' op 31/12/02: 4.402.400 EURO).
- Verder heeft DEXIA ook aandelenpakketten van 8 van de 9 internationale wapenproducenten. De totale waarde van de door DEXIA beheerde beleggingen in deze negen militaire bedrijven is 42,5 miljoen \$.

DEXIA Groep: aandelen in militaire bedrijven				
Bedrijf	Aandelen bezit	Deelneming	Waarde (US\$)	Datum
ATK (Alliant Techsystems)	0	0,00%	0	-
BAE Systems	3.249.032	0,11%	7.124.863	31/12/2002
Boeing	179.888	0,07%	4.993.691	31/12/2002
EADS	347.072	0,04%	3.166.883	31/12/2002
General Dynamics	90.837	0,04%	5.690.030	31/12/2002
Lockheed Martin	71.855	0,02%	3.610.714	31/12/2002
Northrop Grumman	9.112	0,00%	813.610	31/12/2002
Raytheon	115.436	0,03%	3.485.013	31/12/2002
Thales	519.330	0,30%	13.592.180	31/12/2002
Totaal			42.476.984	

Varia

Anekdote: voor de complete telecommunicatie-infrastructuur van het kantorennetwerk van Dexia is reeds 10 jaar ... EADS Telecom de geprivilegeerde gesprekspartner en consultant. EADS - Telecom is een afdeling van het bedrijf EADS waarvan sprake in dit dossier.

Conclusie

In tegenstelling tot wat ze insinueren, heeft Dexia wel banden met de wapenindustrie. Dexia heeft er duidelijk geen problemen mee te beleggen in wapenproducerende bedrijven.

3.4. KBC

KBC aan het woord: illegale wapens en landmijnen kunnen niet!

KBC antwoordt het meest concreet op onze vragen. KBC stelt 'een duidelijke bedrijfspolitiek te hebben inzake financiering in brede zin van wapens en militaire producten'. Zo sluit zij financiering uit van transacties die niet in overeenstemming zijn met de wetgeving. Verder sluit zij financiering uit van transacties waarvan zij oordeelt dat zij niet voldoen aan alle ethische, wettelijke en fiscale normen. Meer bepaald sluit KBC financieringen uit van criminele of sociaal onaanvaardbare activiteiten, en hierbij vermeldt KBC duidelijk: 'met inbegrip van illegale wapenhandel, munitie, militaire technologie en materiaal en de vervaardiging /handel in anti-persoonsmijnen.'⁴

De feiten

- KBC (meerbepaald de Waalse dochterbank CBC) heeft in het kader van een bankensyndicaat aan Mecar een kredietfaciliteit geleverd van 10,65 miljoen \$. Mecar is een 100% wapenproducent en heeft deze kredietfaciliteit hard nodig om haar stevige groei te kunnen verderzetten. Wat meer is, het bankensyndicaat waarvan hierboven sprake is, wordt geleid door KBC.
- KBC heeft ook een heel belangrijke participatie in Barco van 4,66% ('straatwaarde' op 31/12/02: 28.896.650 EURO).
- Verder heeft KBC ook aandelenpakketten van de 9 onderzochte internationale wapenproducenten. De totale waarde van de door KBC beheerde beleggingen in deze negen militaire bedrijven is 29,5 miljoen \$.

KBC Groep: aandelen in militaire bedrijven				
Bedrijf	Aandelen bezit	Deelneming	Waarde (US\$)	Datum
ATK (Alliant Techsystems)	8.650	0,03%	464.938	30/06/2002
BAE Systems	3.165.358	0,10%	9.018.243	07/04/2003
Boeing	206.737	0,03%	5.739.019	31/10/2002
EADS	34.052	0,00%	310.710	30/06/2002
General Dynamics	51.546	0,02%	3.228.841	31/10/2002
Lockheed Martin	133.075	0,03%	6.687.019	31/10/2002
Northrop Grumman	5.403	0,00%	482.434	31/12/2002
Raytheon	94.469	0,02%	2.851.824	31/10/2002
Thales	25.720	0,01%	673.157	31/10/2002
TOTAAL			29.456.185	

Conclusie

KBC heeft duidelijk geen problemen met het financieren van en het beleggen in wapenproducerende bedrijven. In de 2 Belgische onderzochte wapenbedrijven nemen ze zelfs een belangrijke financiële rol op zich.

3.5. AXA

AXA aan het woord: all is quiet on the western front!

AXA heeft het tot vandaag onnodig geacht te antwoorden op onze vragen m.b.t. hun beleid naar wapenproducenten. Hebben zij dan iets te verbergen? Het lijkt van wel.

4 Antwoord van KBC aan Netwerk Vlaanderen per brief van 26 mei 2003

De feiten

- AXA heeft belangrijke aandelenpakketten van de 9 Internationale wapenproducenten uit dit rapport. De totale waarde van de door AXA beheerde beleggingen in deze negen militaire bedrijven is 1,061 miljard \$.
- Van de vijf onderzochte banken heeft AXA het zwaarst belegd in de waardepapieren van deze bedrijven.

Bedrijf	Aandelen bezit	Deelneming	Waarde (US\$)	Datum
ATK (Alliant Techsystems)	1.772.227	4,61%	95.204.034	31/12/2002
BAE Systems	36.214.764	1,8%	77.600.531	07/04/2003
Boeing	8.476.241	1,06%	231.345.260	31/12/2002
EADS	163.531	0,02%	1.499.724	31/01/2003
General Dynamics	1.504.254	0,69%	93.636.421	31/12/2002
Lockheed Martin	8.432.803	1,86%	422.151.227	31/12/2002
Northrop Grumman	751.076	0,41%	66.715.346	31/12/2002
Raytheon	2.012.554	0,49%	60.322.597	31/12/2002
Thales	479.200	0,28%	12.545.405	31/01/2003
TOTAAL			1.061.020.540	

Axa is ook een belangrijke aandeelhouder van ADG, de moederholding van Mecar. Axa Financial Inc. behoort tot de 10 grootste institutionele aandeelhouders van Allied Defense Group en bezat eind 2002 een belang van 2,6% in ADG ter waarde van 2,2 miljoen \$.

Conclusie

Axa heeft geen enkel probleem met beleggingen in wapenproducerende bedrijven. Van de 5 onderzochte banken zijn zij hierin absolute koploper.

HOOFDSTUK 4. NOT IN MY NAME! NOT WITH MY MONEY!

4.1. DE CAMPAGNE-EISEN

De vorige 2 hoofdstukken tonen duidelijk aan dat onze banken geen enkel probleem hebben met het financieren van of beleggen in de ontwikkeling en productie van oorlogsmateriaal. De campagne 'Mijn geld. Goed geweten?' wil deze praktijken aan het licht brengen, en een halt toeroepen!

4.1.1. Banken moeten hun steun aan wapens stopzetten!

Het standpunt van Netwerk Vlaanderen vzw, Forum voor Vredesactie vzw en Vrede vzw laat geen twijfel bestaan: een investering in de wapenindustrie kan niet bijdragen tot een

duurzame samenleving. Wij willen dat geld op een positieve manier wordt aangewend, ten voordele van mens en milieu. (..)

Daarom eisen we van de banken dat zij de financieringen van wapenbedrijven stopzetten en niet meer beleggen in die bedrijven.

Om dit te bereiken zullen zij financieringsrichtlijnen of -gedragscodes moeten opstellen die de financiering van de militaire industrie aan banden legt. (..)

4.1.2. Banken moeten hun kaarten op tafel leggen!

Bovendien stellen wij dat de klant van de bank volledige duidelijkheid moet krijgen over de financieringen en beleggingen van hun bank. Uiteindelijk werken de banken met het geld van hun klanten. De klanten hebben recht op informatie over de bestemming van dit geld.

Om dergelijke transparantie te kunnen leveren zullen banken:

- hun financieringspolitiek t.a.v. de militaire industrie moeten openbaar maken;
- de lijst van bedrijven die zij financieren of waarin zij beleggen moeten openbaar maken.

(..)

4.1.3. De overheid kan transparantie afdwingen

De overheid moet in staat zijn bij financiële instellingen transparantie af te dwingen voor wat betreft leningen en andere financiële steun aan bedrijven.

De overheid zou ter zake volgende maatregelen kunnen nemen:

- ☐ het openbaar maken van de gegevens die momenteel beschikbaar zijn in de Centrale voor Kredieten aan Ondernemingen (CKO) van de Nationale Bank van België.
- ☐ wettelijk verplichten om financieringen in 'maatschappelijk ter discussie staande praktijken' publiek bekend te maken. In Italië werd in de jaren '90 de wet n° 185 van kracht waardoor het Italiaanse Parlement jaarlijks gedetailleerde informatie kreeg over de wapenexporten (inclusief welke banken er betrokken waren). Deze wet is de laatste jaren (onder de Berlusconi-regering) al serieus afgezwakt.
- ☐ gelijkaardige infoverplichtingen uitwerken voor pensioenfondsen en (levens)verzekeringen, als deze die er zijn voor instellingen voor collectieve beleggingen;
- ☐ verplichten te rapporteren over de sociale en milieucomponenten van de investeringspolitiek;
- financieren van experimenten waarbij die rapportering uitgewerkt wordt met NGO's...;
- discretieplicht duidelijker afbakenen en bepalen dat deze niet van toepassing is voor rechtspersonen mbt naam, uitstaand bedrag, vorm (kredieten/aandelen) en looptijd.
- Verplichten van een clause in elk kredietcontract voor rechtspersonen dat de bank zich het recht voorbehoudt

(bepaalde) gegevens publiek te maken (naam, bedrag, vorm en looptijd).

4.2. ACTIEMIDDELEN VOOR BANKKLANTEN

Wil je als klant ook de druk opvoeren bij de banken om deze financieringen stop te zetten, dan kan dat. Je kan dit doen door te kiezen voor één van de duurzame financiële producten op de markt. Maar je kan nog meer doen: door actief de campagne 'mijn geld. Goed geweten?' te ondersteunen, kunnen wij de banken met nog meer kracht onder druk zetten.

4.2.1. Kiezen voor de duurzame financiële producten

Er zijn in België reeds voldoende ethische spaar- en beleggingsmogelijkheden op de markt. Het betreft hier bankproducten die je garanderen dat bepaalde activiteiten (bvb. Wapenindustrie) niet gefinancierd worden met je geld, of dat bepaalde sectoren net wel gefinancierd worden. (...) Deze informatie, maar ook een algemenere evaluatie van duurzame spaar- en beleggingsproducten, vindt je ook terug op onze website www.netwerk-vlaanderen.be/Duurzaam

4.2.2. Onze campagne ondersteunen

Kiezen voor zo'n duurzaam spaar- of beleggingsproduct is een belangrijke stap. Een bewuste keuze dat met jouw geld niet om het even wat mag gefinancierd worden. Als je de bankwereld verder op haar verantwoordelijkheid wil wijzen, kan je onze campagne 'Mijn geld. Goed geweten?' op verschillende manieren ondersteunen.

- Je kan ook onze nieuwjaarsbrief aan de banken ondertekenen en zo onze eisen kracht bijzetten.
- Verder kan je mee helpen campagnemateriaal verspreiden.
- Natuurlijk kan je onze campagne ook financieel ondersteunen door een bedrag te storten op rekeningnummer 001-1353313-45 met vermelding 'Mijn geld. Goed geweten?'.

5. VREDEVOL BANKIEREN IN BELGIË?

Wat als je zeker wil zijn dat je bank je geld niet gebruikt ter financiering van de wapenindustrie?

(..)

De laatste jaren zijn er heel wat ethische spaar- en beleggingsproducten op de markt gebracht. Bieden deze producten dan wel de nodige garanties?

Netwerk Vlaanderen ging op onderzoek uit, en zag dat het antwoord niet eenduidig was. Maar er zijn wel mogelijkheden voor wie bewust en wapenvrij met zijn geld wil omgaan.

Hieronder bespreken we per producttype, in hoeverre uw geld 'veilig' zit.⁵

5.1. DUURZAAM SPAREN

Als u kiest voor één van onderstaande duurzame spaarproducten, kan u gerust zijn dat uw geld niet gebruikt wordt ter financiering van de wapenindustrie. Dit komt door de aanwezigheid van uitsluitingscriteria met betrekking tot wapenproductie en/of door de expliciete keuze om enkel activiteiten te financieren die niets met wapenproductie te maken hebben: welzijn, onderwijs, cultuur, gezondheidszorg, sociale huisvesting, sociale economie, ...

Concreet gaat het om de volgende producten:

- Hefboomsparen (bij Mercator Bank)⁶
- Krekelsparen (bij Fortis Bank)⁷
- Solidariteitssparen (bij VDK Spaarbank)⁸
- Triodossparen (alle spaargelden bij Triodos Bank)⁹
- Wereldsparen (bij VDK Spaarbank)¹⁰

Toch is er nog een onderscheid. De Triodos spaarproducten zijn extra interessant. Bij hen gaat het immers over alle spaarinlagen. De uitsluiting van financieringen aan de wapenindustrie, maakt deel uit van hun algemeen beleid. Deze uitsluiting is niet, zoals bij de andere banken, enkel van toepassing op het specifieke, duurzame spaarproduct.

Eenvoudig gezegd. Het spaargeld komt in één grote pot terecht in de bank. Als Bijvoorbeeld: 0,4% van het spaargeld bij Fortis België is Krekelspaargeld. Dus Fortis kan met dat percentage van haar geld niet in de wapenindustrie investeren, maar met de andere 99,6% natuurlijk wel.¹¹ Ethisch sparen bij een klassieke bank verhoogt dus het percentage dat die bank niet kan investeren in wapenindustrie. Bij Triodos liggen de zaken anders. Triodos is geen klassieke bank die een ethische spaarproduct op de markt brengt, maar is een ethische bank, die volledig weigert de militaire industrie te financieren. En dit dus

⁵ Bij het klassiek sparen komt uw spaargeld in een globale pot terecht. De bank gebruikt uw spaargelden om de klassieke economie te financieren. Hiertoe behoort ook de wapenindustrie. Wie klassiek belegt kan kiezen voor beleggingsproducten die alleen bepaalde delen van de klassieke economie financieren: bijvoorbeeld welbepaalde sectoren, activiteiten, grondstoffen of lunden. Ook wie kiest voor een beleggingsfonds dat bijvoorbeeld enkel financieringen toestaat aan de energiesector heeft geen garantie dat het betrokken bedrijf niet ook actief is in bijvoorbeeld de wapensector. Met diamanthandel worden wel eens burgeroorlogen gefinancierd. Ook overheden zijn betrokken bij wapenhandel en -productie.

⁶ Samenwerkingsovereenkomst tussen Hefboom CV en IIBK

⁷ Avenant bij de samenwerkingsovereenkomst tussen Netwerk Vlaanderen en AS1.K van 1 februari 1996

⁸ Addendum bij de overeenkomst solidariteitssparen tussen Hefboom CV en VDK Spaarbank

⁹ update van informatie in Gids voor ethisch sparen en beleggen van Netwerk Vlaanderen vzw

¹⁰ update van informatie in Gids voor ethisch sparen en beleggen van Netwerk Vlaanderen vzw

¹¹ Krekelsparen was eind 2002 goed voor 135.118.542,65 EURO. In totaal stond er 33.442,4 Miljoen EURO op spaarboekjes bij Fortis België

voor alle spaargelden die haar ter beschikking gesteld worden door haar klanten¹².

Er zijn nog twee spaarproducten op de Belgische markt die u ook vaak zal terugvinden onder de noemer 'ethisch sparen'. Het gaat hierbij om 'Ark-sparen' en 'Projectspaarboekje Vredeseilanden', beide producten van Mercator bank. Bij deze producten bestaat er geen enkele garantie dat uw geld niet in de wapenindustrie terecht komt. Met deze spaargelden financieren de betrokken banken de klassieke economie. Ze hebben geen duurzame herbeleggingscriteria. Hun 'ethisch' karakter schuilt in het feit dat de bank bovenop de normale rente ook nog een extra commissie betaalt aan sociale organisaties (het solidariteitsaspect).

5.2. DUURZAAM BELEGGEN

Wie belegt en wil vermijden dat zijn geld gebruikt wordt ter financiering van wapens kiest voor beleggingsfondsen die beleggingen in wapens expliciet uitsluiten. Het zijn 'duurzame beleggingsfondsen'. Let wel: niet alle duurzame beleggingsfondsen sluiten financieringen van wapens uit. Bovendien zijn er aanzienlijke verschillen in de mate waarin uitgesloten wordt.¹³(...)

5.3. DUURZAAM INVESTEREN

De meeste garanties heb je natuurlijk als je zelf bepaalt waar je geld naar toe gaat. Zo kan je zelf bepalen welk bedrijf, of welke organisatie jouw geld mag gebruiken. Onder investeren verstaan we dan het geven van leningen aan of het intekenen op aandelen of obligaties van een bepaalde organisatie, VZW, bedrijf, ... We zetten hier investeren eigenlijk tegenover beleggen. Bij beleggen koop en verkoop je aandelen van bedrijven met het oog op het financieel rendement dat dat genereert.

Investeren daarentegen, definiëren wij als het ter beschikking stellen van je geld aan een project dat je wil ondersteunen. Indien je duurzaam wil investeren, kan je natuurlijk specifiek kiezen voor projecten met maatschappelijke of sociale doelstellingen.

Maar het spreekt vanzelf dat je zo zonder enig probleem kan vermijden dat je geld gebruikt wordt voor de wapenindustrie. Duurzaam investeren kan je op twee manieren doen. Ten eerste op een directe manier. Wat betekent dat je rechtstreeks investeert in een project. Mogelijke voorbeelden zijn: een lening geven aan een wereldwinkel, aandeelhouder worden van een bio-bedrijf, aandeelhouder worden van een coöperatieve artisanale kaasmakerij.

Ten tweede kan je dit ook op een indirecte manier doen. Je kan je geld ook lenen of ter beschikking stellen van organisaties die zelf gespecialiseerd zijn in het financieren van duurzame economie. In Vlaanderen kom je dan terecht bij organisaties zoals Alterfin, Hefboom, Netwerk Vlaanderen, Trivalent.

5.4. CONCLUSIE

Je geld uit de klauwen van de wapenindustrie houden, is in de huidige bankwereld geen sinecure. Maar het goede nieuws is dat het kan.

Wil je een vreedevolle keuze maken met je spaar- en beleggingsgeld, dan hebben we je hier al belangrijke informatie geleverd. Meer detailinformatie vind je terug op onze website www.netwerk-vlaanderen.be/Duurzaam (lancering website voorzien voor eind oktober – begin november) ■

Met medewerking van: Mich Crols (Forum voor Vredesactie vzw), Georges Spriet (Vrede vzw), Luc Weyn en Karl Maeckelbergh (Netwerk Vlaanderen vzw), Jan Willem Van Gelder (Profundo)

¹² Triodos Bank maakt deel uit van het financieel systeem. Dit houdt o.m. in dat ze een deel van hun gelden vastrentend moeten beleggen, dat ze rekeningen aanhouden bij klassieke banken, enz. ... Hierdoor zullen ze een deel van hun gelden plaatsen in overheidsobligaties en bij andere banken. Op die manier kan het gebeuren dat een deel van uw geld, indirect (via die overheden en andere banken) toch nog voor de financiering van wapenindustrie gebruikt wordt.

¹³ Ook zij die expliciete en concrete uitsluitingscriteria hanteren laten meestal nog enkele achterpoortjes open. Afhankelijk van het fonds zijn dit: bedrijf toch opnemen omdat ze duidelijk niet reconversie of alternatieven bezag zijn voor de betwiste activiteiten, activiteit toch toelaten omdat ze strikt noodzakelijk is voor onze samenleving, ... De concrete toepassing van deze achterpoortjes lijkt ons eerder beperkt, doch er is publiek geen informatie over beschikbaar.

TSJETSJENIË: EEN UITZICHTLOZE SITUATIE ?

| Marie Jeanne Vanmol |

Op 5 oktober jl. wint Achmad Kadyrov, een vroegere moslim geestelijke, gesteund door het Kremlin, de verkiezingen in Tsjetsjenie. De uitslag was verwacht omdat de belangrijkste tegenkandidaten zich hadden teruggetrokken of van de kieslijsten waren verwijderd. Poetin is tevreden, want hij wil zijn eigen man in de hoofdstad Grozny, zodat hij bij zijn eigen verkiezingen in 2004 aan de Russische kiezers een 'nieuw Tsjetsjenie' kan voorstellen, een republiek 'tot rust en vrede' gebracht en die deel uitmaakt van Rusland. Maar de realiteit op het terrein is anders. De oorlog kostte al tienduizenden doden aan beide kanten, de hoofdstad Grozny is volledig vernietigd en de bevolking leeft dagelijks onder de terreur die sinds de gijzelingsactie in een Moskous theater in november 2002 een onophoudelijke golf van 'uitzondingsmaatregelen' over Tsjetsjeense dorpen en steden laat rollen. Het Tsjetsjeense conflict woekert ook aan de Russische samenleving. Volgens de Russische journaliste Anna Politkovskaja¹ is de tweede oorlog in Tsjetsjenie een wraakoperatie. Langs beide kanten zit de haat diep en zonder internationale tussenkomst zal er geen politieke oplossing komen.

ACHMED KADYROW, DE STROMAN VAN POETIN

Kadyrow leidt sinds drie jaar de Tsjetsjeense administratie en beschikt over een groot aantal gewapende volgelingen. Zijn groep wordt door Moskou financieel gesteund en door de Russische troepen bewaard en omkaderd. Hij bouwde hardhandig zijn eigen machtsstructuur uit. Begin augustus had Kadyrow al een persoonlijk leger samengesteld dat nu in elke stad en elk dorp van de republiek aanwezig is en de bevolking terroriseert. Kadyrow wordt beschuldigd van ontvoering en moord en de pro-onafhankelijke groeperingen zien hem als een vijand en een verrader. Zijn tegenstrevers verwijten hem de inkomsten van de staat in zijn zak te steken. Kadyrow is een omstreden figuur. Terwijl hij wordt gesteund door de administratie van de Russische president Poetin zijn vele pro-Russische Tsjetsjenen niet voor hem te vinden. De verzetsstrijders willen hem wreken en hebben de dag na de verkiezingen opgeroepen tot nog meer geweld. De dreiging van een burgeroorlog en nog meer geweld wordt nog versterkt door het aantal en het soort wapens waarover de strijdende partijen op dit moment beschikken.

tisme. De criminaliteit wordt tegelijkertijd uitgelokt en gecontroleerd door de Federale troepen: zonder hun toestemming kan geen enkele bandiet ongestraft tijdens het nachtelijke uitgangsverbod in de straten van Grozny vrij rondlopen. Aan dit banditisme nemen de Tsjetsjeense criminelen actief deel. Dit samenwerkingsverband tussen Russische en Tsjetsjeense organi-

Ondertussen beschrijft het Kremlin de periode na de verkiezingen als een overgangperiode van oorlog naar vrede waarbij de regionale bevoegdheden van Tsjetsjenie binnenkort zullen vastgelegd worden. Maar wat is de realiteit op het terrein?

TSJETSJENIË: EEN OORLOGSECONOMIE

In zijn verslag over zijn bezoek in juni 2003 vergelijkt het EU-parlementslid Bart Staes, Grozny met Dresden na de bombardementen op het einde van WO II. De bevolking moet er overleven tussen ruïnes die 's nachts ten prooi zijn aan bandi-

seren plundering, verkrachting en afpersing. Dit 'internationaal' milieu is veel machtiger dan de generale staf van het leger of de politie die in de onmogelijkheid zijn deze golf van geweld tegen te houden. Deze bendes verrijken zich ook aan meer winstgevende praktijken. De brigades verzekeren het transport van illegale olie, nemen de bewaking op zich van de boortorens en de plaatsen waar de pijpleidingen geperforeerd zijn. Ook de controle op de beurs van de illegale oliehandel vlakbij het centrum van het district Kourtchaloi is een zeer belangrijke bron van inkomsten zowel voor de ben-

¹ Anna Politkovskaja reist sinds het begin van de tweede Tsjetsjeense oorlog elke maand in opdracht van de Russische krant Novaia Gazeta naar Tsjetsjenie. Iedere keer slaagt ze erin in het bezette gebied door te dringen en de oorlog met haar eigen ogen te zien. Ze schreef hierover meerdere boeken. Zie bronnen.

des als voor de militairen gestationeerd in de omgeving. De illegale handel van deze militaircriminele business loopt op wiel-tjes. Iedereen vindt er zijn voordeel bij en het is maar de vraag of deze commerciële activiteiten zullen stoppen wanneer het conflict op het terrein zal eindigen. De bevolking staat machteloos. Het is zinloos om in Tsjetsjenië over mensenrechten te spreken. Die hebben daar geen enkele waarde. De oorlog is een handel. Alles is te verhandelen. Ook de mens. Of hij nu dood of levend is.

STRAFFELOOSHEID VAN DE RUSSISCHE MILITAIRES

Tijdens de winter van 2000-2001 schrijven 90 families uit verschillende dorpen van het district Wedeno een brief aan Anna Politkovskaia. Ze kunnen het niet meer verdragen: de honger, de koude, geen geneesmiddelen, en de brutale strafacties van de Russische soldaten aan de rand van het dorp. In haar boek vertelt de schrijfster over Rosita uit het dorp Towsoni. Rosita werd 's ochtend vroeg brutaal door gemaskerde mannen uit het bed over de grond gesleept. Ze werd geslagen en geschopt. Ze brachten haar naar een filtratiepunt² waar ze driemaal werd ondervraagd en met elektrische schokken bewerkt. Tussen de ondervragingen en de martelingen moest Rosita in een gracht op de blote aarde gedurende twaalf dagen en nachten verblijven. En dat midden in de winter. Ze kon niet rechtstaan omdat er balken boven de gracht lagen. Ondertussen werd de familie gewaarschuwd dat ze een geldsom bijeen moesten halen om Rosita vrij te kopen. Er werd onderhandeld over de prijs en de officier stelde zich 'tevreden' met een kleinere som en Rosita kwam vrij.

De 'gracht' van Rosita was 'slechts' 1,20 m diep. In het district Wedeno bezoekt Anna Politkovskaja een militaire basis waar zich grachten bevinden van 6 meter diep. Dat zijn de groeves waarin de Tsjetsjenen na zuiveringsacties of 'zachistkas' terecht komen. De gracht ziet eruit zoals ze beschreven wordt door dezen die erin hebben gezeten: een groeve van drie meter op drie en een touw waarlangs de gevangenen naar omhoog moeten klauteren.

Het samenspel van plunderen en afpersen onder het motto 'opsporen van bandieten en rebellen' verloopt in Tsjetsjenië zonder verpozen. De Russische mensenrechtenorganisatie Memorial vertelt over Roza Bitova. Eind mei werd Roza en haar familie door Russische soldaten gedood. Roza had na haar gevangenschap in het 'filtratiekamp' Tchernokosovo het aangedurfd een klacht in te dienen bij het Europese Gerechtshof in Straatsburg. De ingediende klachten van Tsjetsjenen blijven echter zonder gevolg ondanks de onweerlegbare bewijzen van de ergste gruweldaden. De Tsjetsjenen leven in de grootste rechtsonzekerheid.

RECHTSONZEKERHEID

In maart 2003 trokken de Tsjetsjenen naar de stembus voor een referendum over een door Poetin opgestelde grondwet.³ Veel Tsjetsjenen hoopten dat de toestand zich zou normaliseren en dat de uitzonderingstoestand van de bezetting met maandenlange bombardementen op de civiele bevolking, het gebruik van internationaal verboden aerosol-, vacuüm-, en splinterbommen, de oprichting van concentratiekampen, de strafexpedities van het Russische leger en de noodsituatie van de honderdduizenden vluchtelingen ten einde zou komen. Maar het lijkt erop dat de Tsjetsjenen door het goedkeuren van het ontwerp van de grondwet beroofd werden van hun rechten. Weliswaar verleent de nieuwe grondwet aan het Tsjetsjeense volk het recht op een eigen president en een eigen parlement maar beide instanties kunnen door de Federale staat worden afgezet. De kern van het ontwerp voor de grondwet bestaat er natuurlijk in dat Tsjetsjenië bij Rusland zal behoren. De Tsjetsjenen kunnen hun rechten laten gelden in de lokale rechtsspraakorganen maar misdaden

begaan door vertegenwoordigers van de federale overheid kunnen in Tsjetsjenië niet strafrechtelijk vervolgd worden. Datzelfde principe geldt ook voor de verantwoordelijkheid voor de aangerichte schade door de oorlog, bombardementen, beschietingen en plunderingen door de Russische militairen van het ministerie van Defensie en van het ministerie van Binnenlandse Zaken. De grondwet voorziet geen schadevergoeding voor de aangerichte schade door de federale regering. Schadevergoeding betalen is een gebaar van welwillendheid maar kan niet door juridische stappen worden afgedwongen. Een ander voorbeeld is de taaldiscriminatie. Het Russisch wordt de verplichte officiële taal. De grondwet rept met geen woord over de Tsjetsjeense taal. De rechtsspraak wordt in het Russisch gevoerd. Dit is in geen enkel andere Russische republiek het geval. Het recht op leven, verbod op martelpraktijken, respect voor de menselijke waardigheid, vrijheid van mening en godsdienst, recht op woonst zijn in het ontwerp van de grondwet niet opgenomen. De goedkeuring van deze grondwet maakt de burgers van Tsjetsjenië tot tweederangsburgers van Rusland omdat het belangrijkste deel van de Russische grondwet, bescherming van rechten en vrijheden, niet op hen van toepassing is. Daarbij verliest het Tsjetsjeense volk, eveneens een overtreding van de Federale Grondwet, het recht zich tot internationale instellingen te richten voor de bescherming en verdediging van hun rechten en vrijheden.

VLUCHTELINGEN

Op dit ogenblik leven in het naburige Ingoesjetië 200.000 Tsjetsjeense vluchtelingen in erbarmelijke omstandigheden. Gas en water en verwarming werden meerdere keren afgesloten. Sinds het

² De oprichting van een filtratiepunt behoort tot de zuiveringsacties en is de naam van een plaats waar mensen worden opgesloten, ondervraagd en gemarteld, in het militair jargon doorfilteren genoemd. De plaats wordt ingericht in een verlaten gebouw aan de rand van de "gezuiverde" stad. Een filtratiepunt is een mobiel concentratiekamp.

³ In januari 2003 bracht Lord Judd aan het hoofd van de delegatie van Europarlementariërs een bezoek aan Tsjetsjenië. Hij vond geen enkele Tsjetsjeen die het ontwerp voor een grondwet had gelezen. De Tsjetsjeense ambtenaren antwoordden geïrriteerd dat de tekst vrij verkrijgbaar was maar dat ze de mensen niet konden verplichten hem te lezen als ze dat niet wilden. Lord Judd concludeerde daarop dat de Tsjetsjenen hun mening niet konden uitbrengen tijdens het referendum wanneer 100.000 federale troepen stonden toe te kijken. Deze opmerking was niet naar de zin van het Kremlin. Het referendum ging toch door. 30.000 federale soldaten waren gemachtigd hun stem uit te brengen in het referendum.

voorjaar 2002 werden de vluchtelingen niet meer geregistreerd. Begin december 2002 werd het vluchtelingenkamp Imam daar gesloten en werden 1700 vluchtelingen gedwongen naar Tsjetsjenië terug te keren. De vluchtelingen zijn vertwijfeld: geen arbeid, geen school, geen uitkering, geen toekomst. In de maand augustus 2003 meldde de speciale VN-afgevaardigde dat de teruggekeerde vluchtelingen geen compensatie kregen om hun huis terug op te bouwen. Sommige mensen werd zelfs de beloofde hulp geweigerd.

HEROPBOUW

Ruslan Khasbulatov, de enige Tsjetsjeense afgevaardigde in het Russische parlement, berekende dat voor de heropbouw van Tsjetsjenië een budget van 100 miljard euro nodig zal zijn. Dat is heel wat meer dan het voorziene 0,5 miljard euro die door Rusland in het budget van 2002 werd voorzien. Uitstelling van betaling, corruptie en diefstal zijn de oorzaak dat heel wat geld voor heropbouw en sociale voorzieningen niet terecht komt. In het ontwerp van de Tsjetsjeense grondwet werd geen verplichting ingeschreven voor de terugbetaling van de schade aangebracht door de federale troepen. De kans is dan ook groot dat de fondsen voor de heropbouw zoals voorheen uit het budget van Tsjetsjenië zal moeten komen: in 1995 werd 30% van Grozny heropgebouwd waarvan 80% met privé-gelden.

XENOFOBIE

Ongeveer 1 miljoen Russische mannen hebben sinds 1998 in Tsjetsjenië in het Russische leger gediend.⁴ Een officiële raming maakt gewag van 6000 gedode soldaten maar de Vereniging voor de Soldatenmoeders schat het aantal op 11 000. De soldaten die terugkomen zijn getekend voor het leven. Velen plegen zelfmoord of komen in de criminaliteit terecht. De impact van het conflict is duidelijk merkbaar in de Russische samenleving. Volgens de mensenrechten-organisatie Helsinki maken vooral de politie-eenheden die uit Tsjetsjenië terugkomen zich schuldig aan martelpraktijken en afpersing tijdens willekeurige arrestaties. Sinds het gijzelingsdrama in november 2002 is de jacht in Rusland op de illegale

oorlogsvluchtelingen uit Tsjetsjenië opgedreven. Ook Tsjetsjenen die sinds lang zijn ingeburgerd worden gediscrimineerd: zij worden ontslagen, hun huishuur wordt opgezegd en ze durven niet meer op straat komen uit angst voor arrestatie. In Rusland blijft het debat over de toestand in Tsjetsjenië beperkt. De journalisten of mensenrechtenactivisten die de toestand in Tsjetsjenië aanklagen worden vervolgd,

bedreigd of vermoord. In de winter van 2002 werd Anna Politkovskaja in Tsjetsjenië bijna neergeschoten. Bij het Russische leger wordt ze gehaat en in Moskou wordt ze met moordbedreigingen vervolgd. Op 17 april 2003 wordt het Russisch liberaal parlamentslid Serguei Iouchenkov vermoord. Iouchenkov deed onderzoek naar de wreedheden van de soldaten in Tsjetsjenië. Op 2 juli 2003 overlijdt Iouri Chtchekotchekhine in een hospitaal onder verdachte omstandigheden. Hij was afgevaardigde in het parlement en lid van de Russische mensenrechtenorganisatie Memorial. Hij was ook vice-redacteur bij Novaja Gazeta en een van de meest kritische stemmen inzake het beleid en de corruptiezaken. Hij werd constant bedreigd. De Verenigde Naties deed beroep op hem betreffende dossiers van georganiseerde misdaad en corruptie. Geen enkele van deze moorden werden opgelost.

WE ZIJN TIJDGENOTEN VAN DEZE OORLOG

Ondertussen zwijgt de wereld, het westen en de internationale gemeenschap over de gruwelijke misdaden. Het haastig georganiseerde referendum en presidentsverkiezingen hebben tot doel de volgende presidentsverkiezing van Poetin veilig te stellen. Poetin kan dan aan zijn kiezerspubliek een "genormaliseerd" Tsjetsjenië voorleggen met een nieuwe president met wie Moskou kan onderhandelen. De enige manier echter om de oorlog te beëindigen is vrede sluiten met de tegenstrever en in het geval van de

guerrilla-oorlog in Tsjetsjenië is dat het Tsjetsjeense volk dat alleen maar onderhandelingen en akkoorden zal aanvaarden met hun eigen verkozen wettelijke vertegenwoordiger, Aslan Maskhadov (zie onder 'Een volk in verzet'). Eerst moet het Tsjetsjeense volk onder internationaal protectoraat worden geplaatst, de plunderende troepen moeten zich terugtrekken en de oorlogsmisdaden moeten door een tribunaal worden vervolgd worden. Dit negeren is het geweld verder aanwakkeren.

Deze oorlog is een etterbui, niet alleen voor Rusland maar voor gans Europa. We zijn tijdgenoten van deze oorlog en we zullen ons over deze oorlog moeten verantwoorden

Anna Politkovskaja

Een volk in verzet

1991: Djokhar Doudaïev, een generaal op rust van de Russische luchtmacht roept op 4 november de onafhankelijkheid uit. Moskou verwerpt de onafhankelijkheid.

1994: de invasie van de Russische troepen, op 11 december, betekent het begin van de eerste oorlog. 50 000 mensen sneuvelen en 40 000 mensen slaan op de vlucht. De operatie loopt slecht af voor het Russische leger en het Kremlin verliest de steun van de publieke opinie. Deze periode wordt gekenmerkt door veel aanslagen en gijzelingen, zoals deze van het ziekenhuis van Boudennovsk in juni 1995

1997: een vredesakkoord wordt getekend tussen de Russische president Jeltsin en de nieuw verkozen Tsjetsjeense president Aslan Maskhadov. Hij is de eerste president die verkozen werd onder toezicht van het OVSE (Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa). Het Russische leger trekt zich verslagen terug.

⁴ In Rusland vermijden elk jaar ongeveer 20 000 jonge mannen de militaire dienst. Tegen 2005 zullen er geen dienstplichtigen meer moeten vechten in conflictzones. Er zal dan nog alleen beroep gedaan worden op contractuelen, "contractnics". In Tsjetsjenië hebben de "contractnics" al ervaring opgedaan op het terrein tijdens de eerste oorlog. Zij opereren naast dienstplichtigen die geen enkele ervaring hebben. Zij trachten op alle mogelijke illegale en criminele manieren geld te verdienen aan de oorlog.

De nieuwe republiek wordt geconfronteerd met een catastrofale economische situatie, de rivaliteit tussen de militaire chefs en de opkomst van het religieuze integrisme.

1999: in augustus en september vinden talrijke aanslagen plaats in Moskou. De islamitische Tsjetsjeense rebellenleider Chamil Bassaiev komt in Dagestan in opstand. Moskou besluit tot een tweede interventie. Het Russische leger begint aan een progressieve bezetting van de Tsjetsjeense steden en dorpen voorafgegaan door massieve luchtbombardementen. De strijd voor Grozny, verdedigd door ongeveer 2000 onafhankelijkheidsstrijders, zal twee maanden duren.

2000: De Tsjetsjeense president Aslan Maskhadov gaat in februari in het clandestiene verzet. Hij wordt de leider van de rebellen. De nieuwe Russische president Poetin plaatst Tsjetsjenië onder zijn onmiddellijke bevoegdheid en installeert in Grozny de leden van een pro-Russische

administratie met aan het hoofd Ahmad Kadyrov. Maar de guerrilla gaat door onder de vorm van aanvallen en zelfmoordaanslagen die aan vele soldaten en officieren het leven kosten.

2001 Ontelbare getuigenissen van slachtoffers en hun familie bewijzen de gruwelijke methodes die de speciale Russische eenheden tijdens hun zuiveringsacties of gebruiken. De ontdekking van meerdere massagraven bewijzen een nieuwe 'etnische operatie' en van de genocide van de Tsjetsjeense bevolking.

2002 Tegenover deze militaire operaties antwoordt de guerrilla met dagelijkse aanslagen tegen de federale strijdkrachten en de leden van de pro-Russische administratie. De eerste directe onderhandelingen tussen het Kremlin en Maskhadov mislukken. Op 19 augustus wordt boven Grozny een Russische helikopter Mi-26 afgeschoten. Er vallen 121 doden. In november

gijzelt een Tsjetsjeens commando een Moskous theater. De speciale troepen van het Russische ministerie van Binnenlandse Zaken beëindigen de gijzeling door het gebruik van een onbekend verdoovend gas waarbij 129 slachtoffers vallen. De verdoofde gijzelnemers worden door de speciale strijdkrachten neergeschoten. Er komt geen parlementaire onderzoekscommissie.

2003 Er volgt in Tsjetsjenië een nieuwe golf van 'zuiveringsacties'. Kinderen worden in de knieën geschoten zodat ze kreupel achterblijven. De meeste waarnemers observeren een radicalisering van de strijd. De zelfmoordaanslagen nemen toe. In maart organiseert Poetin een gedwongen referendum over een ontwerp voor een grondwet en in oktober een gedwongen presidentsverkiezing. Achmad Kadyrov wint zoals verwacht de verkiezingen nadat alle andere belangrijke kandidaten gedwongen werden zich terug te trekken. ■

Tsjetsjenië in cijfers

Oppervlakte	16 600km ²
Bevolking	Volgens de humanitaire organisaties: 800 000; ongeveer 150 000 vluchtelingen in Ingousjetie en 13 000 in de andere Kaukasische republieken.
Russische soldaten in Tsjetsjenië:	35 000 in 1994 80 000 in 2002
Slachtoffers	Meer dan 100 000 volgens de Tsjetsjenen; 80 000 volgens een onafhankelijke bron.
Bilan van de federale razzia's:	Tenminste 2000 verdwijningen en 12 000 doden sinds oktober 1999, volgens Memorial, een Russische organisatie voor de verdediging van de mensenrechten
Militaire Russische slachtoffers	Officieel 6000 doden, meer dan 11 000 volgens de Soldatenmoeders

11 oktober 2003

Bronnen:

Anna Politkovskaja: Tchétchénie. Le déshonneur russe. Buchet/Chastel, 2003

Tschetschenien. Die Wahrheit über den Krieg. Dumont Verlag, 2003

Le Monde, Freitag, BBC, Roshalt nieuwsagentschap, Arte, Le Nouvel Observateur, The Russia Journal, Zeit-Fragen,

Uitpers, www.watchdog.cz, Carnegie Endowment for International Peace, Spiegel Online, The Jamestown Foundation,

The International Foundation for Journalists.

LAOS: OORLOG TEGEN EEN STRAATARM LAND

| Willy Van Damme |

Recent kwam het straatarme Zuidoost-Aziatische land Laos nog eens in het nieuws. De arrestatie en veroordeling van de twee persfotografen, de Belg Thierry Falise en de Fransman Vincent Reynaud, samen met hun Amerikaanse gids Naw Karl Mua, brachten het totaal vergeten land terug in de belangstelling. Het moet al van het einde der jaren zestig zijn en de strijd om de zogenaamde Kruikenvlakte dat het land nog zoveel besproken

EEN STRAATARM LAPPENDEKEN

Om de huidige problematiek van Laos en de Hmong te begrijpen dienen wij terug te keren in het verleden. Vooreerst is Laos een wat rare creatie van de geschiedenis en een lappendeken van allerlei etnieën waarvan de voornaamste de zogenaamde Laagland Lao is die ongeveer de helft van de bevolking uitmaakt. Bovendien wonen er meer van die Lao in bijvoorbeeld Thailand dan in Laos zelf. Andere minderheden zijn onder meer de Khmu, Hmong (ook Meo of Miao genoemd) en de Yao. Het land is verder totaal geïsoleerd en voor zijn buitenlandse contacten praktisch geheel afhankelijk van Thailand ofwel Vietnam. Een Belgisch zakenman met meer dan twintig jaar ervaring en verblijvend in de regio ziet het aldus: "Het is een feodaal land zonder enig groot economisch belang. De hoofdstad bestaat in wezen uit een paar geasfalteerde straten met de rest aardewegen." Het land leeft feitelijk van giften en kredieten komende uit het buitenland. Eigen inkomsten zijn er praktisch niet. Volgens een studie van december 1999 waren stortingen van familie wonende in het buitenland in de regio omheen Vientiane, het enig ietwat dichtbevolkte gebied in het land, goed voor 28% van de gezinsinkomens tegen 25% van landbouw, 22% van lonen en 18% komende van handel en nijverheid. Ook de overheid is geheel afhankelijk van buitenlandse hulp. Zo verklaarde vice premier Thongloun Sisoulith in april van dit jaar in het Laotiaanse parlement dat de inkomsten van de voorbije zes maanden goed waren voor 953,8 miljard kip (108 miljoen euro). De uitgaven daarentegen bedroegen in diezelfde 2.492,9 miljard kip (284 miljoen euro). Zonder financiële steun van buitenlandse regeringen, het IMF, de Wereldbank of de

Aziatische Ontwikkelingsbank kan Laos dan ook moeilijk overleven. De voornaamste bron van inkomsten van het land naast giften en kredieten zijn de uitgaven komende van toeristen. Zo waren er in 2002 officieel 735.662 toeristen die zorgden voor 113 miljoen euro aan inkomsten tegen 104 miljoen in 2001. Een andere belangrijke bron van inkomsten is de levering van elektriciteit aan Thailand via de waterkrachtcentrale Nam Theun. Waarbij er concrete plannen zijn om dit uit te breiden en ook gelijkaardige energie te verkopen aan Vietnam. Terwijl andere landen in de regio als Thailand, Vietnam en zelfs Cambodja zich economisch ontwikkelen tot een productiebasis voor producten voor de Europese, Japanse en Amerikaanse markten blijft Laos geheel achter. Hoewel de groei officieel in de periode 1988-2001 gemiddeld een mooie 7% bedroeg. Qua ontwikkelingsniveau zit het echter op dezelfde hoogte als de minder ontwikkelde Afrikaanse landen.

THAILAND DE LASTIGE BUUR

Een van de grote problemen van Laos is zijn veelal erg moeilijke relatie met Thailand. Gezien de slechte en moeilijke wegverbindingen met Vietnam is het land voor het overgrote gedeelte van zijn buitenlandse handel aangewezen op de wegverbinding over de rivier de Mekong met de Thaise zeehavens bij Bangkok. Niet alleen logistiek een probleem maar ook en vooral een politiek gevaarlijke zaak. Zo voerde Thailand eind de jaren tachtig plots restricties in op de transitiehandel richting Laos. Internationaal rechterlijk verboden maar gezien de steun die Thailand toen genoot van de VS kon dit zonder enig protest van de buitenlandse media of de internationale diplomatie georganiseerd worden. De relatie van Laos met Thailand is in het

verleden altijd het grote probleem geweest. Dit in tegenstelling tot die met Vietnam die veelal probleemloos verliep. Reeds snel na de eenmaking van het land onder prins Fa Ngum als Lane Xang (Het Koninkrijk van de Miljoenen Olifanten) in 1353 ontstonden er problemen met de Thaise vorsten waarbij beiden wel eens elkanders hoofdsteden aanvielen. Toen de Fransen in 1893 het land annexeerden was het trouwens verworden tot niet meer dan een verzameling vazalrijkes onder controle van de Thais. De annexatie door Frankrijk was trouwens het gevolg van een verdrag tussen Frankrijk en het toenmalige Siam, nu Thailand. Ook na de onafhankelijkheid van Frankrijk in 1953 hemoedden de Thais zich regelmatig met de voortdurende burgeroorlog in Laos. Duizenden Thaise huurlingen vochten trouwens aan de zijde van de Amerikanen in Laos. Een inmenging die ook na het einde van de Vietnamoorlog in 1975 bleef voortduren. Het is pas in 1991 dat de relaties tussen beide landen grotendeels zijn genormaliseerd en Thailand actie onderneemt tegen van op haar grondgebied opererende gewapende groepen. Zo arresteerde het Thaise leger in februari 1993 18 Hmongs waarvan 4 in het bezit waren van een Amerikaans paspoort. Ook werden sindsdien met medewerking van het Hoog Commissariaat voor de Vluchtelingen van de VN en met Amerikaanse goedkeuring enkele tienduizenden Laotiaanse vluchtelingen terug huiswaarts gestuurd. Wel blijven de relaties tussen beide staten nog steeds regelmatig onder spanning staan. Zo overvleulen een groepje Laotiaanse rebellen onder leiding van een zekere Soulvong Savang op 3 juli 2000 vanuit Thailand de Laotiaanse grenspost van Chong Mek, gelegen op de weg tussen de Thaise stad Phibun en het Laotiaanse Pakse, waarbij zij zes doden maak-

ten. Achteraf konden deaders ongehinderd naar Thailand ontsnappen.

Ook blijven nog een goede 20.000 Laotiaanse vluchtelingen over in Thailand die zich, toen Thailand begon met het terugsturen van de vluchtelingen, vooral hebben teruggetrokken op de gronden van de boeddhistische tempel Wat Tham Krabok in centraal Thailand. Het is vooral via deze Thaise vluchtelingenkampen dat de oude krijgsheren uit de Vietnamoorlog hun strijd pogen voort te zetten.

RUZIES ONDER CLANS

De Hmong zelf zijn zowat de laatste etnie die in Laos op het toneel verschenen. Zij verhuisden in de negentiende eeuw tijdens de periode van de Chinese Taiping rebellie vanuit de Zuid-Chinese provincies Yunnan, Guizhou en Guanxi als gevolg van de steeds groeiende druk van de Chinezen. Daarbij vestigden zij zich in Laos, Birma, Vietnam en Thailand en leven traditioneel op hoogten rond de 1000 meter. Ze beoefenen veelal een primitieve soort van landbouw waarbij een bepaalde plek in het woud wordt afgebrand die dan voor enkele jaren wordt bewerkt tot die grond onvoldoende vruchtbaar wordt en men een nieuwe plek aansnijdt. Ze zijn traditioneel animist en worden geregeerd door dorpschoude, clanleiders en sjamanen, hun priesters. Hun loyaliteit, zeker nog tot in het recente verleden, ligt dan ook veel minder bij welke nationale regering dan ook, maar eerder bij hun eigen leiderschap. Opmerkelijk bij de Hmong is het wijd verspreide geloof in een soort Messias, een mythische koning die hen zou bevrijden, toen ze nog vooral in China zaten van het Chinese juk, en daarna van andere vijanden zoals de Fransen. Zo was er de van 1918 tot 1921 durende revolte van Patchai Vue, een Hmong uit het noorden van Vietnam die in opstand kwam tegen de lokale autoriteiten en zo ook tegen de Franse heersers. Ook deze voelde zich door God gezonden om zijn volk te bevrijden. Zijn opstand die zich vooral in Laos situeerde en gericht was tegen de hoge Franse taken werd door de Fransen op gruwelijke wijze neergeslagen.

Ondanks die moeilijke relatie met de Fransen ging een deel van het Hmong leiderschap in Laos met de Franse bezetters collaboreren. De oorzaak was de strijd om de macht binnen de Hmong. De Hmong worden

door de Chinezen Miao genoemd, een voor de Hmong beledigende term, waarvan dan later de tot ongeveer 1980 in de Westerse media gebruikte naam Meo werd afgeleid. Tussen de Lo en Ly clans, de twee grote Hmong clans in Laos, ontstond eind de jaren dertig een ruzie over wie de nieuwe lokale chef ging zijn in opvolging van de in 1935 overleden Lo Bliayao. Dit werd door de Fransen arbitrair aan Ly Fong gegeven die in 1939 werd opgevolgd door zijn zoon Touby, een man die aan Franse scholen had gestudeerd. Tot grote woede van bepaalde leden van het Laotiaanse hof en leden van de Lo-clan. Na interventie in 1935 was immers onder druk

van prins Phetsarath bepaald dat na het overlijden van Ly Fong hij zou worden opgevolgd door Lo Faydang, tweede zoon van Lo Bliayao. Om zo die clanruzie bij te leggen. Prins Phetsarath was jarenlang vice-koning en Eerste-Minister onder het koloniale regime en veruit de belangrijkste politieke figuur in Laos uit die periode. Daarbij is op te merken dat Ly Fong gehuwd was geweest met May, de favoriete dochter van Lo Bliayao, en Lo Faydang en Touby Ly Fong dus neven zijn. Wel bleek dit een erg ongelukkig huwelijk en pleegde May zelfmoord door een overdosis opium te nemen. Toen in 1945 de Fransen Indo-China poogden te heroveren gingen Lo Faydang samen met zijn clan en prins Phetsarath dan ook in het anti Franse maquis en koos Touby Ly Fong de kant van de Fransen.

Touby Ly Fong zou vanaf 1939 door Parijs rijkelijk beloofd worden door de controle te krijgen over de opiumhandel in die regio. Traditiegetrouw was opium een belangrijke

bron van inkomsten voor het Franse koloniale regime in Indo-China. Belang dat toenam als gevolg van de Franse nederlaag in 1940 tegen Duitsland. Frans Indo-China geraakte hierdoor immers van Franse fondsen geïsoleerd en moest dus meer zelfbedruipend zijn. Ook viel de controle van het Franse parlement weg. Onder Touby Ly Fong groeide de opiumproductie bij de Hmong in Laos sterk en eind de Tweede Wereldoorlog was die reeds meer dan verdubbeld tot ongeveer 40 ton per jaar. Voor de verdere distributie kon men rekenen op het netwerk van vooral Corsicaanse gangsters en het milieu in Marseille. Zeker na W.O. II toen ook in Italië de Maffia terug meer vrij spel kreeg.

NAAR OORLOG ONDER HMONG

De Franse interventie in deze clanstrijd binnen de Hmong betekende echter het begin van een zwaar en zeer dodelijk conflict binnen deze groep. Waar voorheen dergelijke tegenstellingen zonder veel herrie werden opgelost escaleerde dit vrij snel. Vroeger ging de verliezende clan gewoon elders wonen daar er immers grond genoeg was. Dit escaleerde sterk toen in 1946 de Fransen terug de controle over Laos en Vietnam poogden te krijgen en daarbij Touby Ly Fong en zijn clan uitgebreid van wapens voorzagen. Deze poogde hiermee zijn rivaal Lo Faydang uit te schakelen maar dat mislukte. Met als gevolg dat Lo Faydang met zijn medestanders als prins Phetsarath in Vietnam contact zochten met Ho Chi Minh. De burgeroorlog in Laos was een feit en de Hmong zouden al naar gelang de clan bijna gedwongen worden kant te kiezen voor een van beide partijen. Het gevolg was een massaslachting onder de Hmong die vele tien duizenden mensenlevens eiste tot de oorlog in 1975 min of meer stopte.

Toen de Fransen in 1954 het toneel verlieten en de Amerikanen de strijd tegen het Indo-Chinese nationalisme overnamen dienden de Amerikanen uit te kijken naar een nieuwe Hmong leider. De in 1919 geboren Touby Ly Fong bleek immers geen zin meer hebben om verder te vechten en koos in Laos de kant van de neutralisten. Die nieuwe vechtjas werd uiteindelijk gevonden in de in 1929 geboren Vang Pao, schoonzoon van Touby Ly Fong en in 1947 als tolk toetreden de *bêrets rouges*, een Franse speciale anti-verzetsmacht. Met alle mogelijke

drukkingmiddelen begon Vang Pao aan de uitbouw van een vooral uit Hmongs bestaande leger dat de Amerikanen van dienst moest zijn. Dorpen kregen de boodschap dat ze moesten samenwerken met Vang Pao en de VS. Deden ze dat dan kregen ze regelmatige gratis voedsel en eventueel andere hulp en een goede prijs voor hun opium. In ruil moesten zij dan wel soldaten leveren voor het leger van Vang Pao. Werkten zij niet mee dan werden zij beschouwd als behorend tot de vijand, zijnde de Pathet Lao en de Hmong Resistance League van Lo Faydang. En dat betekende regelmatige massabombardementen op hun dorpen door de Amerikaanse luchtmacht en dus dood en vernieling. De keuze was veelal snel gemaakt.

OPIUMHANDEL

Uiteraard kreeg Vang Pao daarbij de controle over de lucratieve opiumhandel en zette daarbij in Long Cheng zelfs een laboratorium op om de opium te verwerken tot het uiterst giftige en verslavende heroïne. Long Cheng was tijdens gans deze periode echter ook het lokale hoofdkwartier van de CIA die van daar de Amerikaanse militaire operaties in het land dirigeerde. Overal in de regio werden kleine landingspistes gemaakt om de opium op te halen. De Corsicaanse vliegtuigen uit de Franse periode verdwenen en in de plaats kwamen die van Air America, een in Taiwan gevestigde luchtvaartonderneming van de Amerikaanse toen gepensioneerde generaal Claire Lee Chenault en zijn Chinese echtgenote Anna. Een man gekend van de Flying Tigers uit WO II toen die zorgden voor de bevoorrading van de Chinese troepen van Chang Kai-Shek in hun strijd tegen de Japanners. In wezen echter was Air America toen een door de CIA gecontroleerde luchtvaartmaatschappij. Anna Chenault zou trouwens nauw samenwerken met Henry Kissinger en toen presidentskandidaat Richard M. Nixon bij het saboteren van de vredesonderhandelingen in Parijs tussen de Amerikaanse president Lyndon B. Johnson en Noord-Vietnam op het einde van de jaren zestig. Wat mee zorgde voor de verkiezingsoverwinning van Nixon. In 1967 richtte Vang Pao met geld van de CIA en USAID, de Amerikaanse regeringsinstelling voor ontwikkelingshulp, Xieng Khouang Air Transport op die de opiumtransporten

gedeeltelijk van Air America overnam. Wat betekent dat de Amerikaanse regering zelf en mede betaalt door Amerikaanse ontwikkelingshulp de Verenigde Staten bevoorraden met heroïne. Een product dat onnoemelijk veel leed veroorzaakte in de VS en elders. Onder Vang Pao groeide de opiumkweek nog verder aan en in 1968, toen Vang Pao's macht haar hoogtepunt had bereikt, was de geschatte opiumproductie van Laos ergens tussen de 100 en 150 miljoen ton.

Vang Pao is hier trouwens niet het enige geval. Zo runde de Chinees Li Wenhuan, een vroegere generaal uit het leger van Chang Kai-Shek, in diezelfde periode eveneens met steun van de Amerikaanse regering een grote heroïnehandel vanuit Birma en het noorden van Thailand. De man stierf ongemoeid gelaten op 6 december 1999 in zijn luxueuze villa in de Thaise stad Chiang Mai.

DE NEDERLAAG EN EXODUS

Belangrijk is ook te weten dat gans deze Amerikaanse interventie in het land officieel niet bestond. Sinds de akkoorden van Genève van 1962 tussen de VS en de Sovjet-Unie was Laos officieel een neutraal land en mocht de VS er alleen nog aan ontwikkelingshulp doen. Air America beweerde dan ook slechts voedseldroppings te doen. Ook het Amerikaanse parlement en bevolking werden uiteraard van deze oorlog in het ongewisse gelaten. Dit terwijl Laos gewoon werd plat gebombardeerd. Amerikaanse regeringsbronnen hebben het daarbij over een totaal van 2,1 miljoen ton bommen welke door de VS over het land werd uitgestrooid. Evenveel stellen die bronnen als de Amerikaanse luchtmacht gebuikte in de Tweede Wereldoorlog. Zoals in Vietnam ging vanaf 1968 ook in Laos de toestand voor de VS militair steeds meer achteruit. Het leger van Vang Pao, een goede dertigduizend man sterk, werd gedecimeerd en de druk op de dorpen om steeds meer kanonnenvlees te leveren nam gestaag toe. Zo citeerde het tijdschrift de New Yorker in 1968 Edgar Buell, een der Amerikanen direct betrokken bij de Laotiaanse operaties van de CIA: "Onlangs slaagden we er in om opnieuw 300 mensen te rekruteren. Dertig percent daarvan waren 14 jaar oud of zelfs minder. Tien ervan waren zelfs nog geen tien jaar. Dan was 30 percent 15 of 16 jaar met het resterende 40 percent ouder dan 45.

Rekruten tussen de 16 jaar en 45 waren er niet meer want die waren allen al dood." Het verhaal dus van de kindsoldaten van Vang Pao en de CIA.

Begin 1975 hield de Amerikaanse regering en dus ook Vang Pao het in Laos voor bekeken. Vang Pao vluchtte via Thailand naar de VS waar hij nu leeft in Santa Anna in de staat Californië, ongemoeid gelaten ondanks zijn drugverleden. De oorlog duurde vanuit Thailand op een veel lager niveau tot het begin der jaren negentig nog voort. Maar in juli 1994 werd Vang Pao in Thailand persona non grata verklaard door de lokale autoriteiten. Terwijl voorheen reeds andere aanhangers werd gearresteerd en naar de VS uitgewezen

Schattingen houden het totale aantal doden van het conflict in Laos op een 108.000 en het aantal vluchtelingen op 395.000. Daarvan heeft een 55% zich elders buiten Thailand kunnen vestigen waarvan 30% in de VS. Dit op een totale Laotiaanse bevolking van iets boven het 4 miljoen. De meeste vluchtelingen zochten hun heil in Thailand, de VS, Frankrijk en Australië. Ongeveer 30% van de Laotiaanse Hmong zijn gevlucht naar Thailand en vandaar veelal naar elders. Opmerkelijk daarbij is dat ze in de VS erg geconcentreerd leven in de staten Californië, Minnesota en Wisconsin waar ze dan weer samenhookken in specifieke districten als Maplewood, een gemeente in het noorden van de stad St. Paul in Minnesota.

Op dit ogenblik leven er in Laos ongeveer 400.000 Hmong. Sommigen daarvan zijn herplaatst op lager gelegen gebieden, wat bij sommigen onder hen onvrede uitlokt. Lo Faydang, de oude verzetsheld en hoofd van de Lo-clan, maakte onder het nieuwe regime promotie en werd zelfs ondervoorzitter van het parlement. Andere Hmong brachten het tot gouverneur, minister, parlamentslid of districtsleider. Stellen als een bepaalde pers deed dat de Hmong gediscrimineerd worden is dan ook een ongenueanceerde overdrijving. Het vergt een meer evenwichtigere benadering en de Hmong worden zeker niet meer gediscrimineerd in Laos als bijvoorbeeld elders, ook in de VS. ■

BERLUSCONI EN DE WAARHEID

| Antoine Uytterhaeghe |

"Mussolini heeft niemand gedood". De Italiaanse minister-president en huidig voorzitter van de Eu heeft nog eens de waarheid gesproken.

Voor Berlusconi was Mussolini een veel aardiger man dan Saddam Hoessein. En als Italiaanse miljardair kan hij toch niets anders dan ons de waarheid te verkondigen? De rechters die over de tegen hem uitgebrachte beschuldigingen moeten oordelen, bestempelt hij als geestesgestoorden. In zijn visie is iedereen die tegen hem een gerechtelijk onderzoek instelt een zwakzinnige.

Een van zijn jongste uitspraken was: "Mussolini heeft nooit iemand gedood. Hij heeft zijn tegenstanders alleen maar met verplicht verlof in ballingschap gestuurd." Deze uitspraak deed hij in een

interview met het Engelse weekblad "The Spectator". Wie iets tegen deze brutale stompzinnige uitspraken van Berlusconi wil ondernemen, krijgt van hem alleen maar het verwijt te horen dat ie niets begrijpt van de geschiedenis. De geschiedenis volgens Berlusconi althans.

Want volgens de kleindochter van Mussolini, Alessandra, parlamentslid voor de rechtse nationale alliantie (AN) en tweede grootste regeringspartij in Italië, hebben de Italianen in aanvang met Mussolini een liefdesverhouding beleefd. Vergeleken met de slachtingen en de bloedbaden van de geschiedenis, moet

het ballingschap waartoe Benito Mussolini zijn tegenstanders veroordeelde een vakantie zijn geweest. Dat is hoe Berlusconi het uitdrukte in zijn interview met "The Spectator". Deze uitspraak heeft hij nadien ook niet genuanceerd. Een van zijn vrienden uit de rangen van het AN drukte het zelfs nog brutaler uit. Hij had het over zeer weinig slachtoffers onder de Duce in vergelijking met de 100 miljoen dodelijke slachtoffers van de communisten. Berlusconi heeft de westerse wereld een nieuwe waarde toebedeeld: Mussolini is een van ons.

BERLUSCONI EN HET GERECHT

Niemand verschiet zich nog over de uitspraken van Silvio Berlusconi. Men zou ermee kunnen lachen, maar de uitspraken van de Italiaanse premier laten zien hoe nefast ze zijn en hoe droevig het is gesteld met de politici die het Europa van morgen willen leiden. Berlusconi heeft het terug aan de stok met het gerecht. De Italiaanse minister-president beschimpde de rechter als een geestesgestoorde. Hij verweet de rechter in het proces tegen de gewezen regeringschef Giulio Andreotti wegens maffia betrokkenheid, dat hij politiek vooringenomen is en dat de rechter een psychisch probleem had.

In een bericht van Ansa en in een

interview met het dagblad "La Voce di Rimini" kon men in het interview de volgende uitspraak van Berlusconi nalezen: "Deze rechters zijn in de dubbele zin van het woord waanzinnig. Ten eerste zijn ze politiek gek, ten tweede zijn ze in alle opzichten waanzinnig. Om dit beroep uit te oefenen moeten ze geestesgestoord zijn en psychische problemen hebben. Ze beoefenen dit beroep omdat ze antropologisch anders zijn als de rest van het menselijke ras."

De rechters in het Andreotti proces hebben de gewezen toppolitiker in een behandeling in hoger beroep van verdenking en samenwerking met de maffia gesproken. Het hof maakte klaar dat

Andreotti vroeger banden met de maffia heeft gehad, maar dat deze feiten verjaard zijn.

Berlusconi zelf stond nog in juni van dit jaar voor het gerecht op beschuldiging van smeergeld praktijken van een rechter, tot hem een immunitetswet voor een veroordeling behoedde. In de voorbije jaren heeft Berlusconi ondertussen al zes strafprocessen tegen zich lopen. Hij beweert steeds dat 'rode rechters' en linkse aanklagers hem politiek vervolgen. Men kan zich bij dit alles de vraag stellen, wie is er hier zot? Wordt het niet hoog tijd dat de kiezers zich de vraag stellen bij hun stemgang, hebben de kandidaten wel propere handen?

HET 'VERZETSLEGER VAN DE HEER'

| Wouter Robbrecht |

Alleen al door de recente berichten uit Kongo, lijkt het gebied rond de 'Grote Meren' wel de 'Balkan' van Afrika. Steeds weer vernemen we, en veel te vaak in onopvallend kleine artikels, tal van gruwelijke berichten vanuit dit kruidvat. Onnodig om u te zeggen dat er zich (de laatste decennia) tal van verschrikkelijke conflicten afspele(n)d(en).

Kijken we even naar de burgeroorlog in Oeganda. Daar levert o.m. de 'rebellengroep' van het « Verzetsleger van de Heer » a.l.v. Joseph Kony een gruwelijke strijd met het regeringsleger, waarbij (voor eerstgenoemde) het ontvoeren van kinderen schering en inslag is geworden...

WIE IS DIE KONY?

Joseph Kony werd in 1961 geboren in Odek, in het Gulu-district van Noord-Oeganda. Hij groeide er in een traditioneel en streng religieus milieu – waar men inheemse rituelen duchtig met de Christelijke leer vermengde.

Zo'n twintig jaar later sloot Kony zich, net als velen zonder toekomstperspectieven, zich aan bij de rebellen van het (Noord-) Oegandees Volksverweringsleger (UPDA) in Atanga. In die rebelligroep, die vocht voor de rechten van het Acholi-volk, lukte het hem in vrij korte tijd, tegen eind 1987, om het tot plaatselijk verantwoordelijke te schoppen. Maar al snel ging het mis; Kony wierp zich op als profetisch leider¹ en werd daarom al snel uit de rangen van het UPDA geweerd. Als tegenreactie richtte Kony een eigen bende op, die zich aanvankelijk toelegde op kleine criminele feiten.

Maar Kony zag het grootser; bouwde zijn bende uit tot een soort sektarische verzetsgroep de LRA. Door allerlei apocalyptische toekomstbeelden te verspreiden en door handig in te spelen op het onderdrukkingsgevoel van de Acholi, verzekerde Kony zich al snel ruime aanhang. Die bestond vooral uit de resten van het inmiddels verscheurde UPDA en haar splintergroeperingen². Daarnaast kon Kony tevens op tal van ontredderde jongeren rekenen die, in navolging van hun 'profeet' meenden dat het voorbestaan van de Acholi enkel kon verzekerd worden indien zij zich ritueel 'zuiverden'. Enkel een moreel zuiver Acholi-volk zou immers president Museveni kunnen verslaan en dus haar politieke eigenheid her-

winnen.

Het zal niemand verwonderen dat men zich enkel kon 'zuiveren' wanneer men Kony en diens wazig programma onvoorwaardelijk gehoorzaamde, tot in de dood toe.

DE EERSTE JAREN.

Hoewel hij op charismatisch vlak hoge toppen scheerde (hij kon zijn aanhangers er o.m. van overtuigen dat hij door allerhande geesten bevangen is – waaronder één die tanks in speelgoed kan doen veranderen), viel het voor Kony op militair vlak tegen. Daardoor haalde hij de antipathie van de Acholi op de nek, vermits zij de zinloze burgeroorlog meer dan moe waren.

Dit speelde uiteraard in het voordeel zijn grote rivaal, de Oegandese president Yoweri Museveni. Die greep zijn kans en lanceerde in 1991 'Operatie Noord', die de rebellen voor eens en altijd moest verslaan. Maar ondanks het feit dat de regeringstroepen (aanvankelijk op brutale wijze) enorme successen boekten, maakten ze eigenaardig genoeg de kous niet af.

Waarom? Toen in 1992 en 1993 het

LRA zo verzwakt was dat het geweld luwde, meende de regering de zaak 'in der minne' te regelen en knoopte vredesgesprekken aan. Hoewel de wereld meende (en hoopte) dat de burgeroorlog voor goed van de baan zou zijn, bleek achteraf dat achter de schermen en beide partijen enkel tijd wilde winnen.

Tijdens de vredesgesprekken stoorde Kony zich vooral aan het enthousiasme waarmee de Acholi de vredesgesprekken volgden; hij voelde zich verraden. Daarom verklaarde Kony in 1994 eenzijdig de oorlog aan de gehele Acholi-bevolking, die « zijn strijd niet genoeg steunde ». 'Geen probleem' dacht de internationale gemeenschap 'een oorlog zonder achterban is een verloren zaak...'. Maar dat was buiten het El-Bashir-regime van Soedan gerekend, die de hele regio al jaren op z'n kop zette. En al snel kreeg Kony de nodige materiële steun.³ Van dan af opende Kony een terreurcampagne, die het geweld van de voorbije decennia zwaar overtrof.

TERREUR.

De terreur die Kony nu al bijna tien jaar

¹ Kony treedt voornamelijk op als 'spreekbuis van God' en wil naar eigen zeggen de 'satani-sche Oegandese regering' omverwerpen en een religieuze staat stichten op basis van de Tien Geboden (die hij vermengt met een heleboel traditioneel Afrikaanse geesten en rituelen).

² Dat valt vooral te merken aan de naamgeving van Kony's 'rebellengroep': in navolging van de rebelligroep van zijn nicht Alice, doopte hij zijn 'verzetsgroep' de 'Beweging van de Heilige Geest II'. Later veranderde hij de benaming in het 'Reddingsleger van de Heer', de 'Verenigde Kristen-democratische Kracht' om uiteindelijk te komen tot het 'Verzetsleger van de Heer' (Lord's Resistance Army – LRA).

³ De steun van Soedan kwam er als antwoord op (vermeende) steun van Oeganda aan rebellenbewegingen in Soedan.

over het land laat waaien kent vele gezichten. Het meest gekende en meest beruchte van al die gezichten is dat van ontvoering van kinderen.

Toen Kony in 1994 de Acholi als achterban verwierp, vernietigde hij zo zijn eigen recruteringsvijver. Sindsdien tracht hij zijn rangen aan te vullen met onschuldige kinderen die hij dwingt om mee te vechten.

Hoe gaat dat dan in zijn werk? Tijdens allerhande aanvallen ontvoert Kony een aantal kinderen (maximumleeftijd: 19 jaar). Eenmaal aangekomen in de 'rebelbasis' slaan Kony's soldaten de kinderen murw tot die onvoorwaardelijk gehoorzamen. Vervolgens wordt er nog een uitval uitgevoerd waarbij de 'nieuwe soldaten' gedwongen worden hun eigen ouders (of een ander familielid) te doden. Dat de kinderen hiermee 'zelf' hun spreekwoordelijke bruggen achter zich verbranden, hoeven we niet te zeggen. Het zorgt er enkel voor dat Kony de wanhopige kinderen nog makkelijker kan inschakelen in zijn 'rebellengroep': al vrij snel na hun ontvoering martelen, doden en ontvoeren de kinderen zonder gewetensproblemen. Wat de meisjes betreft, zij worden daarbovenop door de 'officieren' worden misbruikt als seks-slavinnen.⁴ Het hoeft dan ook geen betoog dat deze misdaden het geheel van waarden en normen, het zelfbeeld, het sociaal gedrag en de (maatschappelijke) aanvaarding van de kinderen totaal verwoest. Anders gezegd: wanneer deze kinderen erin slagen te ontsnappen of krijgsgevangen worden gemaakt en wanneer men ze terug in de maatschappij wil laten integreren, staat men voor een loodzware opdracht; de kinderen weten immers niet meer hoe ze normaal of hoe ze 'kind'

moeten zijn...

Terug naar de veelzijdigheid van de terreurdaden van het LRA... Naast ontvoeringen oefent het LRA ook 'gewonere' terreur uit: wie niet in de pas loopt of ervan verdacht wordt informant te zijn voor de regering, verliest de lippen en de oren; rijden met een fiets (of nog maar één bezitten) kost je benen; varkens kweken of werken op vrijdag betekent de doodstraf (familieleden van) ontsnapte kindsoldaten worden verminkt en/of vermoord, enzovoorts.

Zelfs verkrachting is voor het LRA een soort van strategie geworden: door het verkrachten van alle vrouwen die het pad kruisen van het LRA op hun aanvallen, wordt de bevolking moreel geknakt. Alleen al om het feit dat deze vrouwen in 83% van de gevallen door hun man verstoeten worden, verliest de maatschappelijke samenhang razendsnel terrein...

De onvoorspelbaarheid van waar, wanneer en hoe het LRA zal toeslaan, maakt van de noord-Oegandese bevolking permanente gijzelaars, waaruit elke levenslust al geruime tijd is verdwenen. Zij hebben een afkeer van eender welke vorm van autoriteit en leven van dag tot dag. Overleven zelf is voor hen een moeilijke opdracht.

VERSCHIL

In tegenstelling tot andere rebellengroepen lijkt het erop alsof Kony, sinds het verstoeten van zijn Acholi-achterban, niet meer in geïnteresseerd is om het conflict te winnen. Wie politieke perspectieven tracht te zoeken in Kony's handelingen, staat voor een onmogelijke opdracht.

Het lijkt erop alsof het LRA een uit de kluiten gewassen bende « *desperado's* » is, waarbij het geweld op zich tegelijk middel én doel is: de kindsoldaten zijn

een soort kamikaze-soldaten geworden de meest recente aanvallen zijn waarlijk stroomtochten, gericht op het vergaren van voorraden (zowel menselijke als voedsel- en munitievoorraden), enzovoort. Het lijkt alsof Kony de (door hem voorspelde) Apocalyps voor de Acholi zelf uitvoert...

EN WAT ZAL DE TOEKOMST BRENGEN?

Beterschap lijkt op komst: sinds 2001 trok de Soedanese regering haar steun aan het LRA terug. Meer nog, ze stond toe dat Oegandese troepen het LRA mocht achtervolgen op Soedanees grondgebied (vanwaar de meeste operaties gebeuren). Uit wraak verklaarde Kony ook Soedanese dorpen en legereenheden de oorlog...

Een oorlog op twee fronten zonder rugsteun lijkt een verloren zaak. Toch blijft de oorlog nog steeds aanslepen...

Waarom?

- Eerst en vooral laat Soedan het 'opruimen' van het LRA liever over aan het Oegandese leger, vermits de relaties tussen beide landen grillig zijn.
- Vele Oegandese soldaten (vaak zelf kinderen) zijn gedemoraliseerd door de veel te lang aanslepende oorlog en vele niet-Acholi-soldaten beschouwen de strijd tegen het LRA als een zaak van Acholi onderling.
- Het LRA is niet de enige rebellengroep die het Oegandese leger bestrijdt.
- Zoals gezegd, zal het LRA tot het bittere eind verder strijden; ze hebben immers niets te verliezen.
- Hoewel de situatie in Oeganda al jaren internationaal bekend is, neemt geen enkele (groot-)macht het initiatief om het LRA op te rollen – noch de Britten als oud-kolonisator, noch onze 'vredesapostel' Louis Michel en zeker niet de VS met haar 'war on terror'. Is het leed er te kleinschalig of 'valt er niets te rapen'?

⁴ De kinderen die geboren worden in het LRA worden wanneer ze groot genoeg zijn ook ingeschakeld in het 'leger'. Internationale organisaties schatten dat er zo'n 2.000 kinderen geboren werden in het LRA.

⁵ Deze laatste twee 'zonden' zijn het gevolg van een eigen interpretatie van enkele islamitische geloofswetten. Sinds Kony in 1994 steun krijgt vanuit Soedan, kreeg zijn 'geloofstroom' enkele pseudo-Islamitische trekjes.

OLIEPIJPLEIDING TSJAAD - KAMEROEN

| Georges Spriet |

Vanuit Doba in het zuiden van Tsjaad loopt een oliepijplijn doorheen Kameroen naar de havenstad Kribi, meer dan 1000 km verder. Begin oktober werd ze officieel ingehuldigd.

BUITENLANDSE CONTROLE

Er was wel wat kritiek tegen het project. Tsjaad staat niet bepaald bekend als het voorbeeld van democratie. En zien we ook niet op zoveel andere plaatsen dat regeringsleiders niet bang zijn om de olieinkomsten naar eigen believen te gebruiken, en de petroleumondernemingen geen strobreed in de weg leggen?

Maar kennelijk heeft de kritiek deze keer geleid tot preventieve maatregelen om een en ander 'veilig' te stellen. De Wereldbank wou maar financieren indien er zeer stringente voorwaarden werden afgesproken. Er werd reeds op 31 december 1998 een wet gestemd om de verdeling van de olieopbrengsten te regelen. 10% van de inkomsten zullen naar een rekening in het buitenland gaan en zijn bedoeld voor de 'toekomstige generaties'. 80% zullen dienen voor socio-economische ontwikkelingsprojecten met het oog op de bestrijding van de armoede: onderwijs, gezondheid, wegen, energie, water, 5% zullen worden ingezet voor de ontwikkeling van de petroleumregio's. Dat laat de regering slechts de rechtstreekse controle over de laatste 5%. Een onafhankelijk comité moet toezien dat deze afspraken worden nagekomen. Controles en audits zullen regelmatig worden uitgevoerd.

ECONOMISCHE SPELERS

De olie van Doba werd reeds in 1975 gelokaliseerd. Maar eerst was er de burgeroorlog van 1979, en later een 'oorlog' onder de petroleummaatschappijen. In 1988 werd de exploratie opnieuw opgestart en kwam men tot het besluit dat de zaak rendabel kon zijn. Over een periode van 25 à 30 jaar zal minstens 1 miljard barril verhandeld kunnen worden. Er werd een consortium opgericht

INHEEMSE BEVOLKING

In het zuiden van Kameroen zal de pijplijn dwars door het gebied van de Bakola pygmeeën gaan. De Bakola leven van bostuiven en de jacht. Ook hun hele cultuur is sterk verweven met het woud.

De aanleg van de pijplijn zal veel wild verjagen. Bovendien zullen de arbeiders die hiervoor instaan mogelijks het HIV virus onder de Bakola verspreiden. Daarnaast zullen in het spoor van de werkzaamheden ook andere groepen het bos in trekken om langs het traject van de pijplijn het bos te rooien om hun akkers aan te leggen. Ten slotte is er geen enkele garantie dat bij de aanleg van de pijplijn gebruik zal gemaakt worden van nieuw materieel dat voorkomt dat er over enkele jaren zware lekken ontstaan in de pijplijn zoals ondermeer in de Nigerdelta in Nigeria het geval is.

In het begin hield het consortium helemaal geen rekening met de aanwezigheid van de Bakola. Maar om hun project goedgekeurd te krijgen door de Wereldbank dienden ze onder druk van mensenrechten en milieuorganisaties een 'ontwikkelingsplan voor de inheemse volken' uit te werken. Dit plan is echter helemaal niet aangepast aan de noden van de Bakola.

Het plan erkent dat de Bakola in sterke mate afhankelijk zijn van het woud maar trekt daar geen conclusies uit. Integendeel het voorziet in het aanmoedigen van meer landbouw en het verstrekken van 'verbeterd zaaigoed' (genetisch gemanipuleerd?). Het plan bevat helemaal geen voorstellen tot bescherming van het woud.

met ExxonMobil (die met 40% van de aandelen ook de leiding heeft), Chevron Texas (25%) en het Maleisische Petronas dat 35% aandelen heeft. Men raamt de investering op zo'n 3,7 miljard dollar, de grootste die ooit in Afrika gerealiseerd werd.

Tsjaad en Kameroen hebben rechtstreeks geen financiële inbreng gedaan. Hun participatie, 140 miljoen dollar, in de pijpleidingondernemingen Totco (Tsjaad) en Cotco (Kameroen) werd gefinancierd door de Wereldbank en de Europese Investeringsbank. Een rekensommetje leert ons dus dat het consortium zelf verantwoordelijk is voor 97% van het project, hetzij met eigen fondsen, hetzij met geleende middelen.

OPBRENGST

De pijpleidingwerken hebben de oorspronkelijke kalender niet gevolgd: ze zijn gerealiseerd met zes maanden voorsprong op de planning. De eerste olie werd op 14 juli bovengepompt. De officiële inhuldiging van de pijplijn was 10 oktober, maar de productie zal reeds haar volwaardig ritme bereiken tegen eind 2003. Het gaat dan om een kwart miljoen vaten per dag. Er is een vermindering per dag voorzien vanaf 2008-2010. De cijfers van de Wereldbank zijn nogal hoopvol. Tsjaad zou in staat worden gesteld door deze olieproductie om zijn jaarbudget met 40 à 50% te verhogen. Er zijn de rechtstreeks olieinkomsten, maar er is ook economische verbetering te verwachten door loonmassa die wordt uitbetaald, door de onderaanneming ook. Naast investeringen zijn er ook nieuwe kredietlijnen geopend voor kleine en middelgrote ondernemingen, kadervorming en managementopleiding, voor een totaal van 100 miljoen dollar. ■

IN MEMORIAM EDWARD SAID

| Soetkin Van Muylen |

Met de dood van Edward Said op 24 september 2003 moet de wereld afscheid nemen van één van de grote denkers en activisten van de tweede helft van de twintigste eeuw. Said stierf op 67-jarige leeftijd in zijn woonplaats New-York na een gevecht van meer dan tien jaar tegen leukemie. Deze 'christelijke Palestijn in Amerika' zoals hij zichzelf omschreef, werd in 1935 geboren te Jeruzalem en groeide op in een welgesteld en beschermd milieu te Cairo. Op 17-jarige leeftijd verhuisde hij naar de Verenigde Staten om te studeren. Hij bouwde er een succesvolle carrière op. Eerst studeerde hij af aan Princeton, vervolgens doctoreerde hij in de Vergelijkende Literatuurwetenschappen aan de universiteit van Harvard en vanaf 1963 doceerde hij als professor aan de Columbia University. Met boeken zoals 'Joseph Conrad and the Fiction of Autobiography' (1966) en 'The World, the Text and the Critic' (1983), vestigde hij zijn status als toonaangevend literatuurtheoreticus, maar als universeel intellectueel verdiepte hij zich in allerlei uiteenlopende onderwerpen en zijn gedachten formuleerde hij altijd op even scherpe en polemische wijze.

In zijn bekendste en ondertussen als monumentaal beschouwde werk 'Orientalism' uit 1978 toont Said aan de hand van een uitgebreid literatuuronderzoek aan hoe het eurocentrisme verweven zit in de Westerse fictieve en wetenschappelijke literatuur over het 'Oosten'. Haarfijn analyseert hij de racistische ideeën die het Westen sinds de 19de eeuw hanteert om het Midden-Oosten en Azië te karakteriseren en te domineren. Said leverde kritiek op de ideologie van het imperialisme en de hegemonie van de Westerse cultuur.

Naast een intense liefde voor de literatuur en een vurige kritische zin, had Said een grote bewondering voor klassieke muziek. Voor het Amerikaanse weekblad 'The Nation' schreef hij muziekrecensies en hij wijdde zelfs een aantal boeken aan

muziek (bvb. Musical Elaborations, 1991). Said was zelf ook een talentvol pianist. Begin jaren negentig resulteerde een toevallige ontmoeting tussen de van oorsprong Palestijnse Said met de beroemde Israëlische pianist/dirigent Daniel Barenboim in een Engelse hotellobby, in een politiek minder evidente maar bijzonder intense vriendschap. Hun onderlinge contacten leidden onder meer tot het eerste optreden van Barenboim op de Westelijke Jordaanoever en tot de organisatie van workshops waarin zowel Arabieren als Israël's samen musicerden. Deze workshops illustreerden perfect de politieke oplossing die Said sinds de jaren negentig aanhing in verband met het Midden-Oosten. Een vreedzame coëxistentie binnen een democratische staat die gelijke rechten garandeert voor al zijn burgers, Joods en Arabisch.

In de Verenigde Staten gold Said als de belangrijkste pleitbezorger van de Palestijnse strijd. Sinds de verpletterende Arabische nederlaag tegen Israël in de Zesdaagse Oorlog (juni 1967) had hij zichzelf immers de taak opgelegd om Amerika te informeren over de Palestijnse zaak die hij fervent steunde. Said werd er de eloquente stem van de onderdrukten. Hij produceerde een stroom van lezingen, artikels, opinie-stukken en boeken over de kwestie, waaronder 'The Question of Palestine' (1979). Vanaf 1977 tot 1991 was Edward Said lid van de

Palestijnse Nationale Raad (een parlement in ballingschap opgericht door de PLO). Via deze weg probeerde hij de top van de PLO te overtuigen van het belang van de Palestijnse diaspora. Zijn uitgesproken politieke ideeën leverden Said zowel bewonderaars als een aanzienlijk aantal vijanden op. De meest evidente vijanden waren te vinden in het kamp van de zionisten en hun vurige aanhangers in de Verenigde Staten, maar ook Arabieren konden de gevoeligheid die Said tentoonspreidde ten opzichte van de Joodse geschiedenis niet altijd appreciëren. Said werd een alsmear kritischer aanhanger van de PLO. Na de ondertekening van de Oslo-akkoorden in 1993, die volgens Said nadelig waren voor de Palestijnse bevolking, moest de Palestijnse autoriteit het volledig ontgelden. Hij beschuldigde Yasser Arafat onder meer van collaboratie met de militaire bezetter (onder andere in 'The End of the Peace Process', 2000). De Palestijnse leider zou hem uiteindelijk zelfs censureren omwille van de kritiek op zijn persoon en zijn beleid. Said's ontgoocheling en frustratie over de richting van de gebeurtenissen in het Midden-Oosten dreeven hem, om tot op het laatst van zijn krachten zijn ideeën te blijven verspreiden.

Net nu de hele crisis in het Midden-Oosten danig uit de hand aan het lopen is. Net nu de wil tot vrede bij de verschillende partijen verder te zoeken is dan ooit. Net nu Sharon als de man van de rede wordt beschouwd en het nationale Palestijnse verzet wereldwijd gebrandmerkt wordt als terrorisme. Net nu de logica van de zelfmoord-aanslagen op burgers definitief verkozen wordt boven andere mogelijke Palestijnse verzetsdaden, net nu verloor Edward Said de strijd tegen kanker definitief. Hopelijk was Said's politieke strijd iets minder fatalistisch en vindt de wereld een manier om zijn erfenis te gebruiken in de strijd tegen alle opgesomde metaforische kankers. ■

BOEKBESPREKING

BESTAAT DE AFRIKAANSE FILM DAN TOCH?

| Geert Goeman |

Recensie van: *CONVENTS, Guido, Afrika verbeeld. Film en (de-)kolonisatie van de geesten, Uitgeverij EPO, Berchem, 2003, 347 blz.*

Vraag aan om het even wie een aantal Afrikaanse films op te noemen en ze zullen het er zeer moeilijk mee hebben. De meeste onder ons zullen er zelfs niet één kunnen noemen. En toch bestaat de Afrikaanse film. Convents noemt ons een aantal titels en regisseurs die de meeste onbekend zijn. Daarom ook is Afrika verbeeld een zeer moeilijk, maar uiterst verdienstelijk boek. Moeilijk omdat we met de materie niet vertrouwd zijn; verdienstelijk omdat de auteur de grauwe sluier van over de massa Afrikaanse films trekt en ze uiteindelijk onder de aandacht brengt.

De Afrikaanse film kan bijdragen tot de ontvoogding en emancipatie van het volk. Toch is er ook een wezenlijk gevaar aan verbonden: door het gebruik maken van vele clichés wordt de Afrikaan dikwijls voorgesteld als een wilde (meer dier dan mens) die te lui is om te werken, die te dom is om te leren lezen, die enkel geschapen is om de blanke kolonistator te dienen etc.

Na de onafhankelijkheid van hun land gaan de Afrikanen zelf de camera in de hand nemen en doen ze hun best om de realiteit uit te beelden, film als dekolonisatiemiddel. Helaas, de financiële middelen moeten toch nog steeds van de vroegere kolonistator komen en deze neokolonialist kan druk en censuur uitoefenen op de werkelijke Afrikaanse films. Vandaag, circa drie decennia na de onafhankelijkheid, heeft de Afrikaanse filmindustrie voldoende ruimte en (financiële) middelen gekregen om zelfstandig te kunnen werken.

In films over het Afrikaans continent

geproduceerd door blanke kolonistatoren leren we dat kolonisatie geen kwestie is van beschaving, maar van schandalige uitbuiting. Momenteel is er nog een kolonisatie van de media aan de gang in sommige landen. Bakupa-Karjinda (1957), Afrikaans specialist van kolonisatiefilms, drukt het als volgt uit: "Film is één van de belangrijkste instrumenten die bepaalde politieke systemen gebruiken om mensen te verdierlijken, te onderwerpen en te overheersen." (blz. 21) De media zijn een gevaar indien ze in verkeerde handen zitten.

Een voorbeeld van een film gemaakt door de (blanke) kolonistator: in de hoofdrol grote, sterke, atletisch gebouwde, blanke mannen in kraaknet, wit uniform, mannen die de touwtjes in handen hebben en als een halfgod beslissen over leven en dood. De tegenspelers (als die al in beeld komen) zijn kleine kleurlingen,

sjofel gekleed en in de meest minderwaardige rollen. Gekoloniseerden komen in de film voor als onderdanig, hulpbehoevenden of opstandige, kwaadaardige rebellen. Dergelijke films worden dan in het thuisland getoond en doen dienst als sterk ideologisch wapen: de rechtvaardiging van kolonisatie, kerstening en (zogenoemde) beschaving. Daardoor komt Convents tot de overtuiging dat films en media in het algemeen het territoriale kolonisatierecht bestendigen. Het hoeft niet gezegd dat kolonialisme als propaganda in de film puur racistische propaganda was (is). Hiermee wordt duidelijk gemaakt wat een sterk wapen film en andere media zijn en hoe kleurlingen werkelijk verdierlijkt worden. Uitzonderingen hierop bevestigen de spreekwoordelijke regel.

De vrouw an sich speelt een belangrijke rol in de film. In "Vengeance Kabyle" (1912) neemt een rijke berber een blanke vrouw als tweede echtgenote. Vlug wordt zij eerste echtgenote en de eerste vrouw, de kleurlinge, wordt haar slavin. "Tarzan of the Apes" (1918) wil aantonen dat een gemengd huwelijk onmogelijk is. Tarzan wordt omgeven door vrouwelijke kleurlingen, maar enkel Jane telt voor hem. De geslachtsdaad tussen blank en kleurling is een groot taboe.

Dat Afrika terug naar het stenen tijdperk werd gebracht en de mensen in de grootste miserie leefden (kinderen met afgehakte handen), werd nooit getoond. Wel werden nette scholen en rijke akkers getoond. De scholing stond echter voorname-lijk in het belang van de patroon: men had goed opgeleide werkkrachten

nodig (om ze achteraf mateloos te kunnen uitbuiten). Het motto der beschaving luidde dat de Afrikaan van onbeschaafde, wilde jager een onderbetaalde arbeider diende te worden, in dienst van de kolonistator.

Het Apartheidsregime voerde een uitgesproken filmbeleid dat de wereld rond een vertekend beeld van de werkelijke situatie moest geven van het samenleven tussen blank en kleurling.

Na Wereldoorlog Twee werd in de Amerikaanse film meer rekening gehouden met kleurlingen. Sydney Poitier was de eerste Afro-Amerikaan die op wat begrip kon rekenen. Hij werd geportretteerd als iemand met energie, beschaafd, charme, intelligentie en gezond verstand. Doch boven hem staan nog steeds blanke

nonnen ("Lilies of the Fields", 1963). De discriminatie hield niet echt op, maar werd veel subtieler aangepakt. Denken we maar aan de talrijke zwarte butlers en meiden in Amerikaanse films.

Eind de jaren zestig wordt in de Afro-filmcultuur het thema van de kolonisatie misdaden aangepakt. Vernedering, geweld en moord worden aan de kaak gesteld (zie: "Emita", 1971, Sembere Ousmane). De film werd jarenlang verboden. Voornamelijk de onafhankelijkheidsstrijd en het verzet in het algemeen werden gefilmd. Verder spitst de Afrikaanse film zich toe op de verwerking van het 'slavernij-trauma'. Een ander belangrijk item is het feit dat aangetoond wordt dat het gekoloniseerde land er na de kolonisatie slechter aan toe is dan voorheen

(totaal leeggeroofd en aan hun lot overgelaten).

Convents bespreekt verder nog de Afro-Amerikaanse film met als thema Black Power in de 20ste eeuw en de verdere emancipatie en onafhankelijkheidsbeweging in Amerika en andere landen waar kleurlingen lijdten.

Zoals ik reeds schreef: Afrika verbeeld is een moeilijk boek, maar de potentiële lezer mag zich daardoor niet laten afschrikken. Immers, na zo'n 30 blz. zit je volledig in het verhaal en werken de massa's voorbeelden van films en namen van regisseurs niet meer verwarrend. Naar de boekhandel dus om iets te kopen waarover we nog niets weten (wisten).

DOMME BLANKE MAN

| Pascal Versavel |

"Stupid White Men. Amerika onder George Bush" van televisie- en documentairemaker Michael Moore is een internationale bestseller. Dat het boek ook in de VS een groot succes is, is een belangrijk politiek signaal. Moore ondervond heel wat tegenwerking van zijn eigen uitgeverij en bepaalde boekenkenners die een dergelijk 'onpatriottisch' boek na '9/11' niet zagen zitten. Dat de tekst voor '9/11' werd geschreven neemt overigens niet weg dat het boek nog steeds brandend actueel is.

Wie deze zomer de herhalingen van 'The awful truth' op de VPRO zag, weet dat Moore een knap en geëngageerd satiricus is. Met dezelfde humor en overtuiging gaat hij ook in 'Stupid White Men' tekeer tegen de sociaal-economische en politieke wantoestanden in de VS. De thema's die aan bod komen zijn: de gestolen verkiezingsoverwinning van Bush, de belangenvermenging tussen de politiek en bedrijfswereld, het milieubeleid, het racisme, de ongelijkheid tussen man en vrouw, de klassenjustitie, het internationale beleid van de VS, het onderwijssysteem en de Democratische oppositie. Niet alle hoofdstukken zijn even sterk en af en toe zit er een behoorlijk flauwe grap tussen, maar toch is dit een absolute aanrader voor wie op een amusante wijze meer wil te weten komen over de interne problemen van de Verenigde Staten.

"RETRO"-KRUISWOORDRAADSEL NUMMER 22
gebaseerd op de inhoud van nr 362 (juli-augustus 2003).

1	M	O	R	G	E	N	G	L	A	N	S			O	P	A
2	A	M	E	R	I	K	A		L	E	O			M	A	P
3	R	A	K					B	P		C	E	E	L		
4	J		E	D	I	K		O		Z	I	N	N	E	N	
5	O	R	N	E		I	N			A	K		S	A		
6	L	A		U		N	A	U	E	E	L		E	T	A	
7	E		V	R	E	D	E	S	W	M	E	K		Y	S	
8	I	N				E		T		N	O		E	N	T	
9	N		D	E	U	R		E	I		N	E	U	S		
10		H	E	T		A	T	E	N		R	E	P	E	N	
11	O		V	E	E	R		L	O		U		E	M		
12	M	O	L			B	E		I		S	I	N	U	S	
13		B	A	R	B	E	C	U	E		T	E		U	T	
14	K	E	G			E	I	R	E		M		P	E	R	U
15	A	R				D	U	I	N	E	N		R		G	

"RETRO"-KRUISWOORDRAADSEL NUMMER 23
gebaseerd op de inhoud van nr 363 (september-oktober 2003).

1																
2																
3																
4																
5																
6																
7																
8																
9																
10																
11																
12																
13																
14																
15																

EEN ANDER EUROPA IS NODIG

VIER AVONDEN OVER HET EUROPEES BELEID!

- Dinsdag 25/11:** Angela Vande Wiel (Krachtlijnen Aktie Komitee), over 't Europees "asielbeleid"
- Dinsdag 02/12:** Ludo De Brabander (Vrede) over 't Europees militair beleid
- Dinsdag 09/12:** Frank Siegers (actief in de Euromarsen tegen de werkloosheid en de sociale uitsluiting), over 't Europees "sociaal" beleid
- Dinsdag 16/12:** François Vercaemmen (coördinator van Europees antikapitalistische alternatieven)

De avonden starten om zo u., en gaan door in 't Masereelhuys, Filips Van Arteveldestraat 35, 9000 Gent

Organisatie: Vrede, S.jw., Sap Gent

HORIZONTAAL

- 1) Het gedicht van Jozef Vandromme - Het thema van de Vredesweek van 26 september/5 oktober ("... voorkomt oorlog"). 2) daar - Onze planeet - Ontkenning. 3) Rechthoekige strook van een weg - Bloeiwijze - Naast. 4) Voegwoord - Roemen. 5) Zuid-franse stad - Voorzetsel - Lidwoord. 6) Mansnaam - Dubbele klinker - Deel van een huis (bedekking) - Naaldboom. 7) Cijfer en lidwoord - Daar gebeurde een nucleaire catastrofe 17 jaar terug. 8) Ontvangt - Europium (scheikundig symbool) - Vermaak (pret) - ondernemingsraad (afkorting). 9) En andere (afkorting) - En personeel (afkorting) - Veldvrucht - Grootmoeder. 10) Heldere (duidelijke) - Noordwest (afkorting) - Kloosteroverste. 11) Hengelsnoer - Meisjesspeelgoed - Centiare (afkorting) - Uitroep tot aanmoediging. 12) Tekeningen maken met een naald in een waslaagje - Schenkerster van het (nieuwe) leven - Vertrek in een huis. 13) Het onbeslist gebleven zijn (bij schaken en dammen) - Door middel van - Neodymium (chemisch symbool). 14) De stap (gang) - Zijrivier van de Dijle - Loofboom. 15) Stoomschip (afkorting) - Antwerpse gemeente - Mannetjesbij.

VERTIKAAL

- 1) Nog eens doen (herzeggen) - Delfstof. 2) Tijdperk - Hert - Kraaiachtige vogels. 3) De titel van het "Editoriaal" van Ludo De Brabander. 4) Muzieknoot - IJzer (scheikundig symbool) - Plaats in Zuid-Holland (Nederland). 5) Uitroep tot aanmoediging - Langharige engelse hond - Nieuwe stijl (afkorting). 6) Openbaar vervoermiddel - Exempli causa (afkorting) - Veerkracht (opwekking) - Gelderse gemeente. 7) Predikante (afgekorte titelbenaming) - Uitroep om de aandacht te trekken - Voorzetsel - Daar. 8) Hinderen (schade doen) - Ons werelddeel - Persoonlijk voornaam. 9) Dokter (afkorting) - Schrijfferief. 10) Dit meisje is Europarlementslid voor de S.P./A (haar voor- en familienaam). 11) Snaarinstrument der Ouden (ook Antwerpse Pallieterstad) - Uit de rubriek "Boek bespreking" ("Water is geen ..."). 12) Strook land die zich langs een water uitstrekt - Benevole Lector (afkorting) - Moeder. 13) In die tijd (anagram van het synoniem) - Gedeelte tussen knie en romp - Vruchtbare plaatsen in een woestijn. 14) Camping en vakantiehuisjes op 500 meter van de zee (2 woorden). 15) Loofbomen (ook Antwerpse grensgemeente) - Kortharig knaagdier - Muzieknoot.

MICHEL BILLIAU, Werviksesteenweg 431, 7780 KOMEN

STOP DE MUUR!

>> Solidariteit met de Internationale Dag tegen de Muur !

29 november 2003

Wij zijn geschokt en verbijsterd door de Apartheidsmuur die de staat Israël in de Bezette Palestijnse Gebieden bouwt. Daarom roepen we de leiders en de bevolking van de hele wereld op, al het mogelijke te doen om de bouw van deze Muur onmiddellijk te stoppen! We richten ons specifiek tot minister van Buitenlandse Zaken Louis Michel en zijn Europese collega's. Het is hun taak om het respect voor het internationaal humanitair recht af te dwingen en de Israëlische regering terecht te wijzen.

Stop onmiddellijk met de bouw van de muur en sloop direct het reeds gebouwde deel !
Geef al het land dat gestolen is voor de bouw van de muur terug aan de Palestijnse eigenaars !
Stop de bezetting !

Op 29 november zijn acties gepland in verschillende Vlaamse steden. Antwerpen, Brugge, Brussel, Gent (14 u. aan Groot Kamer), Hasselt
Contacteer de wereldwinkel in uw stad, of ga naar de website www.11.be

U KOMT TOCH OOK?

Nationale bijeenkomst Vrede vzw - Denkdag

22 november 2003

9u30 - 17u

Filips Van Arteveldestraat 35, 9000 Gent
(we voorzien broodjes)

Vrede vzw ontvangt als sociaal culturele organisaties subsidie voor haar werking van de Vlaamse overheid in ruil voor een dienstverlening die is vastgelegd in decreten. Sinds kort is het oude decreet vervangen door een nieuw, en moet Vrede vzw tegen eind 2003 een nieuwe erkenningsaanvraag indienen, gebaseerd op een vijfjarenprogramma. Vroeger stonden wij in de categorie "diensten", volgens de nieuwe regeling zouden we onder "bewegingen" komen te staan. Hoewel de gevolgen daarvan op de werking niet noodzakelijk fenomenaal moeten zijn - Vrede is eigenlijk al altijd "beweging" geweest - willen we van de gelegenheid gebruik maken om onze werking bij te sturen.

We doen dat op basis van de ervaringen van de afgelopen jaren die ons leren dat er plaats en nood is aan een stevig uitgebouwde linkse vredesbeweging.

Op zaterdag 22 november plannen we daarover een discussie en hopen we op de inbreng van allen die zich daartoe geroepen voelen.

We hebben uw inbreng broodnodig!

We zullen in onze gloednieuwe vergaderzaal bijeen komen rond enkele hoofdpunten van het vijfjarenplan. Dus afspraak om 9u30 hier bij ons in de Filips Van Arteveldestraat 35 te 9000 Gent. Dit is een zijstraat van het St. Annaplein, in de buurt van 't Zuid.

(van het station, op busperoon nr 6, alle bussen nrs 70 tot 77) Gelieve in te schrijven zodat we voldoende broodjes kunnen voorzien.

berst en vooral is er de idee om een linkse vredeskartel op te bouwen.

Graag willen we samen met u deze aanpak bespreken, welke inhoudelijke prioriteiten ook, en kijken hoe we het proces vorm moeten trachten te geven dat zou moeten leiden tot de vorming van dergelijk vredeskartel.

De eigen werking van onze vredesbeweging willen we rond twee prioritaire domeinen opbouwen: het Midden-Oosten enerzijds, en bewapening & globalisering anderzijds. Hoe kunnen we deze werkgroepen echt uitbouwen tot denk- en actiegroepen, wat is de afbakening van inhoud en geografische omschrijving bijvoorbeeld, zijn maar enkele van de vele vragen die we zullen moeten behandelen.

Indien u wil meedenken, twijfel niet en geef ons een seintje op ons adres, telefoneer ons, of schrijf u in via vrede@vrede.be

Doen!

De Lingerie

van de Kerkstraat DE MUNCK

L O K E R E N

LINGERIE CORSETTERIE BADMODE

KERKSTRAAT 47 • 9160 LOKEREN • 09/348 58 23

*Wat gevoelig ligt,
wordt goed opgevangen.*

[Linde Vanneste]

De Lombarde

Camping en vakantiehuisjes op 500 meter van de zee!

De Lombarde omvat een groene, kindvriendelijke camping met modern sanitair.

Voor de kleinsten is er een speeltuin en

tijdens de schoolvakanties is er een ruim animatie-aanbod voor groot & klein.

Je kunt hier ook terecht voor een partijtje air-hockey, tafelvoetbal, biljart, tafeltennis, petanque, basket, tennis ...

Vissers worden verwacht langs de uitgestrekte visvijver.

Het restaurant en het caf etaria hebben een goede naam.

Door een ruim aanbod, lage prijzen en heerlijk verse broodjes, zorgt de winkel ervoor dat je van een deel van de dagelijkse besommingen verlost wordt.

Voor de fietser en/of wandelaar staan er 5 trekkershutten ter beschikking.

De routes kunnen ter plaatse uitgestippeld worden, er is een ruime keuze.

Kom gerust eens langs of vraag vrijblijvend een folder aan met prijslijst.

De Lombarde, Elisabethlaan 4, 8434 Lombardsijde - Tel. (058) 23 68 39

Een initiatief van vzw Volkstoerisme.

VREDESCAHIERS

• **EUROPA, QUO VADIS?**

Samenstelling: Ludo De Brabander

1/2003: 8 euro + port

• **MEDIA EN OORLOG**

Samenstelling: Ludo De Brabander en Jan-Pieter Everaerts

2/2003: 10 euro + port

Bestellen bij Vrede

OPROEP

U heeft wat vrije tijd?

U wil de vredesbeweging helpen?

Welkom!

Spandoeken maken, thuis vertaalwerk doen,

dossiers updaten hier in de bibliotheek,

bijhouden van krantenartikels

twijfel niet: 09 233 46 88

IRAK AAN DE IRAKEZEN, PALESTINA AAN DE PALESTIJNEN

I Marijke Persoone¹

Uit de toespraak aan het einde van de betoging van 27 september

Vrienden,

Met een groep van 8 ACV-syndicalisten hebben we in januari 2003 Irak bezocht, enkele weken voor de oorlog, dus. Tenminste, dat dachten we toen we vertrokken. Ter plaatse hebben we vastgesteld dat de oorlog van 1991 nooit is gestopt. We hebben de gevolgen gemerkt van 12 jaar embargo in de dorpen, de scholen, de fabrieken, de ziekenhuizen. In Basra hebben we het spoor van vernieling gezien, veroorzaakt door het verarmd uranium. De oorlog stopt niet wanneer de laatste bom is gevallen, vrienden. In 1991 niet en ook nu niet.

We wilden deze reis ondernemen omdat voor ons de strijd voor de verdediging van de arbeiders niet stopt aan de deur van onze onderneming, of aan de grenzen van ons land. Want voor ons telt de vraag: wat moeten die economische en militaire belangen die kinderen doden, in Irak, Palestina of Afghanistan? Door deze belangen worden namelijk overal ondernemingen gesloten, verliezen jonge arbeiders hun toekomst. Intussen geeft men wel cadeaus aan fraudeurs. Kijken we even naar de VS. Men bespaart er op de budgetten van onderwijs, gezondheid en welzijn, want men heeft die dollars nodig om oorlog te kunnen voeren. Arbeiders kennen de onrechtvaardigheid die door het winstbejag wordt veroorzaakt. Dat is wat er in onze slogan schuilt: "wij zijn allemaal Palestijnen, wij zijn allemaal Irakezen".

In Irak hebben we arbeiders ontmoet in de fabrieken, syndicale afgevaardigden, lekrachten, gezondheidswerkers,

jongeren, Palestijnse families. Bij onze terugkeer in België zelden we: "We hebben collega's in Irak, broeders en zusters. Wij hebben naar hun verhalen geluisterd, wij hebben hun verdriet omarmd."

Op de dag dat president Bush verklaarde dat de oorlog was beëindigd keek ik naar het tv-nieuws samen met mijn vader, een man van 96 die twee oorlogen heeft meegemaakt. Zijn commentaar: "Het is niet omdat een koning of een president op papier decreteert dat de oorlog voorbij is, dat voor de mensen de miserie voorbij is. Dan begint het pas. Leven onder een bezetting is dag aan dag vernederd worden en dat is ondraaglijk!" Zijn overweging wordt dagelijks pijnlijk geïllustreerd door berichten en dagboekfragmenten die ons uit Irak bereiken.

De Palestijnse families die we in Bagdad hebben bezocht zijn uit hun huizen gezet en wonen nu in een tentenkamp. De volledige infrastructuur van de vakbond werd met de grond gelijk gemaakt. Water, elektriciteit, telefoon, leven, toekomst,... niets is nog vanzelfsprekend.

Heel Irak staat momenteel te koop, vrienden. Het zijn dezelfde aandeelhouders die hier en ginder alles willen privatiseren om hun winsten te vergroten. Niet de voorlopige regering, maar wel Halliburton en andere MNO's bepalen de toekomst van de Irakese jongeren.

Ik zou willen eindigen met een gedicht dat ik opdraag aan de jongeren in Irak en Palestina. Ik heb het geschreven

n.a.v. een berichtje op internet. Ergens in een dorp ten zuiden van Bagdad, de naam ben ik vergeten, hadden Amerikaanse soldaten zich geïnstalleerd in een school. Een honderdtal scholieren kwam betogen om hun school terug te eisen. De soldaten voelden zich, naar eigen zeggen, bedreigd en schoten op de jongeren. Een jongen van 15 bleef dood achter.

Irak is een jongen van 15

Jongen van 15
eist van de soldaten
zijn school terug.

Jongen van 15
valt in de stilte
na het schot.

Gedicht wil protesteren
spreekt met gebroken stem
wendt het hoofd af.

Jongen van 15
geeft niet af
wil de ogen niet sluiten.

Jongen van 15
verkent het wit
tussen de regels.

Gedicht keert op zijn passen terug
laat zich inpalmen
door een jongen van 15.

¹ Marijke Persoone is LBC-secretaris in Brussel

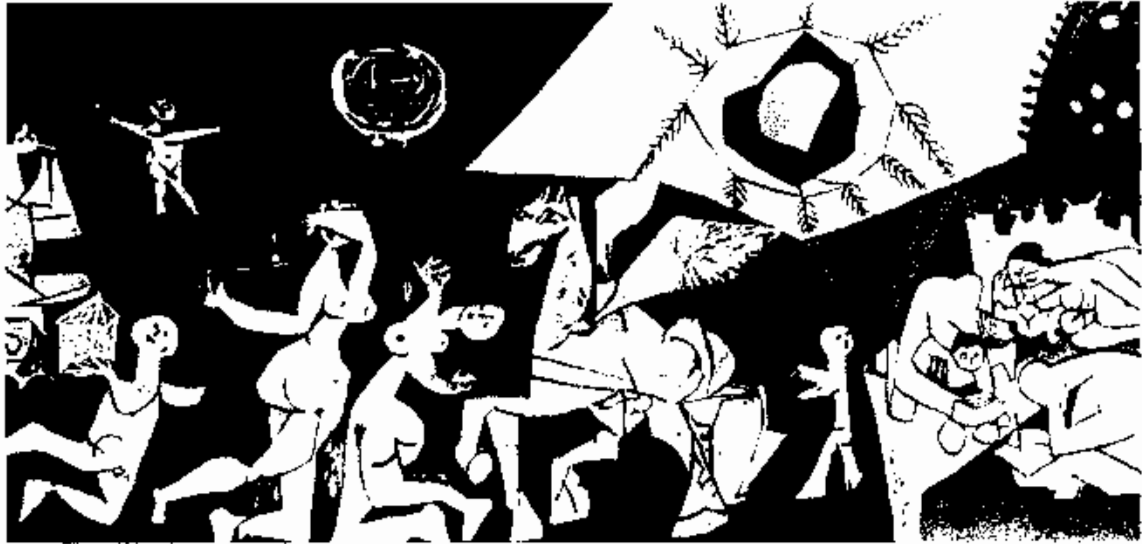
TEZOTOMLOSTELOPEN

GEDICHT

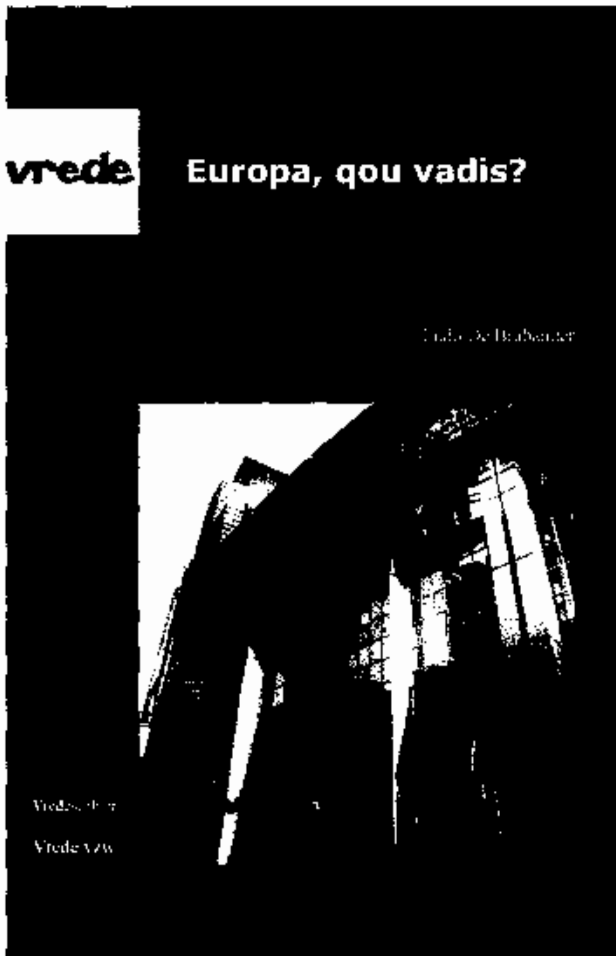
Verloren paradijs

Ben ik de wazige schim
In de nacht der dwazen
Sleep ik haast roerloos de spot
Van genadelozen mee
Zoek ik rusteloos
Het verloren paradijs
Nu ik eindelijk weet
Dat geen enkele morgen
Nog op mij wacht

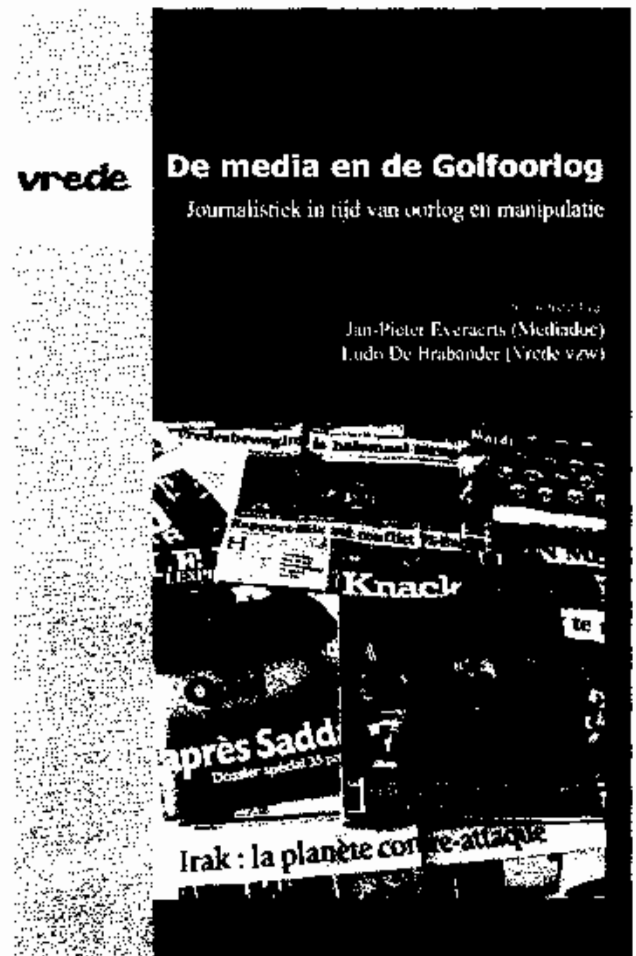
Jozef Vandromme

Wenskaart Picasso "vrede" 1952
te bestellen bij Vrede € 0,5 + port

€ 8 + port

€ 10 + port